

Matti Virén

Yleishyödylliset yhteisöt Suomessa
Verot, lahjoitukset ja avustukset tutkimuksen kohteena

Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan

Hanken School of Economics
Research Reports

74

Helsinki 2014

Yleishyödylliset yhteisöt Suomessa. Verot, lahjoitukset ja avustukset tutkimuksen kohteena

Avainsanat: Yleishyödylliset yhteisöt, voittoa tavoittelemattomat organisaatiot, kolmas sektori, säätiöt, verotus, lahjoitukset, avustukset

© Hanken Svenska handelshögskolan & Matti Virén 2014

Matti Virén
Turun yliopisto/ Turun kauppakorkeakoulu
Taloustieteen laitos
Rehtoripellontie, 20500 Turku

Hanken Svenska handelshögskolan

ISBN 978-952-232-261-6 (painettu)

ISBN 978 952-232-262-3 (PDF)

ISSN-L 0357-5764

ISSN 0357-5764 (painettu)

ISSN 2242-7007 (PDF)

Edita Prima Ltd, Helsinki 2014

Esipuhe

Tämä kirjanen perustuu tutkimushankkeeseen, joka sai alkunsa 2013 Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan piirissä käydyistä keskusteluista. Pontimena niille oli sekä julkisuudessa käyty keskustelu säätiöiden asemasta, uuden säätiölain valmistelu että yleishyödyllisten yhteisöjen asemaa ja tulevaisuuden näkymiä koskeva epävarmuus. Hankkeen tarkoituksena on paitsi pohtia näitä asioita, myös tuottaa tietoa yleishyödyllisten yhteisöjen ja erityisesti säätiöiden asemasta Suomessa, koska useasti törmätään vääriin käsityksiin sekä yleishyödyllisten yhteisöjen toimintojen luonteesta ja taloudesta. Ymmärrettävistä syistä tutkimushankkeessa on korostetusti ollut esillä verotus: niin lahjoitusten verotus kuin yhteisöjen tulojen verotus. Aihepiiriä esitellään paitsi kansainvälisen kirjallisuuden ja maankohtaisten vertailujen myös käytettävissä olevien tilastotietojen perusteella. Vaikka kirja ei pyrikään olemaan mikään veropoliittinen ohjelma, otetaan siinä kuitenkin kantaa sen suhteen, miten säätiöiden tulojen verotus ja säätiöille tehtävien lahjoitusten verotus sekä muut tulonsiirrot valtion ja säätiöiden välillä pitäisi järjestää.

Hankkeen alullepanosta lankeaa suuri kiitos SLS:n toimitusjohtajalle Dag Wallgrenille. Myös Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan toimitusjohtaja Liisa Suvikumpu on ollut suureksi avuksi paitsi vietäessä hanketta eteenpäin myös silloin, kun olen yrittänyt perehtyä säätiökentän lukemattomiin erityispiirteisiin. Hankkeen käytännön työssä on tärkeää roolia näytellyt ohjausryhmä, johon kuuluivat professorit Rune Stenbacka (pj), Olli Ryyänen ja Roope Uusitalo. Monet tässä kirjassa esiintyvät ideat ovat syntyneet ryhmän kokouksissa ja vielä suurempi ansio ryhmän jäsenillä on ollut käsikirjoituksen muokkaamisessa.

Suuri kiitos lankeaa myös Eeva Ahdekivelle, joka sattumoisin on ollut samaan aikaan tekemässä väitöskirjaa säätiöiden sijoituspolitiikasta. Häneltä olen häpeämättömästi varastanut ideoita ja tietoa säätiöiden rahoituksesta. Säätiöitä koskevien tietokantojen käytössä on ollut tavattomasti hyötyä siitä, että olemme voineet tehdä yhteistyötä virheiden ja puutteiden eliminoimiseksi. Olen myös kiitollinen monilukuisista kommentteista. Lisäksi haluan kiittää myös Ossi Nurmista, joka on Turun yliopistossa tehnyt monta pitkää päivää töitä säätiöitä koskevien tietojen keräämiseksi ja organisoimiseksi. Kirsti Sälliä (VTV) ja Lauri Savanderia (Savo-Karjalan yritysverotoimisto) olen piinannut lukemattomilla kysymyksillä, monet kiitokset heille avusta ja kommentteista. Kiitokset myös Nina Olinille ja Barbara

Cavoniukselle, jotka ovat auttaneet käsikirjoituksen saattamisessa julkaisumuotoon. Svenska Handelshögskolan on ystävällisesti hoitanut tutkimusprojektin käytännön järjestelyt.

Turussa 30.9.2014

Matti Viren

Tutkimusta ovat tukeneet:

Föreningen konstsamfundet r.f.

Helsingin Sanomien Säätiö

Jenny ja Antti Wihurin rahasto

Koneen Säätiö

Sigrid Jusélius stiftelse

Stiftelsen för Åbo Akademi

Suomen kulttuurirahasto

Svenska litteratursällskapet i Finland r.f.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta

Kirjoittaja on taloustieteen professori Turun yliopistossa

Sisällys	sivu
Esipuhe	3
Sisällys	5
1. Johdanto	7
2. Voittoa tavoittelematon sektori	9
2.1. Käsitteitä ja lukuja	9
2.2. Säätiöt julkisuudessa	18
3. Säätiöt Suomessa	23
3.1. Juridista taustaa	23
3.2. Säätiöiden toiminnan ja hallinnon keskeisiä piirteitä	28
3.3. Säätiöiden taloudesta	36
4. Säätiöiden verotus	43
4.1. Säätiöt verolle!	43
4.2. Lahjoitusten verotus	47
4.3 Säätiöiden tulojen verotus	58
4.4. Säätiöiden saamat avustukset	66
5. Apurahat ja apurahapolitiikka	75
6. Säätiöiden sijoitustoiminta	82
7. Säätiöiden asema tulevaisuudessa	96
Lähdeviittaukset	105
Liitteet	110
- 100 suurinta säätiötä Suomessa	110
- Yhteenvedo lahjoittajien saamista verohelpotuksista	113
- Lahjoitusten verovapaudesta Suomessa	117
- Veronhuojennuksiin oikeuttavat säätiöt	118

-	Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen verotus eri maissa	121
-	Säästämisasteet Suomessa	124
-	Tietoja ammattiliittojen ja kirkon sijoituksista	125
-	Tiivistelmä	128
-	Sammandrag	130
-	Summary	132

1. Johdanto

Tämän kirjan tarkoituksena on selvittää ja ottaa kantaa yleishyödyllisten yhteisöjen, ja erityisesti säätiöiden asemaan suhteessa julkiseen sektoriin. Esille nousee tällöin erityisesti verotus, mutta myös yhteisöille tehtävät lahjoitukset ja yhteisöjen saamat avustukset. Kysymys yhteisöjen verotuksesta on monessa mielessä ajankohtainen, ei vähiten siksi, että julkisen talouden tila on huono ja ainakin valtiolla on krooninen tarve kasvattaa verotuloja ja supistaa menoja. Kysymys ei kuitenkaan ole vain fiskaalisesta ongelmasta vaan yleisemmin siitä, miten niin sanottuun kolmanteen sektorin pitäisi suhtautua. Onko syytä kasvattaa tämän sektorin roolia vai pienentää sitä marginaaliseksi tekijäksi? Tämä kysymys liittyy likeisesti keskusteluun siitä, mikä on julkisen sektorin koko ja rooli tulevaisuudessa: annetaanko sille yhä uusia tehtäviä vai pyritäänkö sitä supistamaan muun muassa edellä mainittuihin fiskaalisiin syihin vedoten. Mielenkiinto kohdistuu tällöin koulutukseen sekä terveydenhoitoon ja sosiaalihuoltoon, joilla jo nyt toimii huomattavaan suuri osa voittoa tavoittelemattomasta toiminnasta. Myös asuntotuotanto ja vuokra-asuntomarkkinat ovat erityispiirteidensä vuoksi huomionarvoinen tarkastelukohde.

Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen sisällä on tapahtumassa suuria muutoksia, jotka pakottavat ottamaan kantaa verotuskysymyksiin jo pelkästään erilaisten neutraliteettiperiaatteiden kannalta. Uskonnolliset yhteisöt ovat suuressa murroksessa ja valtionkirkot ovat menettämässä asemiaan, mikä ajan mittaan vie pohjan kirkollisverotyyppisiltä järjestelmiltä. Toisaalta yleishyödyllisten yhteisöjen avustamisessa esiintyy kirjavuutta riippuen siitä, keitä avustetaan ja ketkä avustavat. Oman mausteensa keitokseen lisää kansainvälinen kehitys: eri maiden välillä on suuria eroja verotuskohtelussa ja muissa yhteisöjen toimintaa säätelevissä järjestelmissä. Suomen järjestelmä ei näyttäisi olevan mitenkään tyyppiesimerkki ja siksi mahdolliset verotuksen harmonisointi-pyrkimykset voivat jatkossa aiheuttaa paineita muutoksiin verojärjestelmässä.

Ennen kuin käsittelemme verotuskysymyksiä, esittelemme hieman säätiöiden ympärillä käytyä keskustelua ja lainsäädännöllisiä hankkeita. Esittelemme myös säätiöiden toiminnan keskeisiä piirteitä ja niiden talouden keskeisiä tunnuslukuja tukeutuen lähinnä Patentti- ja rekisterihallituksen säätiötietokantaan. Tietokannan perusteella voimme tarkastella keskeisiä tase-eriä ja tulolaskelman tietoja. Niiden pohjalta voimme esittää erilaisia jakaumalukuja ja riippuvuus(korrelaatio)-tarkasteluja. Tämän kuvailevan tarkastelun jälkeen paneudutaan verotus-kysymyksiin, jotka

ovat tämän kirjan pääasiallisen mielenkiinnon kohde. Ne koskevat sekä lahjoitusten verotusta että säätiöiden erilaisten tulojen (eri tulolajien) verotusta. Yleishyödyllisille yhteisöille tehtyjen lahjoitusten verotus on erittäin hyvin edustettuna kansliavälisessä kirjallisuudessa, mikä tarjoaa hyvän viitekehysten esittäville arvioille ja vertailuille. Sen sijaan itse säätiöiden verotus on hankalampi tapaus tieteellisen kirjallisuuden näkökulmasta. Näin siksi, koska säätiöiden verotus on pysynyt hyvin samanlaisena vuosikymmenten ajan eri maissa. Meillä ei siten ole juuri mitään ”laboratoriokokeita” olennaisten järjestelmämuutosten vaikutuksista.

Verotus on säätiöihin verrattuna ”nuorta”; progressiivisella tuloverolla oli merkitystä vasta toisen maailmansodan jälkeen, kun säätiölaitos oli useimmissa maissa jo saavuttanut nykyiset puitteensa. Suomenkin järjestelmä on pysynyt asiallisesti ottaen samana koko itsenäisyyden ajan ja siksi historiallisesta kehityksestä ei saa paljon osviittaa muutosten mahdollisista vaikutuksista. Toki meillä on käytettävissä tietoja joidenkin verottajan ja hallinto-tuomioistuimien ratkaisujen vaikutuksista riidanalaisissa verotuskysymyksissä, mutta niistä ei luonnollisestikaan ilmene periaatteellisten muutosten seuraamuksia.

Verotustarkastelun jälkeen pohdimme säätiöiden varojen käyttöä, niiden sijoituspolitiikkaa ja toiminnan tehokkuutta. Suuri mielenkiinto kiinnittyy tietenkin apurahajärjestelmiin, jotka ovat nimenomaan apurahasäätiöiden keskeinen toimintamuoto ja toiminnan tarkoitus. Ideana tässä kaikessa on ainakin rivien välissä pohtia kysymystä ”entä jos”. Eli mitä tapahtuisi, jos säätiöiden verotus – tai ylipäätään tulonsiirrot säätiöiden ja julkisen sektorin välillä – olennaisesti muuttuisivat; mitä seurausvaikutuksia muutoksilla olisi suomalaisessa yhteiskunnassa. Häviäisivätkö säätiöiden apurahat tai loppuisiko suomalaisten pörssiyhtiöiden kotimainen omistus? Aivan lopuksi kerromme, mihin suuntaan vero- ja tulonsiirtoratkaisuja pitäisi tämän tutkimuksen tulosten perusteella viedä.

Kirjassa puhutaan rinnan säätiöistä ja yleishyödyllisistä yhteisöistä. Säätiöt ovat (ainakin periaatteessa aina) yleishyödyllisiä yhteisöjä, joista ne muodostavat lukumääräisesti vain pienen osan. Lainsäädännön ja verotuksen kannalta nimenomaan yleishyödylliset yhteisöt ovat ”se” tärkeä käsite. Säätiöillä on kuitenkin muista yleishyödyllisistä yhteisöistä poikkeavia erityispiirteitä liittyen omistukseen, toiminnan tarkoitukseen ja toimintamuotoihin, jotka tekevät aiheellisiksi säätiöiden korostetun aseman tässä tutkimuksessa.

2. Voittoa tavoittelematon sektori

2.1 Käsitteitä ja lukuja

Voittoa tavoittelematon sektori, joka usein yhdistetään hieman epämääräiseen käsitteeseen ”kolmas sektori” on verraten kirjava institutionaalinen koonnelmä erilaisia organisaatioita (sektorin sisällöistä saanee jonkinlaisen käsityksen kuvioista 1, johon on piirretty sektorin pääasialliset toimijat). Yhteistä niille on se, että ne eivät ole kotitalouksia eivätkä yrityksiä ”yritys”-termin normaalissa mielessä. Ne kaikki ovat (a) yhteisöjä, (b) ne korostavat toiminta-ajatuksenaan ”yhteistä hyvää” ja (c) ne eivät ilmoita pyrkivänsä tuottamaan voittoa. Tämä kuulostaa selvältä, mutta käytännössä voi olla vaikea vetää rajaa esimerkiksi osuuskuntien ja asunto-osakeyhtiöiden suuntaan. ”Voittoa tavoittelemattomuus” on sekin hieman ongelmallinen käsite, koska yhteisöt eivät pääsääntöisesti pyri mihinkään nollatulokseen. Ero on ehkä siinä, että osakeyhtiöiltä edellytetään tuloksen tekemistä: niiden pitää tuottaa voittoa omistajilleen. Sen sijaan muiden yhteisöjen osalta tavoitteet liittyvät joko jäsenistön etujen ajamiseen tai tavoitteena olevan tehtävän (”mission”) suorittamiseen. Selkeä ero liittyy toki siihen, että voittoa tavoittelemattomat yhteisöt eivät suoranaisesti jaa osinkoja jäsenilleen.¹

Voittoa tavoittelematon sektorin (non-profit sector, icke-vinstsyftande sektorn) käsite on yhteinen kansantalouden tilinpidolle kaikissa maissa niin sanotun SNA –normin mukaisesti. Sen sijaan käsite ”yleishyödyllinen yhteisö” on enemmänkin suomalainen juridinen termi, jolla ei ole välttämättä vastinetta ulkomailla. Anglo-saksisessa terminologiassa yleisimmin esiintyvä termi on ”charities”, jolla yleensä ymmärrämme hyväntekeväisyyteen keskittyvää yhteisöä tai sitten edellä mainittu ”non-profit” organization. Verotuksen yhteydessä ulkomailla yleensä eritellään voittoa tavoittelemattoman toiminnan eri kategoriat (charities, religious entities, sports clubs jne.), joita monesti kohdellaan hieman eri tavoin. Esimerkkinä tästä voisi mainita Ruotsin, jossa verovapauden rajaamisen yhteydessä määritellään

¹ Tässä kohtaa on oltava hieman varovaisessa rajanvedossa, koska monessa tapauksessa yhteisöt jakavat jäsenilleen etuisuuksia esimerkiksi lomakotien, urheilufasiliteettien yms. muodossa (ks. esim. <http://www.akt.fi/fi/lomapaikat>). Toki löytyy myös joitain tapauksia, joissa kyse on selvistä väärinkäytöksistä (esimerkiksi asuntoedun suhteen), mutta niiden tilastollinen frekvenssi ei vaikuta huolestuttavan suurelta, vaikka yksittäiset tapaukset ovatkin olleet näkyvästi esillä tiedotusvälineissä.

suht' tarkkaan, mitkä tarkoitusperät antavat säätiöille verovapauden (ks. Andersson 2011).

Vaikka säätiöitä on näinkin paljon, Suomi ei missään nimessä ole mikään säätiöiden "luvattu maa". Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ruotsissa rekisteröityjä säätiöitä on 20 000 ja rekisteröimättömiä vielä toinen mokoma. Norjassa säätiöitä on 7000 ja Tanskassa 14 000. Lukumäärien ja taloudellisen merkityksen kannalta säätiöitä on selvästi eniten anglosaksisissa maissa, etenkin Englannissa ja USA:ssa. Englannissa säätiöitä on noin 160 000 ja USA:ssa niitä on (ainakin) 630 000 (Roeger et al. 2012). USA:ssa verovapaiden organisaatioiden lukumäärä vuonna 2009 oli 1.91 miljoonaa, joista uskonnollisia yhteisöjä ja hyväntekeväisyysjärjestöjä oli valtaosa, yhteensä 1.24 miljoonaa (IRS Data Book 2009). Maailmanlaajuisesti uskonnollisilla yhteisöillä on ollut hyvin olennainen rooli koko sektorin kehityksen kannalta. Verotukselliset ratkaisut ovat usein syntyneet juuri uskonnollisten yhteisöjen tarpeista - näin etenkin maissa, joissa ei ole ollut valtionkirkkoa.

Säätiöt ovat siinä mielessä yhdistyksiä helpompi tutkimuskohde, että niiden rooli on määritelty lainsäädännössä, ja toisaalta niiden velvollisuutena on toimittaa olennaiset tiedot Patentti- ja rekisterihallitukselle, jossa ne muodostavat säätiörekisterin (vuoden 2014 heinäkuussa PRH:n säätiörekisterissä oli 2836 säätiötä). Tiedot sisältävät säätiöiden tasetiedot ja tuloslaskelmat, joiden perusteella voidaan arvioida niiden toiminnan taloudellista luonnetta. Rahastojen osalta ei ole rekisteröitymisvelvoitetta.

Rahastoja voi pitää epäitsenäisinä säätiöinä. Ne voivat olla osa joko yhdistyksestä tai varsinaisista säätiöistä. Osa niistä voi olla kaikkien yhteisömuotojen taseiden ulkopuolella. Rahastot voivat olla omarahoitteisia tai ne voivat saada rahoitusta yleisöltä tai muilta säätiöiltä. Stipendisäätiöiden tapauksessa rahastot ovat hyvin yleinen organisoitumismuoto, ja suurten säätiöiden tai yhdistysten sisällä niitä voi olla useita satoja. Esimerkiksi Suomen Kulttuurirahasto muodostuu yleisrahastosta ja lähes 800 nimikkorahastosta. SLS:n piirissä rahastoja on noin 600.

Yhdistykset ovat nekin pääsääntöisesti kirjoilla PRH yhdistysrekisterissä (2014 alussa Yhdistysrekisterissä oli noin 135 000 yhdistystä), mutta olennainen ero säätiörekisteriin verrattuna on se, että yhdistysrekisterissä ei ole yhdistyksen toiminnasta ja taloudesta kertovia lukuja. Vain poliittisista puolueista, jotka ovat yhdistysten erityismuoto ja joista oma lainsäädäntönsä, on käytettävissä tilinpäätöstiedot. Yhdistysten ohella meillä on liittoja (kuten ammattiliitot), jotka ovat yhdistysten liittoutumia.

Sen paremmin säätiöillä kuin yhdistyksilläkään ei ole automaattista velvoitetta tehdä veroilmoitusta (riippumatta niiden taloudellisen toiminnan luonteesta). Vero-

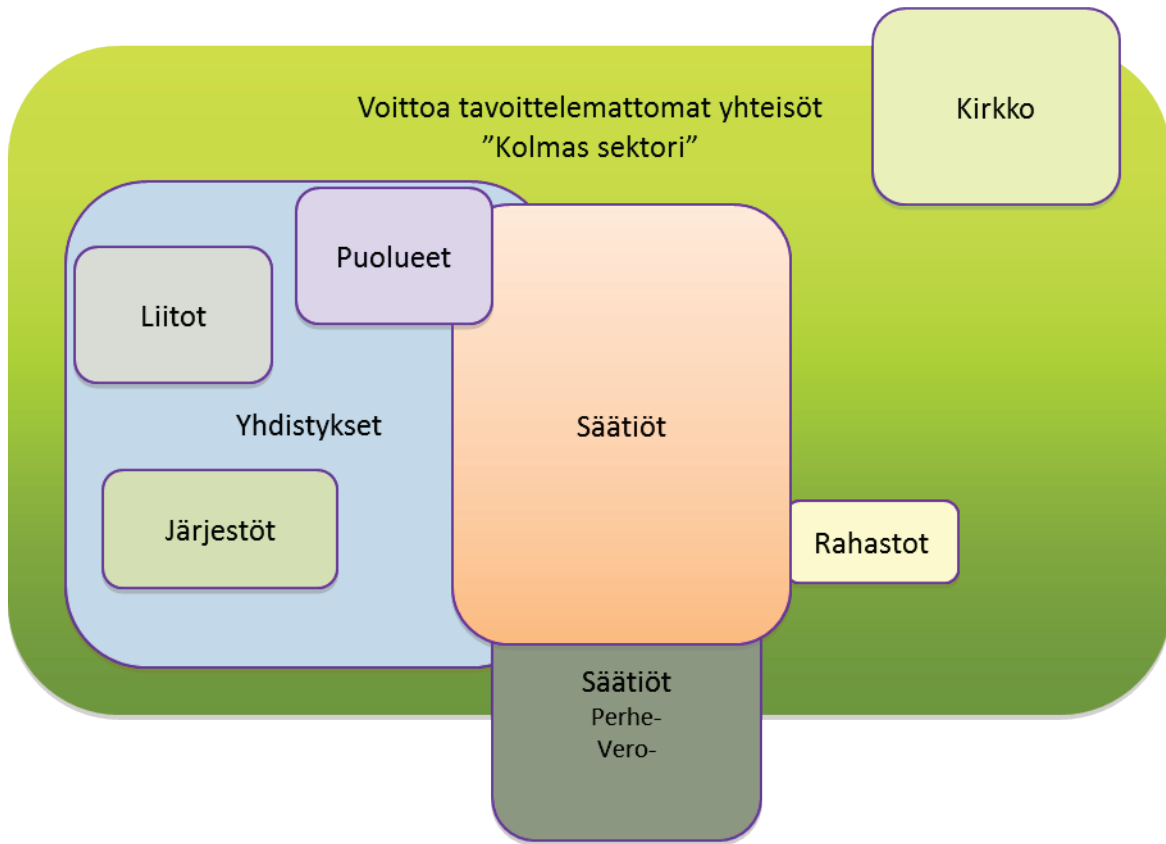
ilmoitusvelvollisuus tulee vasta, kun yhteisöt harjoittavat veronalaista taloudellista toimintaa (siihen, mikä on veronalaista toimintaa, palataan jäljempänä).²

Yhdistysten ja säätiöiden erilainen asema tietojen julkistamisen suhteen on ilmeisen ongelmallinen. Taloudelliselta merkitykseltään suuretkin yhdistykset, kuten ammattiliitot ja urheiluseurat, julkistavat tietoja omistuksistaan ja taloudellisesta tuloksesta vain, jos ne itse pitävät tätä tarpeellisena. Useimmiten ne eivät pidä sitä tarpeellisena. Tämä on ongelmallista myös siksi, että osa yhdistyksistä saa taloudellista tukea yhteiskunnalta joko suoranaisesti avustuksina tai verotukina, joista tietenkin merkittävin on ammattiliittojen saama jäsenmaksujen verovähennysoikeus. Sen rahallinen arvo on moninkertainen verrattuna esimerkiksi niihin verotuloihin, mitä säätiöiltä voitaisiin saada niiden tuloja verotettaessa³.

² Verotusmenettelylain 7.6 §:n mukaan verovelvollisen, jolla on verovuonna ollut veronalaista tuloa tai varallisuutta tai velkoja taikka muita verotukseen vaikuttavia tietoja, on verotusta varten annettava kehotuksesta veroilmoitus. Yleishyödyllisen yhteisön ei kuitenkaan tarvitse antaa kehotuksesta veroilmoitusta yksinomaan varoistaan ja veloistaan, ellei kysymys ole kiinteistöverotukseen vaikuttavista, verovuoden aikana muuttuneista tiedoista. Myös kaikki muut yhteisöt ovat velvollisia antamaan veroilmoituksen, mikäli verovirasto sitä erityisesti vaatii esimerkiksi lähettämällä esitäytetyn veroilmoituslomakkeen (asiasta tarkemmin ks. Verotusohje 2014).

³ VATT:n (VATT 2013) mukaan jäsenmaksujen vähennysoikeuden arvo vuonna 2014 on 210 milj. euroa ja työttömyysvakuutus- ja kassamaksujen arvo 250 milj. euroa. Luvut ovat pikemminkin alakuin yläkanttiin, kun huomioidaan, että keskimääräisillä 3200 euron ansiotuloilla marginaali-veroprosentti on (Veronmaksajien keskusliiton mukaan) 45 % (ja jos palkkasumma on 82 miljardia ja järjestäytymisaste 70 %). Esimerkiksi metalliliitossa jäsenmaksu on 1.75 % liiton osuuden ollessa 1,10 % ja kassan 0.65 %, mutta muissa liitoissa maksuprosentti on yleensä alhaisempi. Useimmat liitot eivät julkaise erillisiä maksuprosentteja kassojen osalta, mutta julkaistujen tietojen perusteella voi päätellä, että maksuprosentit ovat hyvin korkeita, mikä voi tarkoittaa jonkinasteista ristosubventioita liittojen muille toiminnoille. Joka tapauksessa ammattiliittojen jäsen- ja kassamaksujen vähennysoikeuksien bruttoarvo (ts. verotuki) on lähemmäs 500 miljoonaa euroa.

Kuvio 1. Voittoa tavoittelemattoman sektorin kuvaus

Lähde: Ahdekivi (2014)

Voittoa tavoittelemattoman toiminnan taloudellisesta merkityksestä saanee kuvan Taulukosta 1, jossa on raportoitu toimialoittain sektorin keskeiset tunnusluvut. Koko toimialan arvonlisäyksen aikasarja on esitetty kuviossa 2.

Toimialaryhmittelyn mukaiset tiedot eivät ole kovin informatiivisia, mutta valitettavasti (enää) ei ole käytettävissä institutionaalista luokittelua voittoa tavoittelemattoman sektorin tuotannosta. Tietoja on vain vuodelta 1996 (Viren 1997), ja niistä ilmenevät seuraavat prosenttiosuudet koko sektorin tuotannon bruttoarvosta: tutkimus ja tutkimuslaitokset 1,9 %, yksityistiet 2,5 %, koulutus 18,6 %, terveystaloudelliset palvelut 19,1 %, sosiaalipalvelut 11,1 %, ammattiliitot 12,0 %, uskonnolliset yhteisöt 25,4 %, urheiluseurat 16,2 %, kotitalouspalvelut 1,5 % ja muut yhteisöt 10,8 %.

Taulukko 1 Voittoa tavoittelemattoman toiminnan toimialarakenne

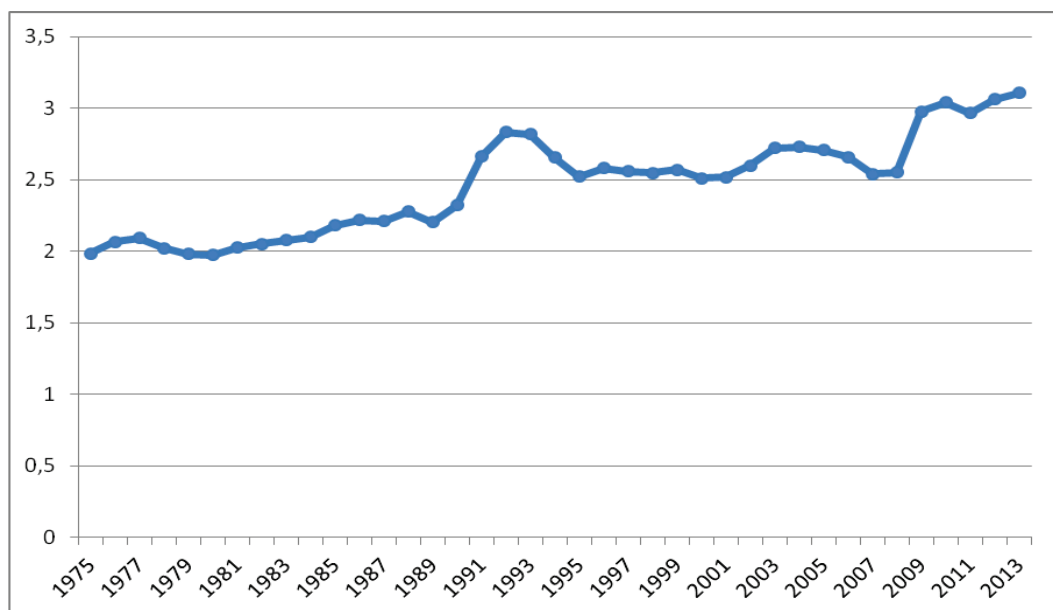
Toimialat	Yrityksiä	Henki- löstö	palkka- summa*	keskim. palkka*
Kaikki toimialat yhteensä	7415	104438	3778620	36,2
- siitä muut sosiaali- turvarahastot	110	6623	277378	41,9
- siitä valtionkirkot	348	16530	532838	32,2
- siitä muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	6957	81286	2968405	36,5
Maatalous, metsätalous ja kalatalous, teollisuus, vesihuolto, rakentaminen	70	231	6970	30,2
Kauppa, kuljetus, majoitus ja ravitsemistoiminta	178	1791	48312	27,0
Viestintä, kiinteistöala, ammattillinen toiminta, hallintopalvelutoiminnat	212	2234	103377	46,2
Julkinen hallinto ja pakollinen sosiaalivakuutus	227	6872	287710	41,9
Koulutus	443	20544	866067	42,2
Terveys- ja sosiaalipalvelut	1339	32404	1055092	32,6
Taiteet, viihde ja virkistys	1533	9111	312069	34,3
Muu palvelutoiminta	3413	31253	1099023	35,2
- siitä valtionkirkot	345	16497	531831	32,2

*Palkat on esitetty 1000 euroissa. Lähde: Kansantalouden tilipito, Tilastokeskus. Yksittäisiä toimialoja ei ole eritelty valtiokirkon, SOTU-rahastojen ja muiden yhteisöjen kesken havaintoejn vähyden vuoksi.

Kuvion 2 perusteella voidaan päätellä, että koko sektorin merkitys on trendinomaisesti kasvanut, jos kohta sektorin BKT-osuus on vain noin yksi kolmannes siitä, mikä se on Yhdysvalloissa (siellä suurta osuutta selittää muun muassa se, että kaksi kolmannesta sairaaloista on statukseltaan voittoa tavoittelemattomia; ks. Sesna (2014)). Suomea koskevasta aikasarjasta ilmenee, että voittoa tavoittelemattoman sektorin osuus on kasvanut lamavuosina, ehkä osin siksi, että vertailukohta, BKT, on supistunut. Viime vuosien kehitykseen on kuitenkin vaikuttanut myös julkisen sektorin toimintojen ulkoistaminen, josta puhumme enemmän luvussa 4.4).

Säätiöistä on tietoja paitsi Patentti- ja rekisterihallituksen säätiörekisterissä myös verottajan asiakasrekisterissä. Siinä oli 2769 säätiötä vuonna 2009 ja verotuksellisesti ne jakautuivat seuraavasti: 1689 säätiötä oli luokiteltu yleishyödyllisiksi, 229 säätiötä ei-yleishyödyllisiksi ja 851 säätiötä oli ilman kumpaakaan luokitusta (VTV (2010):n verottajalta saadun arvion mukaan valta-osa viimeksi mainituistakin on yleishyödyllisiä).

Kuvio 2 Voittoa tavoittelemattoman toiminnan arvonlisäosuus Suomessa

Lähde Kansantalouden tilinpito (Tilastokeskus)

Säätiöiden työllistävyydestä on huonosti tietoa, koska luvut eivät ilmene säätiörekisterin tasetiedoista. Säätiötutkimuksen (2006) mukaan säätiöissä oli noin 7300 palkattua työntekijää ja noin 4600 vapaaehtoistyöntekijää. Luvut koskevat tosin vain suurimpia (704) säätiötä, mutta voitaneen silti päätellä, että säätiöiden henkilöstö edustaa noin kymmentä prosenttia koko voittoa tavoittelemattoman sektorin (10 000:n) henkilöstömäärästä⁴. Säätiöiden työpaikoilla ei ole koko kansatalouden työvoiman kysynnän ja tarjonnan näkökulmasta olennaista merkitystä, mutta sen sijaan koko voittoa tavoittelemattoman sektorin työpanos on asia, josta on syytä keskustella perusteellisemmin (palaamme siihen kirjan lopussa).

Säätiöiden historia Suomessa ulottuu tavalla tai toisella kolmen vuosisadan päähän⁵. Turun Akatemian saamat lahjoitukset edustavat ensimmäistä askelta kohti nykyaikaista apurahajärjestelmää. Tähän aikaan tyypillinen piirre oli, että yliopiston professorit olivat lahjoittajia, usein testamentin kautta. 1700-luvulla lahjoitusten kohteena olivat myös köyhäinhoito – ehkä tunnetuin tuon ajan lahjoittaja oli kauppaneuvos Johan Sederholm. Mahdollisesti yhtä tunnettu lahjoittaja oli Frans Sedmigradsky, joka testamenttasi omaisuutensa pikkulasten koulua varten Helsingissä. 1800-luvulla säätiötoimintaa vauhditti kansallisuusaate, joka näkyi

⁴ Luku näyttäisi oleva sopusoinnussa Tervosen (2012) tietojen kanssa (ks. kuvio julkaisun sivulla 50).

⁵ Säätiöiden perustamisvuosi (kuvio 3) antaa näin jälkikäteen jonkinlaisen kuvan säätiöiden perustamisaktiivisuudesta (lopettaneista säätiöistä ei ole kunnollista tietoa). Tiedot perustamisvuosista ulottuvat PRH:n tietokannassa kuitenkin vain 1930-luvulle.

mm. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran synnyssä jo niinkin varhain kuin 1831. Vuosisadan lopulla kielikysymys alkoi näkyä kansalaistoiminnassa ja yhdistysten ja säätiöiden perustamisessa. Osoituksena tästä oli yhä nykyäänkin säätiökentässä suurta roolia näyttelevien Svenska litteratursällskapet-yhdistyksen perustaminen (1885) ja Ruotsalaisen kansanpuolueen aloitteesta kanaslaiskeräyksenä vuonna 1907 käynnistynyt Svenska kulturfonden. Vuonna 1908 RKP lahjoitti kerätyt varat Svenska litteratursällskapetille, jossa ne muodostavat omakatteisen rahaston. Suomenkielisellä puolella kehitys kulki hieman hitaammassa tempossa, merkki-paaluna oli Alfred Kordelinin säätiön perustaminen 1918. Turun yliopiston perustaminen pääosin lahjoitusvaroilla 1922 oli tämän päivän näkökulmasta uskomaton näyte ihmisten lahjoitushalukkuudesta. Suomen Kulttuurirahaston, josta sittemmin tuli jaettujen apurahojen määrällä mitattuna Suomen suurin säätiö, perustaminen 1937 ajoittuu jo myöhempään ajanjaksoon. Sekin sai alkunsa kansalaiskeräyksestä, joka nykynäkökulmasta ajatellen saavutti uskomattoman suuren suosion. Edellä mainittu Alfred Kordelinin säätiö syntyi poikkeuksellisen suuren henkilökohtaisen lahjoituksen seurauksena, ja profiloitui nimenomaan tiede-säätiöksi.

Jos tarkastellaan säätiöiden taloutta (kuviot 3 ja 4), voidaan päätellä, että ennen toista maailmansotaa perustetut säätiöt ovat keskimäärin paljon suurempia kuin myöhemmin perustetut. Näyttää myös siltä, että 1990-luvulla perustettiin paljon pieniä säätiöitä. On tietysti muistettava, että tarkastellemme asioita tämän päivän näkökulmasta. Osa vanhimmista säätiöistä on lopettanut toimintansa, mikä vaikuttaa arvioomme säätiön koosta. Oletettavasti pienimmät säätiöt ovat niitä, jotka lopettavat toimintansa ja varmaan saman lainalaisuus koskee myös osaa 1990-luvulla perustetuista säätiöistä.

Moni tämän päivän suuri säätiö sai alkunsa 1930-luvun lopulla tai heti sotien jälkeen (Emil Aaltosen säätiö, Sigrid Juseliuksen säätiö, Konstsamfundet -yhdistys, Wihurin rahasto, Yrjö Jahnssonin säätiö, Signe ja Ane Gyllenbergin säätiö jne.). Leimallista niille on ollut vahva panostus tieteeseen ja kulttuurin tukemiseen. Tilanteessa, jossa julkinen tutkimusrahoitus oli olemattoman pientä ja yliopistot osin yksityisiä, rahoituksen tarve oli luonnollisesti valtava. Tiitta (2014) on laskenut, että 1950-luvulla säätiöiden antama tuki tieteelle oli lähes kaksinkertainen valtion panostukseen verrattuna. Onkin kiistatonta, että ainakin 1950- ja 1960-lukujen osalta säätiöiden tuki oli paitsi välttämätöntä myös ilmeisen tuloksellista. Tuskin senaikaista suomalaista tieteen menestystarinaa olisi syntynyt ilman tätä panostusta.

1900-luvun lopulle oli tyypillistä julkisen sektorin voimakas kasvu ja erityisesti vielä kasvanut panostus korkeampaan opetukseen ja tieteelliseen tutkimukseen. Yksityiset korkeakoulut valtiollistettiin ja Suomen Akatemiasta ja TEKES:istä tuli

johtavia tutkimuksen rahoittajia Suomessa. Tapahtunut luonnollisestikin muuttivat säätiöiden asemaa ja roolia tieteen ja kulttuurin rahoittajina. Säätiöistä näytti tulevan vain täydentävä järjestelmä julkisen sektorin rinnalle.

Aivan viime vuosien kehitys on kuitenkin muuttanut yleistä ilmapiiriä olennaisesti. On havahduttu huomaamaan julkisen sektorin resurssien rajallisuus ja myös toimintoihin liittyvät tehokkuus- ja kustannusongelmat. Yliopistolaitoksen muuttaminen säätiömuotoiseksi on merkinnyt isoa askelta kohti järjestelmää, jossa korkeamman opetuksen ja tutkimuksen rahoitus hoidetaan julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä. Tutkimuksen ja opetuksen rahoituskuviot muuttuvat olennaisesti ja säätiökenttään tulee uusia suuria toimijoita - esimerkiksi Aalto-korkeakoulusäätiön tapaan.

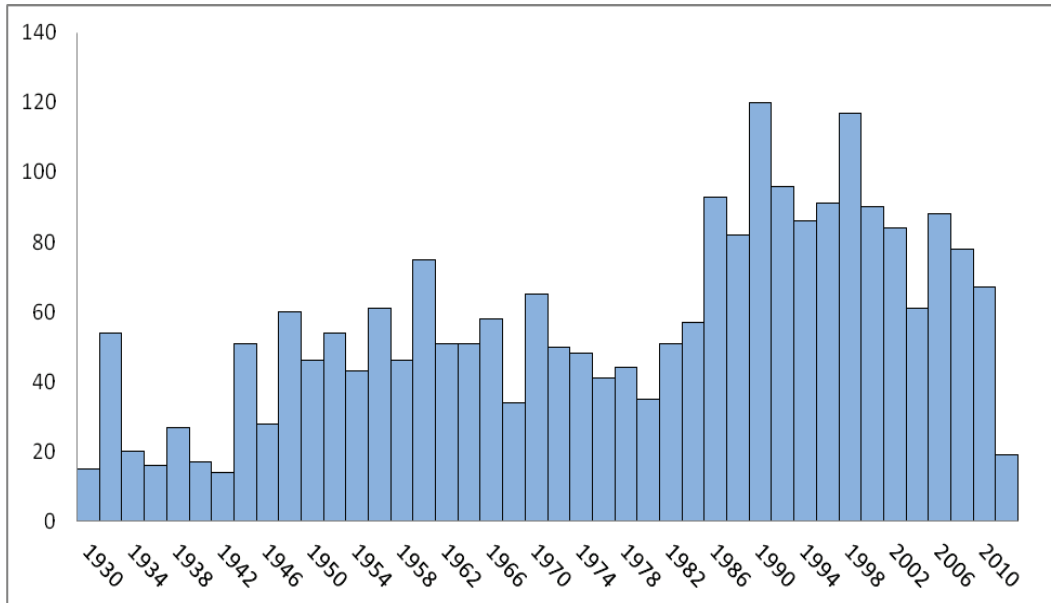
Kaikissa maissa korkeamman opetuksen ja tutkimuksen rahoitus on jonkinlaisessa kriisissä, oikeastaan riippumatta siitä, miten rahoitus on alun perin järjestetty (puhtaasti julkisen sektorin toimesta, lukukausimaksuilla, lahjoituksilla jne.). Korkeakoulujen ja korkeakouluopintojen rahoituksen järjestäminen on tulevina vuosina suuri haaste ja kovin ilmeistä on, että yksityistä rahoitusta tarvitaan entistä enemmän. Säätiöt tarjoavat ilmeisen kanavan tämän rahoituksen välittämiseen. Mutta palataan tähän aiheeseen luvussa 5.

Aivan viime vuosina säätiökentän suurimmiksi toimijoiksi ovat nousseet juuri yliopistosäätiöt ja toisaalta lukuisat isot asuntosäätiöt. Opiskelija-asuntosäätiöiden ohella meillä on joukko muitakin isoja asuntosäätiöitä (Y-säätiö, Nuorisosäätiö, Asuntosäätiö, Sininauhasäätiö), joilla kaikilla on jokin sosiaaliseen asuntotuotantoon liittyvä tarkoitusperä. Uusia tiede- ja kulttuurisäätiöitä on sen sijaan perustettu harvaksen. Huomattavimmat muutokset ovat liittyneet Koneen säätiön sekä Jane ja Aatos Erkon säätiön uuteen tulemiseen.

Suomessa on kovin vähän miljardöörejä, ja siksi ei sovi odottaa, että tulevaisuudessa kovin moni uusi suuri yksityinen tiedesäätiö näkisi päivänvalon. Jos sellaisia syntyy, on niiden taustalla todennäköisemmin erilaisia toimialajärjestelyjä, niin kuin esimerkiksi Kunnallisalan kehittämissäätiön, Teknologiateollisuuden 100-vuotis-säätiön ja Palkansaajasäätiön tapauksessa. Julkisuudessa usein kirotaan rikkaiden suuria tuloja ja omaisuutta, mutta on syytä muistaa, että ilman suuria omaisuuskeskittymiä suuria tiede- ja kulttuurisäätiöitä ei varmaan olisi olemassa. Ajatus siitä, että kansalaiskeräyksellä Suomen Kulttuurirahaston malliin saataisiin varat uuteen suureen tiedesäätiöön, kuulostaa nykypäivänä mahdottomalta, eritoten kun esi-

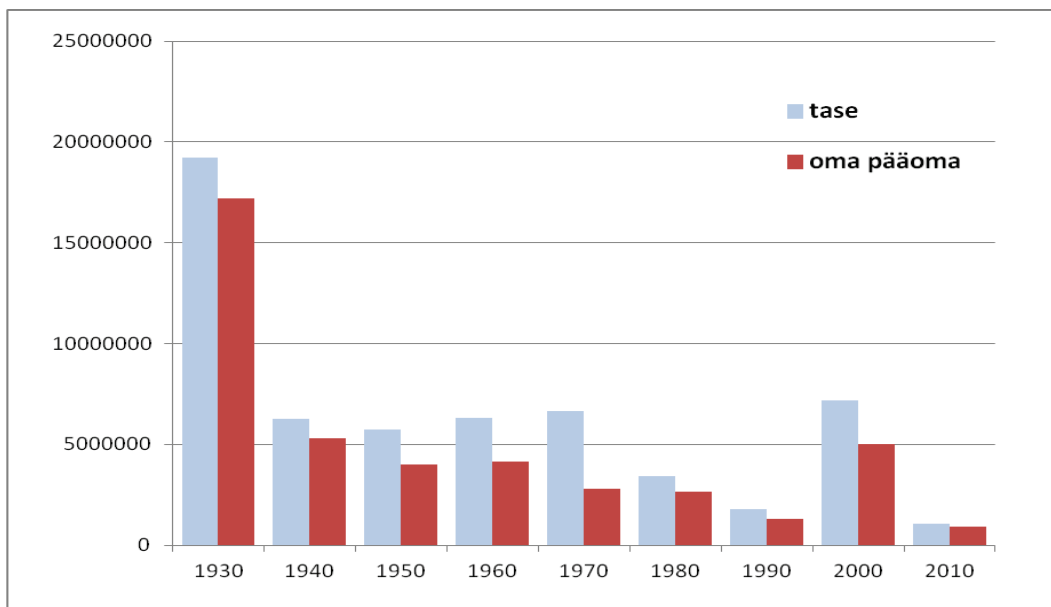
merkiksi Lastensairaalaan kerättävä 30 miljoonaa euroa on vaatinut melkoisia ponnistuksia⁶.

Kuvio 3 Säätiöiden lukumäärä perustamisvuoden mukaan

Perustamisvuodella ymmärretään tässä yhteydessä rekisteröintivuotta, mikä voi tarkoittaa myös viimeisintä sääntöjen muutosvuotta. Ennen vuotta 1930 perustetut säätiöt sisältyvät vuoden 1930 lukuihin. Mukana on 2384 säätiötä. Kukin pylväk edustaa kahden vuoden summaa.

Kuvio 4 Säätiöiden koko perustamisvuoden mukaan

Luvut kuvaavat säätiöiden keskimääräistä kokoa, mukana on 2384 säätiötä. x-akselin luvut edustavat alkavaa vuosikymmentä.

⁶ Pienenä tilastotietona mainittakoon, että Suomessa yli miljoonan dollarin omaisuuden haltijoita on Credit Suisse -pankin (Credit Suisse 2013) arvion mukaan 1.6 % väestöstä kun taas Yhdysvalloissa vastaava luku on 5.5 %.

2.2. Säätitöt julkisuudessa

Miten sitten yleishyödyllisten yhteisöjen olemassaoloon suhtaudutaan? Keskustellaanko säätiöiden asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa yleensä tai nimenomaan säätiöiden verotuksesta tai vaihtoehtoisesti lahjoitusten verotuksesta tai verovapaudesta? Välitön vastaus on, että ei.

Jos nimittäin tarkastellaan suurimpien sanoma- ja aikakauslehtien kirjoittelua, kuva on hyvin valju. Uutisia on todella vähän ja ne ovat lähes järjestään ilmoitusasioita – mainintoja stipendeistä, palkinnoista ja uusista hankkeista. Uutisten luonteesta saanee jonkinlaisen kuvan alla olevasta taulukosta 2, johon on listattu kaikki sanoma- ja aikakauslehtiutiset viimeisen viiden vuoden ajalta.

Silmiin ei sattunut oikeastaan yhtään uutista, jossa syvällisemmin arvioitaisiin säätiöiden tehokkuutta, sijoitustoiminnan tuottoja tai tarpeellisuutta ylipäätään.⁷ Kohtuuden nimissä on kuitenkin todettava, että sellaisia uutisia ei löydy muistakaan voittoa tavoittelemattomista yhteisöistä. Tässä suhteessa on valtava ero yrityksiin (osakeyhtiöihin), joiden tekemisiä seurataan ja arvioidaan tarkasti. Jopa julkisen sektorin seuranta on olennaisesti aktiivisempaa kuin yleishyödyllisten yhteisöjen.

Taulukko 2 Säätitöitä koskeva sanoma- ja aikakauslehtiutisia

Uutisloukka	frekvenssi
Apurahojen/varojen jakaminen	72
Uusi hanke/säätio	44
Väärinkäytös/Epäselvyys	33
Säätion oma toiminta	17
Apurahojen/varojen saaminen	14
Kiinteistöuutinen	8
Säätitöitä koskeva nimitys	7
Tunnustukset & Palkitsemiset	7
Säätion (tal.) ongelmat & apurahojen lakkauttaminen	5
Muu	1
Uskonto	1

N= 209

Mukana on n. 20 sanoma- ja aikakauslehteä.

⁷ Kauppalehdessä oli tosin 5. syyskuuta 2014 verraten laaja katsaus säätiöiden osinkotuottoihin. Otsikolla "Säätioiden osinkovirta uhkaa supistua" ilmestynyt artikkeli keskittyi kuitenkin vain arvioimaan tulevaisuuden näkymiä ja Stockmann-konsernin viimeaikaista tapahtumia.

Tämän hiljaisuuden keskellä perussuomalaisten viime (2011) vaalien alla esittämä ajatus säätiöiden sijoitustulojen verottamisesta on selvästi poikkeava havainto: Helsingin Sanomat siteerasi ehdotusta seuraavasti:

Soini vaatii säätiöiden tuloja verolle

Rikkaiden säätiöiden ja yhdistysten pitäisi perussuomalaisten mielestä maksaa pääomaveroa tuloistaan. Puolueen mukaan on kohtuutonta, että ne saavat pääomatulonsa verotta. Alkuvaiheessa perussuomalaiset asettaisi kymmenen prosentin veron yli 100 000 euron tuloille. Puolueen vaaliohjelman mukaan pääomaverotus vuotaa tällä hetkellä "kuin seula" säätiöiden ja yhdistysten verovapauden takia. "Siellä sitä rahaa on, fyrken finns", sanoi Soini vaaliohjelman julkistustilaisuudessa perjantaina. Puolueista kokoomus ja Rkp ovat ilmoittaneet lähiyhenteisöikseen säätiötä, jotka ovat rahoittaneet puolueita suurilla summilla (Helsingin Sanomat 25.2.2011)

Puolueen ohjelmassa asiaa perustellaan seuraavasti:

Suursäätiöiden veroparatiisi lakkautettava

Perussuomalaiset haluavat laajentaa veropohjaa oikeudenmukaisella tavalla ottamalla verotuksen piiriin suurten säätiöiden ja yhdistysten saamat pääomatulot, kuten osingot, vuokratulot ja myyntivoitot. Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV) on arvioinut, että pelkästään viiden suurimman säätiön vuosittainen veroetu oli 29–45 miljoonaa euroa vuosina 2004–05. Säätiöiden varallisuudeksi VTV arvioi 12–15 miljardia euroa. Nykyinen verojärjestelmä on luonut suursäätiöille eräänlaisen veroparatiisin, jonka puitteissa varakkaat yksilöt voivat paeta verotusta lähes kokonaan, ja suursäätiöiden kautta he voivat harjoittaa merkittävää yhteiskunnallista valtaa. On kohtuutonta, että pienetkin yritykset, jotka toimivat markkinariskin alaisena, joutuvat maksamaan pääomaveroa, kun todella vauraat yhdistykset ja säätiöt saavat vakaat pääomatulonsa verottomina. Perussuomalaisten kaavailema uudistus koskisi ainoastaan suurimpia säätiöitä ja hyvin varakkaita yhdistyksiä. 10 Suomessa on lukuisia pieniä yhdistyksiä ja säätiöitä, joiden toiminta riippuu verottomista pääomatuloista, joten niiden pääomatulot voitaisiin jättää verovapaiksi esimerkiksi 100 000 euroon asti. Verokanta voisi myös olla yleistä pääomaverokantaa alempi, esimerkiksi 15 %. Säätiömuotoisia yliopistoja emme asettaisi pääomaverotuksen piiriin. Uudistus ei myöskään koskettaisi lainkaan valtaosaa suomalaisista yhdistyksistä ja säätiöistä. Se ei esimerkiksi häittäisi ns. Linnanmäki-tyyppin yleishyödyllisiä säätiöitä ja yhdistyksiä, joiden tulot koostuvat muista kuin pääomatuloista. Esitämme: verotuloihin lisättäväksi 50 miljoonaa euroa, joka kertyy suursäätiöiden pääomaverovelvollisuudesta saataavista tuloista

Niin kuin tekstistä ilmenee, perusidea ehdotuksessa on verotuksen kohdistaminen ns. suuriin pääomatuloihin, mutta muiden (elinkeinotulojen) jättäminen verovapaiksi. Tähän ”pääomatulot vastaan muut tulot” -aiheeseen palataan useaan otteeseen luvussa neljä. Verokysymyksen osalta muutama muukin kuin perussuomalaisten kriittinen kommentti löytyy lehdistöstä. Esimerkiksi Kauppalehti kirjoitti vuoden 2013 yritysveromuutoksen tiimoilta seuraavaa:

Osinkorieha sataa säätiöiden kassaan (Kauppalehti.fi 19.9.2013) ”Yhteisöveron lasku kasvattaa osinkosummaa, piensijoittaja ei tästä juurikaan hyödy. Tästä hyötyvät yleishyödylliset säätiöt, jotka eivät maksa saamistaan osingoista veroja. Piensijoittajille muutos on lähes merkityksetön”.

Hieman samanlainen äänensävy on osakesäästäjien puheenjohtajan professori Timo Rothoviuksen ehdotuksessa yleisestä kolmen prosentin osinkoverosta:

”Sehän tässä onkin juuri se vitsi, että 90 prosenttia osakkeenomistajista ei maksa veroa tällä hetkellä lainkaan. Säätiöt eivät maksa veroa, rahastot eivät maksa veroa ... Jos pistät ulkomaille veroparatiisiin sijoitusfirman, et maksa veroa. Kaikki ne ovat verotuksen ulkopuolella”, Rothovius sanoo (Kauppalehti 2.4.2013).

Internetissä kirjoittelu käy jo kovemmillä kierroksilla, jos kohta kovin syvällisin kommentteihin ei yllätä. Ehkä tyypillisin on seuraava ruotsinkielisiin säätiöihin kohdistunut väite:

Ruotsinkielisillä säätiöillä on rahaa kuin roskaa ja sitä ne totisesti käyttävät hyvin avokäteisesti voidellessaan ihmisiä, joilta ne odottavat saavansa hyötyä ruotsinkielisen yläluokan tavoitteiden edistämiseen.” (Iltalehden keskustelupalsta 28.4.2013).

Verojen määrää koskevat ehdotukset ovat usein vain tylyjä, niin kuin ilmenee oheisesta Uuden Suomen blogista:

Suuret säätiöt ja rahastot voitaisiin tehdä verovelvollisiksi jos vaan haluttaisiin. Niiden pääomille voisi asettaa esim. 10 % vero osana taloustalkoita solidaarisuusverona (Uuden Suomen keskustelupalsta 20.8.2011).

Niin politiikassa kuin sosiaalisessa mediassakin säätiölaitoksen kritiikkiin yhdistyy usein juuri kielikysymys. Totta onkin, että ruotsinkieliset säätiöt ovat jollain tavoin ylliedustettuina ajatellen säätiöiden varallisuutta ja tuloja (taulukko 3)⁸. Tässä ei sinänsä ole mitään ihmeellistä: suurimmat säätiöt periytyvät viime vuosisadan alusta, jolloin ruotsinkielisen elinkeinoelämän merkitys oli suhteellisesti ottaen olennaisesti suurempaa kuin nykyään. Viime vuosina kielikysymys on ns. ”pakko-ruotsin” myötä tullut taas tapetille, mikä on ehkä muodostanut jonkinlaisen aasin-sillan myös säätiökeskustelulle.

⁸ Oikeusministeriön selvityksessä (Tervonen 2012) tulokset olivat samansuuntaisia. Ruotsinkielisten säätiöiden osuus kaikista säätiöistä oli 14 prosenttia, mutta niiden taseluvut olivat olennaisesti suuremmat kuin suomenkielisillä säätiöillä (7.3 miljoona euroa ja 4.2 miljoona euroa keskimäärin).

Taulukko 3 Säätiöiden varallisuus koon ja säätiön kielen mukaan

varallisuus	osuus kaikista, %	Ruotsinkielisten säätiöiden osuus ao. ryhmästä
alle 100 000	24	10
100 000 - 500 000	29	10
500 000 - 5 000 000	32	17
5 000 000 - 10 000 000	6	14
yli 10 000 000	10	23
kaikki	100	16

Lähde: Manninen (2005)

Hieman eri näkökulmasta säätiöiden verotukselliseen asemaan on puuttunut Valtion talouden tarkastusviraston tuloksellisuuskertomus ”Säätiöiden valtiontuki ja valvonta”, jonka tuloksiin edellä mainitut perussuomalaisen kannanototkin perustuvat (ks. VTV 2010). Raportissa viitataan Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) arvioon, noin 100 miljoonan euroon vuosittain, mutta arvellaan että VATTin arvio on alimitoitettu, koska se perustuu vuoden 1996 tietoihin. ”Joten on syytä epäillä, että myös verotukien määrä on kasvanut voimakkaasti (sitten vuoden 1996) ja siten vaikuttanut niiden suuruusluokkaa – ehkä hyöinkin huomattavasti” (VTV 2010, 93). Tarkastuksessa katsottiin, että verotukien valtiontaloudellinen merkitys, veropohjan kattavuus sekä hallinnon ja markkinoiden läpinäkyvyys edellyttäisivät nykyistä yksityiskohtaisempaa tietoa verotukien määrästä, kohdentumisesta ja vaikutuksista. Laki vaatii, että veropäätösten yhteydessä tutkitaan päätöksen kohdistuminen ja vaikutus. Näin ei kuitenkaan ole VTV:n kahdesta vaatimuksesta huolimatta tehty. Lisäksi katsottiin, että verotuet ja toimintaan suunnattu muu julkinen tuki tulisi sovittaa yhteen. Raportti ja siihen liittynyt jälkitarkastus arvostelee myös säätiöiden asemaa kilpailuneutraliteetin kannalta:

Säätiöt harjoittavat useilla toimialoilla varsin laajamittaista elinkeinotoimintaa. Tarkastuksessa havaittiin, että Patentti- ja rekisterihallitus on myöntänyt perustamislupa säätiöille, joiden liiketoiminta on niin laajaa suhteessa muuhun toimintaan, että säätiön tosiasiallisena tarkoituksena on selvästi liiketoiminnan harjoittaminen. Säätiöiden toiminta on myös voinut sääntöjen perustamisluvan estämättä myöhemmin muuttua elinkeinotoiminnan harjoittamiseksi (VTV 2010, 121).

Tarkastuksessa todettiin myös, että yleishyödylliset yhteisöt toimivat yhä enemmän samoilla markkinoilla kuin yritykset, mutta verotuksesta aiheutuvat kilpailuhaitat tunnetaan huonosti eikä niitä ole selvitetty riittävästi verotusta uudistettaessa. Tarkastuksen kuluessa valtiovarainministeriö oli ilmoittanut, että tuloverolain ja veronhuojennuksista annetun lain nojalla myönnettyistä

verotuista on vireillä kantelu Euroopan Unionin komissiossa, joten prosessin vireillöloaikana ei ole tarkoituksenmukaista ryhtyä lainsäädäntömuutoksiin (VTV Jälkiseurantaraportti 2014)⁹.

VTV:n raportissa on useita muitakin kriittisiä kommentteja säätiöiden asemasta ja verokohtelusta sekä apurahapolitiikasta. Näihin kommentteihin palataan jäljempänä¹⁰.

⁹ Komissioon tehty kantelu ei johtanut mihinkään varsinaisiin toimiin tai lainsäädännöllisiin velvoitteisiin (ks. Komission ilmoitus 20.3.2014).

¹⁰ VTV:n raporttia on kommentoitu laajasti myös Anderssonin (2011) kirjoituksessa

3. Säätiöt Suomessa

3.1 Juridista taustaa

Lienee tarkoituksenmukaista lyhyesti esitellä yleishyödyllisten yhteisöjen ja erityisesti säätiöiden oikeudellista asemaa etenkin verotuksen osalta. Kovin kattavaa esittelyä ei tarvita, koska Matti Myrskyn kirja (Myrsky 2014a) tarjoaa kattavan esityksen kaikista verotukseen liittyvistä yksityiskohdista. Verohallinnon uusi verotusohje (Verotusohje 2014) sisältää myös tarkemman esityksen erilaista rajauksista ja eri tulolajien verotuskohtelusta.

Ennen kuin puutemme lainsäädäntöön, on syytä muistuttaa, että säätiö on siinä mielessä erikoinen organisaatio, että kukaan ei omista sitä, sillä ei ole jäseniä eikä mitään "toimikautta" (säätiö on niin sanotusti ikuinen). Julkisuudessa hyvin usein unohtuu tämä "säätiöllä ei ole omistajaa"-ominaisuus; puhutaan siitä, miten joku "siirsi rahojaan säätiöön", ikään kuin rahat olisivat edelleen säätiön "omistajan" määräysvallassa.

Verotuksellisesti säätiö on yhteisö, eli se on verotuksessa rinnasteinen osakeyhtiön, osuuskunnan jne. kanssa (Tuloverolaki 3§). Lähtökohtaisesti säätiö on rekisteröity säätiörekisteriin, jolloin sitä voidaan kohdella verotuksessa yhteisönä. Verotuksen osalta peruseriaate on, että säätiö on verovelvollinen kaikista tuloistaan. Mikäli kuitenkin säätiö saa verotuksessa yleishyödyllisen yhteisön aseman, se on vapautettu maksamasta tuloveroa tuloverolain mukaisista, niin sanotun henkilökohtaisen tulolähteen tuloista. Yleishyödyllinenkin yhteisö on verovelvollinen elinkeinoverolain mukaan verotettavista elinkeinotuloista samoin kuin suoraan kiinteistönomistukseen perustuvista kiinteistötuloista (kiinteistötulon verotuksesta tarkemmin jäljempänä). Säätiöön sovelletaan yhteisöverokantaa, joka on 20 prosenttia vuodesta 2014 alkaen. Perintö- ja lahjaverolain 2§:n mukaan yleishyödylliseksi katsottu säätiö on vapautettu maksamasta perintö- ja lahjaveroa, mikäli se saa lahjoja tai testamentteja.

Visainen juridinen ja taloudellinen kysymys on, milloin säätiö on yleishyödyllinen. Tuloverolain mukaan säätiö on yleishyödyllinen, jos se (1) toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä; 2) sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilö-

piireihin; ja 3) se ei tuota toiminnallaan siihen osalliselle taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena eikä kohtuullista suurempaa palkkana tai muuna hyvityksenä.

Yleisyyden katsotaan toteutuvan jos riittävän suuri henkilökunta voi hyötyä säätiön olemassaolosta. Mitä tulee hyödyllisyyteen, ei sitä ole tarkemmin määritelty vaan rajaukset tapahtuvat lähinnä esimerkkien (ja oikeuskäytännön) avulla. Alla on tulo-verolaissa mainittuja esimerkkejä, jotka kuten sanottua ovat vain esimerkkejä, mutta sinällään ne eivät ole sitovia eivätkä tietenkään poissulkevia.

TVL 22§ Yleishyödyllisenä yhteisönä voidaan pitää muun muassa maatalouskeskusta, maatalous- ja maamiessiseuraa, työväenyhdistystä, työmarkkinajärjestöä, nuoriso- tai urheiluseuraa, näihin rinnastettavaa vapaaehtoiseen kansalaistyöhön perustuva harrastus- ja vapaa-ajantoimintaa edistävää yhdistystä, puolueräkisteriin merkittyä puoluetta sekä sen jäsen-, paikallis-, rinnakkais- tai apuyhdistystä, niin myös muuta yhteisöä, jonka varsinaisena tarkoituksena on valtiollisiin asioihin vaikuttaminen tai sosiaalisen toiminnan harjoittaminen taikka tieteen tai taiteen tukeminen. Yleishyödyllisenä yhteisönä voidaan pitää myös yleisissä vaaleissa ehdokkaan tukemiseksi varattua varallisuuskokonaisuutta.

TVL 22§ 1. Hallinto-oikeus ei pitänyt vuosittain avustusta perustajayhdistykselleen jakavaa säätiötä yleis-hyödyllisenä yhteisönä: perustettavaa säätiötä, joka tulisi sen sääntöihin otettavan määräyksen perusteella antamaan vuosittain avustusta 20 prosenttia jakamastaan kokonaistuesta perustajayhteisölleen X ry:lle ja loput eli 80 prosenttia kokonaistuesta jaettaisiin säätiön tarkoituksen mukaisesti muille tahoille, ei voitu pitää TVL 22 §:n 1 momentin mukaisena yleishyödyllisenä yhteisönä. (Lainvoimainen 16.9.2014)

Yleishyödyllisen säätiön perusvarainhankintaan liittyvät aktiviteetit ovat verotuksen ulkopuolella niin kauan kuin kyse ei ole elinkeinotoiminnasta. Tuloverolaissa on määritelty joukko tuloja, joita ei pidetä elinkeinotuloina (ks. alla oleva lista)

Yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotulona ei pidetä:

- 1) yhteisön toimintansa rahoittamiseksi järjestämistä arpajaisista, myyjäisistä, urheilukilpailuista, tanssi- ja muista huvitilaisuuksista, tavarankeräyksestä ja muusta niihin verrattavasta toiminnasta eikä edellä mainittujen tilaisuuksien yhteydessä harjoitetusta tarjoilu-, myynti- ja muusta sellaisesta toiminnasta saatua tuloa;*
 - 2) jäsenlehdistä ja muista yhteisön toimintaa välittömästi palvelevista julkaisuista saatua tuloa;*
 - 3) adressien, merkkien, korttien, viirien tai muiden sellaisten hyödykkeiden myynnin muodossa suoritetusta varojenkeräyksestä saatua tuloa;*
 - 4) sairaaloissa, vajaamielislaitoksissa, rangaistus- tai työlaitoksissa, vanhainkodeissa, invalidihuoltolaitoksissa tai muissa sellaisissa huoltolaitoksissa ja huoltoloissa hoito-, askartelu- tai opetustarkoituksessa valmistettujen tuotteiden myynnistä tai tällaisessa tarkoituksessa suoritetuista palveluksista saatua tuloa;*
 - 5) bingopelin pitämisestä saatua tuloa.*
- Kiinteistön tuottamana tulona pidetään myös metsätalouden pääomatuloa.*

Kysymys siitä, täyttääkö säätiön toiminta elinkeinotoiminnan tunnusmerkit, on ollut esillä verotuskäytännössä useaan otteeseen. Jos elinkeinotoiminta on ollut laajaa, säätiötä ei enää ole katsottu yleishyödylliseksi. Laajuutta pitää tietenkin tulkita

suhteessa säätiön muiden toimintojen skaalaan mutta myös markkinoiden kokoon. Jos elinkeinotoiminta edustaa huomattavaa osaa markkinoilla tapahtuvista liike-toimista, elinkeinotoiminta muodostaa tietenkin uhkan kilpailuneutraliteetille (eri markkinaosapuolet joutuvat eri asemaan markkinoilla). Jokin merkitys on tietenkin myös elinkeinotoiminnan laadulla, esimerkiksi sillä, miten paljon toimintaan sitoutuu yhteisön varoja ja mitä riskejä siitä aiheutuu.

Huomattava kuitenkin, että vaikka säätiöllä olisi veronalaista elinkeinotoimintaa, sen saamat muut tulot säilyvät yleensä verovapaina. Toki säätiö voi kokonaankin menettää yleishyödyllisen aseman verotuksessa. Säätiön on kuitenkin mahdollista turvata yleishyödyllinen asema yhtiöittämällä elinkeinotoiminta tytäryhtiöön. Tällöin säätiö itse harjoittaa vain sääntömääräistä, yleishyödyllistä toimintaa ja liiketoiminta on osakeyhtiö-muotoisessa tytäryhtiössä. Näin toimii esimerkiksi Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö.

Osinko, jota säätiö saa tytäryhtiöltä, on verovapaata yleishyödylliselle säätiölle. Jos tytäryhtiön osakkeet myydään, on myyntitulo lähtökohtaisesti verovapaata TVL [23 §:n](#) mukaan yleishyödyllinen yhteisö on verovelvollinen muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tuottamasta tulosta kunnalle ja seurakunnalle. Veroprosentti on 7,67 vuonna 2014. Kiinteistötulosta ei makseta valtionveroa. Kiinteistötuloa ovat myös metsäomaisuudesta ja maa-talaloudesta saatavat tulot. Kiinteistötulon ja vuokratulon välillä on hieman diffuusi raja, joka riippuu omistusjärjestelyjen luonteesta (asiasta enemmän ks. Myrsky 2014)). Kiinteistön käyttö yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen on sen sijaan verovapaata. Yleisellä käytöllä tarkoitetaan kiinteistön luovuttamista yhteiskuntaa hyödyttävään käyttöön kuten kouluksi tai kirjastoksi.

Yleishyödyllinen käyttö tarkoittaa esimerkiksi kiinteistön vuokraamista toisen, yleishyödylliseksi katsotun säätiön käyttöön. Jos vuokralainen on liikeyritys, ei kiinteistö ole yleisessä tai yleishyödyllisessä käytössä¹¹.

Kiinteistötulon käsite liittyy vain suoriin kiinteistönomistuksiin ja tilanteisiin, joissa rakennus on vuokramaalla ja vuokrasopimus on siirtokelpoinen maanomistajaa kuulematta. Asunto- ja kiinteistöyhtiöiden osakkeiden tuottama tulo on arvopaperin

¹¹ Veronalaisen kiinteistöjen vuokraustoiminnan osalta verotettavan tulon suunnittelua voi tehdä asuintalovarauksella, jos/kun asuintalovarauksesta verotuksessa annetun lain (1986/846) mukaiset edellytykset täyttyvät. Kyseessä on kuitenkin vain tulojen jaksotuskeino eli varaus tulee tulouttaa verotuksessa säädettyjen aikojen puitteissa (kymmenen vuotta). Yleensä tuloutus tapahtuu kuitenkin kuluja vastaan, jolloin verotettavaa tuloa ei pääse syntymään. Koska asuntojen vuokraustoimintaa harjoittavalla yhteisöllä saattaa toiminnan tulos vaihdella vuosittain (välillä tappiota ja välillä voittoa), saadaan varauksella tulosta tasoitettua niin, että verotuksessa näkyy lähtökohtaisesti vuosittain nollatulo tai tappio. Varauksen voi tehdä vain tuloverolain mukaan verotettavasta toiminnasta. Elinkeinotulosta varauksen voi tehdä vain laissa säädetyin erityisehdoin.

tuottamaa tuloa. Mikäli säätiön toiminta katsotaan joltakin osin elinkeino-toiminnaksi, syntyy säätiölle tästä toiminnasta arvonlisäverovelvollisuus.

Arvonlisäverotuksen osalta on tosin todettava, että useat toiminnat ovat aloilla, joilla arvonlisävero on nolla (terveydenhoito, sosiaalihuoltopalvelut). Toisaalta kaikkia arvonlisäverovelvollisia koskee niin sanottu vähäisen toiminnan raja (8500 euroa vuodessa), joten pienten yleishyödyllisten yhteisöjen osalta arvonlisäverovapaus on asiallisesti merkitse mitään. Mielenkiintoinen periaatteellinen keskustelu liittyy siihen, onko paikallaan, että arvonlisäverotus sidotaan elinkeinotoiminnan tuloikseen niin kuin se on tehty yleishyödyllisten yhteisöjen tapauksessa (palaamme tähän aiheeseen luvussa 4).

Kiinteistövero koskee periaatteessa myös yleishyödyllisiä yhteisöjä, mutta kunnat ovat pääsääntöisesti soveltaneet alennettua (nolla) verokantaa näihin yhteisöihin. Tämä kuitenkin edellyttää, että kiinteistöä käytetään pääasiallisesti yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen.

Yleishyödyllisillä säätiöillä on mahdollisuus anoa kokonaan tai osiittain vapautusta tuloveron maksamisesta. Tapauksia, jossa säätiö on tällä tavoin vapautettu tuloveron maksamisesta, kutsutaan superyleishyödyllisiksi yhteisöiksi (ns. Linnanmäki pykälä).

Jotta säätiö voi olla huojennuslain piirissä, tulee sen täyttää tiettyjä edellytyksiä. Sen pitää ensinnäkin olla yleishyödyllinen ja sen on harjoitettava yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa. Huojennus ei lain mukaan saa aiheuttaa vähäistä suurempaa kilpailuhaittaa (yksityiskohdista ks. TVL 57§).

Yleishyödyllisten yhteisöjen rahoituksen saamista on pyritty edistämään verolainsäädännön avulla. Vuoden 2008 jälkeen TVL 57 § oikeuttaa lahjanantajan tekemään verovähennyksen lahjoituksen perusteella, jos lahjan saajana on tietyt edellytykset täyttävä säätiö (ks. tarkemmin jäljempänä)¹².

¹² Kuitenkin Lailla 946/2008, joka oli väliaikaisesti voimassa 1.1.2009-31.12.2012, TVL:n 98 a § mukaan myös luonnolliset henkilöt olivat oikeutettuja lahjoitusvähennykseen seuraavin ehdoin: Luonnollinen henkilö ja kuolinpesä saa vähentää puhtaasta ansiotulostaan vähintään 850 euron ja enintään 250 000 euron suuruisen rahalahjoituksen, joka on tehty tiedettä tai taidetta edistävään tarkoitukseen Euroopan talousalueella olevalle julkista rahoitusta saavalle yliopistolle tai korkeakoululle taikka näiden yhteydessä olevalle yliopistorahastolle

Taulukko 4 Säätiötä koskeva lainsäädäntö eri maissa

	Laki	
Ruotsi	Stiftelselag 1994	
Norja	Lov om stiftelser 2001	
Tanska	Act lovbekendtgørelse no. 698 af 11. august 1992. Lov om erhvervsdrivende fonde 1991	
Iso-Britannia	The Charities Act (2006) (England and Wales). Northern Ireland in the Charities Act (2008). Charities and trustee investment (2005) (Scotland)	
Alankomaat	Burgerlijk Wetboek Article 285 Book 2	
Saksa	Art. 80-88 Bürgerliches Gesetzbuch BGB, lisäksi osavaltioiden (Bundesländer) lainsäädäntö.	
Itävalta	BundesStiftungs und Fondsgesetz vom 27. November 1974 , Bundeslage. Act 1993 (PSG)/Bundesgesetz vom 14. Oktober 1993 über Privatstiftungen und Änderungen des Firmenbuchgesetzes. Bundesabgabenordnung (Privatstiftungsgesetz)	
Sveitsi	Art. 80,87, 89 Zivilgesetzbuch	
Ranska	Loi 87-571 sur le développement du mécénat - LDM (1987): fondations reconnues d'utilité publique, Hyväntekeväisyys-säätiöt. Loi relative au mécénat, aux associations et aux fondations, n°709, 1er Août 2003, Lahjoitukset hyväntekeväisyyteen.	
Yhdysvallat	Internal Revenue Code	
	Valvova elin	
Ruotsi	Länsstyrelse	Kammarkollegiet
Norja	Stiftelsetilsynet	Kaupparekisteri
Tanska	Oikeusministeriö/ Civilstyrelsen/ Ministry of Justice (ei-teolliset säätiöt)	Erhvervs- og Selskabsstyrelsen
Iso-Britannia	Charity Commission (England and Wales)	Office of the Scottish Charity Regulator (OSCR)
Alankomaat	Handelsregister	Yleisen syyttäjän virasto ja Arrondissementsrechts bank (=käräjäoikeus)
Saksa	Riippuu osavaltionlaista (Landesrecht)	Tilinpäätökset osavaltion lain määrittämälle valvojalle. Veroetujen saamiseksi tilinpäätös on tehtävä myös rahoitusviranomaisille.
Itävalta	Sisäministeriö, perhesäätiöille kaupparekisteri (Firmenbuch).	Säätiön sääntömuutokset hyväksyy joko osavaltion tai liittovaltion viranomainen, riippuen säätiöstä ja lain määrittämisestä.
Sveitsi	Commercial register, vain hyväntekeväisyssäätiöille	Säätiön tarkoituksen muuttaminen hyväksyttävä kantonin tai liittovaltion viranomaisella
Ranska	Fondations publiques ja säätiöt, joilla merkittävä sijoituspääoma, joutuvat rekisteröitymään	Perustaminen ja sääntöjen muutos vaativat tarkan hyväksymisprosessin sisäministeriössä
Yhdysvallat	Internal Revenue Service saa vuosittaiset raportit liittyen tilinpäätökseen, hallintoon, toimintaan. Lisäksi osavaltiokohtaisia viranomaisia jotka valvovat osavaltiolakien noudattamista.	

Lähde: Ahdekivi 2014.

Säätiön on mahdollista anoa pääsyä tälle ns. lahjoitusvähennyslistalle.

Yhteisö saa valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävällä tavalla vähentää tulostaan:

1) vähintään 850 euron ja enintään 250 000 euron suuruisen rahalahjoituksen, joka on tehty tiedettä, taidetta tai suomalaisen kulttuuriperinteen säilyttämistä edistävään tarkoitukseen Euroopan talousalueeseen kuuluvalla valtiolle tai Euroopan talousalueella olevalle julkista rahoitusta saavalle yliopistolle tai korkeakoululle taikka näiden yhteydessä olevalle yliopistorahastolle;

2) vähintään 850 euron ja enintään 50 000 euron suuruisen rahalahjoituksen, joka on tehty tiedettä, taidetta tai suomalaisen kulttuuriperinteen säilyttämistä edistävään tarkoitukseen sellaiselle Verohallinnon nimeämälle Euroopan talousalueella olevalle yhdistykselle, säätiölle tai jonkin edellä mainitun yhteydessä olevalle rahastolle, jonka varsinaisena tarkoituksena on tieteen tai taiteen tukeminen taikka suomalaisen kulttuuriperinteen säilyttäminen.

(Yksityiskohdista ks. Tuloverolaki (TVL), Linnakangas & Andersson (1997), Andersson (2011), Lakari (2014) ja Myrsky (2014).

Seuraavassa (taulukko 4) esitetään lyhyt yhteenveto yleishyödyllisten yhteisöjen/ säätiöiden juridista asemaa koskevista säädöksistä eri maissa.

3.2 Säätiöiden toiminnan ja hallinnon keskeisiä piirteitä

Säätiöiden asema on ehkä jonkin verran muuttumassa uuden säätiölain myötä (Uusi säätiölaki 2014). Lakiesitys annettiin Eduskunnalle 26.9.2014. Laki ja siihen liittyvät muutokset muissa laeissa ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2015.

Uudistuksen tarkoituksena on helpottaa säätiöiden perustamista ja mahdollistaa tarkoituksenmukaiset muutokset säätiöiden toiminnassa ja hallinnossa. Ne koskevat muun muassa säätiöiden toiminnan tarkoitusta ja säätiöiden yhteistoimintaa. Lisäksi sääntelyn tahdonvaltaisuutta ehdotetaan laajennettavaksi siten, että säätiön perustaja voi säätiön säännöissä määritellä säätiölakia täydentävistä valvonta- ja oikeussuojakeinoista ja joiltakin osin poiketa laissa säädetyistä rajoituksista, jotka koskevat esimerkiksi säätiön tarkoituksen muuttamisen, sulautumisen ja säätiön purkamisen edellytyksiä. Laissa ehdotetaan lisäksi säänneltäväksi menettelyjä, joita ei nykyisin ole lainkaan (tai vain ylimalkaisesti) säännelty koskien esimerkiksi säätiön purkamista ja säätiöiden toimielimien tekeminen päätösten moittimisesta.

Ajatus on, että ainakin osa muita yleishyödyllisistä yhteisöistä muuttaisi yhteisön juridisen muodon säätiöksi. Lakiesityksen kohteet ovat ennen kaikkea toiminnalliset säätiöt (ns. jatkuvarahoitteiset säätiöt), joiden asemaa pyritään selventämään. Lakiesitystä valmistelleen työryhmän mietinnössä ehdotetaan parannuksia säätiöiden

taustajärjestöilleen ja suurelle yleisölle tuottamiin tietoihin muun muassa tilipäätös-informaation osalta velvoittamalla säätiöt (tarpeen vaatiessa) valmistelemaan konsernitilipäätökset. Säätiöiden verotukseen ei ainakaan tässä vaiheessa ole esitetty muutoksia.

Säätiörekisterin tietojen perusteella saadaan kohtuullisen hyvä kuva säätiöiden toiminnan tarkoituksesta ja hallinnollisesta rakenteesta. Vielä parempi kuva saadaan Oikeusministeriön kyselystä, joka tehtiin säätiöille uuden säätiölain valmistelun yhteydessä 2012 (Tervonen 2012). Tässä yhteydessä on tukeuduttu ministeriön viimeisimpään tietokantaan vuodelta, joka kaiken kaikkiaan sisältää tiedot 945 säätiöstä (yksittäisiin kysymyksiin vastanneiden joukko kuitenkin jonkin verran pienempi). Seuraavassa esitetään tämän kyselyn perusteella joukko taulukoita, joista ilmenee säätiöiden toiminnan tarkoitus, säätiöiden hallituksen toimintaperiaatteet ja täydennysmenettely sekä hallituksen tehtävät.

Kyselyn perusteella voidaan päätellä ainakin, että säätiöt muodostavat kovin heterogeenisen joukon. Toki säätiöiden joukosta erottuvat kulttuuri- ja harrastetoiminta, koulutus- ja tutkimus sekä sosiaalipalvelut, mutta esimerkiksi uskonnollisilla säätiöillä on pienestä lukumäärästä (tässä otoksessa) huolimatta oma, mutta usein näkyvä roolinsa.

Taulukko 5 ei ehkä kovin hyvin valaise toiminnan perusluonnetta, jota voisi konkretisoida puhumalla apurahasäätiöistä (olkoon tyyppiesimerkkinä vaikka Suomen Kulttuurirahasto) tai sitten erilaisten palvelusten tuottamiseen tähtäävistä säätiöistä (olkoon esimerkkinä vaikka Nuorisosäätiö). Siinä missä apurahasäätiöt tukeutuvat rahoituksessaan pääomatuloihinsa, ”toiminnalliset säätiöt” tukeutuvat julkiselta vallalta tuleviin toiminta-avustuksiin ja yksityiseltä sektorilta saatuihin lahjoituksiin¹³. Osa toiminnallisesta säätiöistä (etenkin ”asuntosäätiöt”) on kuitenkin hyvin pääomitettuja (ks. alla oleva asetelma 1), joten ”jako kahteen” ei aina onnistu. Samalla tavalla voidaan löytää itse asiassa lukematon määrä esimerkkejä säätiöistä, joilla on olematon määrä pääomaa ja varsinaista toimintaa. Tähän kategoriaan kuuluvat periaatteessa kaikki pienet säätiöt, joista tyyppiesimerkkinä ovat erilaiset muistosäätiöt.

Ruotsissa Wijkström ja Einarsson (2004) ovat jakaneet säätiöt neljään suureen ryhmään (suluissa lukumäärät): riippumattomiin säätiöihin (3460), yritysten säätiöihin (430), julkisen sektorin säätiöihin (4720) ja aatteellis-uskonnollisiin säätiöihin (2870).

¹³ Andersson puhuu ”laitossäätiöistä” vastakohtana apurahasäätiöille. Uusi säätiölaki sen sijaan puhuu ”jatkuvarahoitteisista säätiöistä” vastakohtana säätiöille, joiden toiminnan lähtökohtana on jokin lahjoituksilla tai keräysvaroilla saatu alkupääoma. On hieman vaikea löytää osuvaa termiä näille ”ei-apurahasäätiöille”. Wijkström ja Einarsson (2003) käyttävät ruotsalaisia säätiöitä jaotellensa käsitteitä ”grant-making foundations” ja ”operating foundations”.

Ryhmitys on ehkä informatiivisempi kuin taulukossa 5 esitetty toimialajako, mutta jonkinlaisen ideaaliluokituksen konstruointi Suomen osalta on turhan vaativa tehtävä.

Asetelma 1 Säätiöiden luokittelua esimerkkien avulla

	paljon palvelutoimintaa, vähän apurahoja	vähän palvelutoimintaa, paljon apurahoja
paljon pääomaa	Aalto -korkeakoulusäätiö, Nuorisosäätiö	Suomen kuluttuuri- rahasto, Åbo Akademis stiftelse
vähän pääomaa	Urheiluopistosäätiö Lastenlinnan säätiö	Invalidisäätiö Väestösuojelusäätiö

Säätiöiden toiminnan perusidea ei tietenkään pelkisty vain niiden ulospäin näkyvään toimintaan, vaan myös niiden omistuksiin: ne ovat usein suuria omistajia osake- ja kiinteistömarkkinoilla. Toisaalta niiden taustalta löytyy usein suurten perheyhtiöiden säätiöityä omaisuutta, jolla ainakin periaatteellisella tasolla on merkitystä myös omistuksen ja varojen käytön näkökulmasta¹⁴.

Säätiöt poikkeavat olennaisesti esimerkiksi pörssinoteeratuista osakeyhtiöistä hallintokäytännön suhteen: säätiöiden hallitukset eivät - ymmärrettävistä syistä - ole vastuullisia "omistajille" eikä niiden luottamusta jatkuvasti mitata missään. Säätiöiden hallinnon kannalta olennaista on säätiöiden missio, miten säätiöiden tehtävät ja tarkoitus on määritelty säätiöiden säännöissä.

Koska säätiöitä ei "omista" kukaan - asia, joka konkretisoituu siinä, että säätiöiden hallitus isossa osassa säätiöitä (taulukko 6) täydentää itseään. Toki yleisin tapa täydentää säätiön hallitusta on kuulla säätiön valtuuskuntaa tai säätiöiden taustalla oleva yhteisöjä, mutta koska esimerkiksi valtuuskunnan jäsenten valinta on usein hallituksen käsissä, voi sanoa, että hallintomenettely on ilmeisen "sisäänlämpiävää". Mutta tämä ei välttämättä ole mikään yhteiskunnallinen ongelma. Jos säätiön tehtävät ja tavoitteet on tarkkaan määritelty, tarve aktiiviseen "omistusohjaukseen" on olennaisesti erilainen kuin esimerkiksi osakeyhtiöissä. Kohtuuden nimissä on todettava, että monessa muussakaan voittoja tavoittelemattomissa yhteisöissä ei ole suurta vaihtuvuutta. Löytyy yhdistyksiä, joissa johtokunta on pysynyt sanana vuosikymmenet.

¹⁴ Oma mielenkiintonsa kohdistuu myös säätiön kotipaikkaan, Oikeusministeriön selvityksen mukaan 38 prosentilla kaikista (2756) säätiöistä se oli Helsinki.

On myös todettava, että näennäisen ”demokraattiset” elimet, kuten valtuuskunnat tai jäsenkokoukset ovat nykyaikana aika huonosti toimivia organisaatiomuotoja. Piipahdus asunto-osakeyhtiön vuosikokouksessa kertoo siitä jo paljon. Hyvin harva kansalainen on kiinnostunut toimimaan vapaaehtoisesti tällaisissa luottamusmiestehtävissä. Sen sijaan, että valtuuskuntiin saataisiin hyviä asiantuntijoita, voi olla, että pyrkyä on enemmänkin niiden taholta, joilla osallistumisen pontimena on luja itseluottamus omaan erehtymättömyyteen ja narsistinen halu päättää muiden asioista.

Taulukko 5 Säätiön tarkoitus

Säätiön pääasiallinen tarkoitus		
luokka	vastausten lukumäärä	luokan kuvaus
1	210	kulttuuri & harrastustoiminta
2	237	koulutus ja tutkimus
3	47	terveydenhuolto
4	142	sosiaalipalvelut
5	10	ympäristö
6	72	kehittäminen ja asuminen
7	21	kansalaistoiminta ja edunvalvonta
8	30	hyväntekeväisyys ja vapaaehtoistoiminta
9	8	kansainvälinen toiminta
10	19	uskonnot
11	56	ammatti- ja elinkeinotoiminta
12	41	muut
0	0	
	1	ei tiedossa
	894	kaikki
Säätiön toissijainen tarkoitus		
1	65	kulttuuri & harrastustoiminta
2	98	koulutus ja tutkimus
3	24	terveydenhuolto
4	43	sosiaalipalvelut
5	6	ympäristö
6	72	kehittäminen ja asuminen
7	11	kansalaistoiminta ja edunvalvonta
8	23	hyväntekeväisyys ja vapaaehtoistoiminta
9	7	kansainvälinen toiminta
10	4	uskonnot
11	26	ammatti- ja elinkeinotoiminta
12	5	muut
0	510	
	0	ei tiedossa
	894	kaikki

Lähde PRH ja Tervonen (2012)

Taulukosta 7 ilmenee, että hallitusten jäsenten toimikautta on vain harvoin rajattu säännöillä. Siksi toimikausien pituudella ei ole kovin suurta merkitystä. Nämä samoin kuin hallitusten tehtävät (taulukko 8), ovat asioita, jotka uuden säätiölain myötä saattavat muuttua, mutta itse säätiön hallinnon perusilmeeseen tuskin tulee suuria muutoksia.

Raha-asioiden kannalta olennainen kysymys on tietenkin se, miten hyvin säätiöiden hallinto takaa hyvän taloudenpidon. Jotta tähän kysymykseen voisi vastata, olisi meidän tiedettävä, miten hyvää asiantuntemusta ja miten paljon aktiivista kiinnostusta säätiöiden asioihin hallitukseen valituilla on ollut. Pelkkä valintamenettely ei tästä paljon kerro. Se missä määrin säätiöiden hallinto edustaa hyvää hallintotapaa, on enemmänkin yleismaailmallinen asia, josta on hieman vaikea sanoa mitään varmaa. Jotkut ulkoiset merkit saavat epäilemään, että hallintotapa ei olisi tehokkain mahdollinen, mutta toisaalta aika vähän näyttöä on siitä, että säätiöiden hallinto olisi suuremmin retuperällä¹⁵.

Taulukko 6 Säätiön hallituksen valinta

Valintaa koskeva kysymys	
Säätiön hallitus täydentää itseään	
Vastaus	lukumäärä
kyllä	384
ei	500
ei tiedossa	10
Säätiön hallituksen jäsenet valitsee valtuuskunta tai muu vastaava toimielin	
kyllä	192
ei	692
ei tiedossa	10
Säätiön hallituksen jäsenet/jäseniä on nimetty säätiön säännöissä	
	49
	834
	11
Säätiön perustajalla on mahdollisuus nimetä yksi tai useampi hallituksen jäsen?	
kyllä	24
ei	869
ei tiedossa	0
kaikki	894

¹⁵ Tältä osin Eeva Ahdekiven tutkimus (2014) tarjoaa paljon uutta tietoa. Isännättömällä pääomalla on Suomessa huono kaiku etenkin 1990 -luvun (säästö)pankkikriisin tiimoilta. On kuitenkin vaara, että asioita yleistetään turhankin helposti kaikkiin organisaatiomuotoihin.

Taulukko 7 Hallituksen jäsenten toimikausi

Säännöissä määritelty toimikausi vuosina	
1	119
2	163
3	288
4	99
5	38
6	2
7	1
9	1
0	173
ei tiedossa	10
Hallituksen jäsenillä on erilaisia toimikausia	
1v	10
erovuoroinen jäsen arvotaan vuosittain	1
1v/2v	4
1v/3v	4
1,2,3	1
1v/4v	2
2v	13
2v tai 3v	2
2v/4v	1
3v	36
4v	11
max 4v	2
5v	4
6v	1
0	792
Ei tiedossa	10
Onko hallituksen jäsen toimikausien enimmäismäärää rajoitettu säännöissä?	
kyllä	47
ei	847
ei tiedossa	0
kaikki	894

Taulukko 8 Säätiön hallituksen ja valtuuskunnan tehtävät

Onko säätiöllä valtuuskuntaa tai vastaavaa hallituksen yläpuolella olevaa toimielintä

kyllä	225
ei	669
ei tiedossa	0

Säätiön hallituksen sääntömääräiset tehtävät (lukumäärä)

1	9
2	40
3	42
4	67
5	62
6	57
7	53
8	120
9	179
10	183
11	76
12	4
13	1
NA	1
moodi 1,4,5,6,7,8,9,10,13,14	56

1	4
2	6
3	4
4	4
5	9
6	17
7	40
8	56
9	51
10	30
11	3
0	670
moodi 1,2,3,4,5,6,7,8,11	33

kaikki	894
--------	-----

moodi viittaa yleisimpään tehtäväjoukkoon.

Asetelma 2 Hallituksen ja valtuuskunnan tehtävät

hallituksen tehtävät (numerojärjestyksessä 1-13)

- *lakisäätöinen (toiminnan asianmukainen järjestäminen, varojen sijoittaminen ja säätiön edustaminen (SL 10 §)*
- *ei määräyksiä hallituksen tehtävistä*
- *hallituksen nimittäminen*
- *puheenjohtajan nimittäminen*
- *varapuheenjohtajan nimittäminen*
- *tilintarkastajien nimittäminen*
- *toimintasuunnitelman ja talousarvion laatiminen*
- *tilinpäätöksen laatiminen/hyväksyminen/vahvistaminen*
- *henkilöstön ottaminen ja erottaminen*
- *sääntöjen muuttaminen*
- *sisäisten työjärjestysten vahvistaminen*
- *toimintastrategian luominen/vahvistaminen*
- *säätiön lakkauttamisesta / sulautumisesta päättäminen*

valtuuskunnan tehtävät (numerojärjestyksessä 1-11)

- *muu, mikä*
- *hallituksen nimittäminen*
- *hallituksen palkkioista päättäminen*
- *tilintarkastajan valitseminen*
- *tilintarkastajan palkkiosta päättäminen*
- *toimintasuunnitelman ja/tai talousarvion vahvistaminen*
- *tilinpäätöksen vahvistaminen*
- *sääntöjen muuttaminen*
- *toiminnan lakkauttaminen ja/tai säätiön sulautumisesta päättäminen*
- *sisäisten työjärjestysten vahvistaminen*
- *hallituksen toiminnan ohjaaminen ja/tai valvonta*
- *muu, mikä*

3.3. Säätiöiden taloudesta

Koska pääasiallinen mielenkiintomme kohdistuu yleishyödyllisten yhteisöjen verotukseen, on paikallaan luoda silmäys näiden yhteisöjen talouteen. Sitä tarkastellaan pääasiassa Patentti- ja rekisterihallituksen (PRH) säätiörekisterin tietojen perusteella. Säätiörekisteri on näennäisesti kattava tietokanta suomalaisista säätiöistä, mutta tietokannassa on useita ongelmia. Ensinnäkin tiedot päivittyvät hitaasti jopa suurimpien säätiöiden osalta. Näin olleen on vaikea sanoa, ovatko sen ja sen vuoden luvut lopullisia vai täydentyvätkö ne vielä myöhemmin. Vaikka tiedot olisivat oikein ja ajantasaisia, eivät ne kerro koko totuutta esimerkiksi koko säätiökonsernista, johon voi kuulua muita säätiöitä, rahastoja, yhdistyksiä ja osakeyhtiöitä. Konserniluvut on konstruoitava erikseen niin sanotusti "käsin" - mikä toki on mahdollista mm. vuosikertomusten avulla. Suuri ongelma on myös se, että tiedoissa on paljon virheitä. Ne heijastavat sekä virheitä alkuperäisissä tiedoissa että tallennusvirheitä. Toistaiseksi tiedot tallennetaan PRH:ssa manuaalisesti, mikä sellaisenaan aiheuttaa valitettavan paljon virheitä. Ilmeistä on myös, että osan tiedon toimittajista ei ole perillä laskentatoimesta. Taseissa on usein sellaisia alkeellisia virheitä, että aluerät eivät summaudu oikein tai että lukujen etumerkit ovat käsitetty väärin. Tämä PRH:n tasetietojen heikko laatu on ongelmallista ainakin siinä mielessä, että tietojen perusteella on hieman uskallettua tehdä tilastollisia analyyseja ja vaikutuslaskelmia. Valitettavasti näkyvillä ei ole mitään välitöntä muutosta tietojen keräystapaan ja tarkistukseen resursseista puhumattakaan. Toki voi aina lohduttautua sillä, että 135 000 yhdistyksestä ei ole käytettävissä mitään taloudellisia suureita sisältävää tietokantaa. Valtionapua nauttivat yhdistykset oletettavasti toimittavat tasetietonsa valtiolle (tarkemmin sanoen esimerkiksi Opetusministeriölle tai sitten Raha-automaattiyhdistykselle (RaY)), mutta muiden yhdistysten tilanne on täydellinen arvoitus niin viranomaisille kuin suurelle yleisöllekin. Ajatellaan vaikka ammattiliittoja, jotka kuitenkin ovat suurten verotukien saajia.

Yleisradio teki vuonna 2012 ammattiliitoille kyselyn sijoitustoiminnasta, johon kuitenkin vain osa liitoista vastasi (liite 3). Puolet vastanneista jätti lisäksi kertomatta sijoitusten euromäärän tai kertoi, että sijoituksia ei ole. Lukujen perusteella voi arvailla, että liittojen omaisuus on hyvinkin samaa suuruusluokka kuin säätiöillä. Olettamusta tukee myös se, että varainhallinnon ammattilaiset usein mainitsevat ammattiliitot parhaiksi asiakkakseen. Urheiluseuroista on lähes mahdoton löytää tulos- ja tasetietoja. Yleinen käsitys lienee, että niiden pääomat ovat pieniä, mutta on

tämäkin voi olla vain ”näköharhaa”. Useilla yhteisöillä on komeat kotisivut, mutta jostain syystä tasetietoja ei löydy mistään

Eeva Ahdekiven (Ahdekivi 2014) väitöskirjatutkimuksen yhteydessä PRH:n tietoja on täydennetty eritoten säätiö-konsernien osalta. Samassa yhteydessä on tietoihin on lisätty myös taseiden markkina-arvoilla korvatut luvut (markkina-arvot). Valitettavasti nämä korjaukset koskevat lähinnä oikeusministeriön täydentämää 937 säätiön otosta, jossa ovat mukana lähes kaikki suurimmat säätiöt samoin kuin satunnaisotannan perustella otokseen poimitut pienemmät säätiöt (tilastollisissa analyyseissä menetettiin puuttuvien tietojen vuoksi vielä muutama säätiö, minkä vuoksi edellä olevissa taulukoissa 5-8 saldoluku on 894)¹⁶.

Seuraavassa tarkastelemme lyhyesti säätiöiden taseiden tavanomaisimpia tunnuslukuja (ks. taulukko 9). Suurimpien säätiöiden lista on taulukossa 10. Jakaumatietoja säätiöiden taseen koosta ja omasta pääomasta esitetään puolestaan taulukossa 11.

¹⁶ Oikeusministeriön otos konstruointiin seuraavasti: Ensinnäkin PRH:n säätiörekisteristä poimittiin satunnaisotoksena rekisteröimisnumeron mukaisessa järjestyksessä joka neljäs säätiö (rekisteröimisnumerot annetaan rekisteröimisajan perusteella). Tämä poiminta tuotti 699 säätiötä. Otokseen lisättiin Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan jäsenistä ne, jotka eivät kuuluneet aiempaan otokseen. Otokseen lisättiin tämän jälkeen taseen loppusumman, oman tai vieraan pääoman perusteella suurimmat säätiöt, jotka eivät vielä olleet otoksessa. Lisäksi lisättiin ne säätiöt, jotka olivat vastanneet oikeusministeriön aiempaan kyselyyn säätiöiden taloudellisista tiedoista. Vastaajia oli noin 600 ja osa oli jo otoksessa. Tämän lisäyksen jälkeen otoksen suuruus oli 964 säätiötä. Säätiöiden lisäksi materiaaliin lisättiin sellaiset suuret yhdistykset ja rahastot, jotka pitävät luonnettaan säätiön tyyppisenä. Merkkinä tästä on näiden tahojen jäsenyys Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnassa. Lisäksi lisättiin satunnaispoiminnalla säätiöitä niiltä toimialoilta, joista oli otoksessa varsin kapea edustus (noin kymmenen säätiötä per toimiala). Tämän jälkeen otoksen tietoja tarkasteltiin kriittisesti ja poistettiin sellaiset säätiöt, jotka eivät olleet rekisteröineet säätiörekisteriin lainkaan tilinpäätöstietoja viimeiseltä kolmelta vuodelta 2010-2012. Lopulliseksi otokseksi tuli 889 säätiötä. Kun tämä otos yhdistettiin Euroclear -dataan (ks. luku 5), otos supistui 892 säätiöön.

Taulukko 9 Yhteenveto säätiöiden taseista ja tuloslaskelmista vuodelta 2012

	1590	934	2524	netto
	säätiötä	säätiötä	säätiötä	
Aineeton hyödyke	20	92	112	
Aineellinen hyödyke	558	3236	3794	
Sijoitus	1584	8193	9770	
Vaihto-omaisuus	19	7273	7292	
Saaminen	85	442	527	
Rahoitus ja arvopaperi	167	780	1474	
Raha ja pankkisaaminen	203	636	839	
Oma pääoma	2127	10085	12212	
Tilinpäätöskertymä	28	167	195	
Pakollinen varaus	2	17	19	
Vieras pääoma	365	3024	2744	
Taseen loppusumma	2681	13392	16268	
Jaettu apuraha	66	266	332	332
Maksettu palkkio	4	14	18	
Varsinaisen toiminnan tuotot	268	1953	2221	- 804
Varsinaisen toiminnan kulut	386	2639	3025	
Varsinainen tuottojäämä	17	63	80	
Varsinainen kulujäämä	151	712	863	
Varainhankinnan tuotot	42	672	714	672*
Varainhankinnan kulut	12	30	42	
Sijoitustoiminnan tuotto	185	669	854	581
Sijoitustoiminnan kulut	68	215	283	
Satunnaiset tuotot	30	31	61	53
Satunnaiset kulut	2	6	8	
Yleisavustus	62	506	568	568
Tilikauden tulos	111	937	1048	
Tilinpäätössiirto	- 5	-99	-104	
Ylijäämä	120	866	968	909
Alijäämä	20	39	59	

1590 koostuu niistä pienistä säätiöistä, joita eivät ole mukana oikeusministeriön otoksessa. Luvut ovat miljoonia euroja. Kaikki luvut ovat kirjanpitoarvoja. *) Varainhankinnassa vuonna 2012 on mukana Jane ja Aatos Erkon säätiön saama lahjoitus 559 miljoonaa euroa. Ilman tätä erää varainhankinnan nettotulo olisi 113 miljoonaa (joka on lähes sama kuin vuosien 2010 ja 2011 keskiarvo). Taulukossa vuoden 2012 luvut perustuvat vuodenvaihteen 2013/2014 tilanteeseen PRH:n tietokannassa. Koska vuoden 2012 luvut eivät siinä vaiheessa olleet lopullisia, voi niissä olla joitain eroja tietokannan tämähetkisiin lukuihin samaten kuin Ahdekiven (2014) raportin lukuihin.

Säätiöiden kokoeroista saanee käsityksen seuraavasta säätiöiden tasetiedoista (Taulukko 10):

Taulukko 10 Kaksikymmentä suurinta ja pienintä säätiötä taseen mukaan 2012

Säätiön nimi	taseen loppusumma
Suurimmat	miljoonaa euroa
Koneen Säätiö	1 586
Aalto-korkeakoulusäätiö	1 376
Suomen Kulttuurirahasto	1 248
SLS (Svenska Litteratursällskap, Svenska Kulturfonden)	1 221
Aalto-korkeakoulusäätiö	1 119
Jane ja Aatos Erkon säätiö	712
Föreningen Konstsamfundet r.f.	529
Sigrid Jusélius Stiftelse	464
Koncernen Folkhälsan	406
Stiftelsen för Åbo Akademi	392
Jenny ja Antti Wihurin rahasto	337
Helsingin seudun opiskelija-asuntosäätiö	336
Tampereen Vuokratalosäätiö	310
Y-Säätiö	308
Helsingin seudun opiskelija-asuntosäätiö	288
Brita Maria Renlunds minne	277
TTY-säätiö	275
Tampereen seudun opiskelija-asuntosäätiö	231
Emil Aaltosen säätiö	192
Gösta Serlachius konststiftelse	157
Pienimmät	euroa
Hiidenrinne-säätiö	2 485
Kisapuron säätiö	2 375
Hämeen Ratsurykmentin Säätiö	2 212
Säästöpankkisäätiö Tavastia	2 002
Turun Työväen Säästöpankin Säätiö	1 986
Kemin Urheilutalossäätiö	1 919
Luvian Kukkaissäätiö	1 412
Länsi-Pohjan Säästöpankkisäätiö	1 311
Stiftelsen för det andliga livets fördjupande	1 305
Väinö Tuomaalan Museosäätiö	1 194
Kansan Tukisäätiö	980
Kaikille Luoduille Säätiö	887
Karjalan Hevosmiesten Säätiö	703
Kemiyhtiön perinnesäätiö	681
Anna Koivulan Kotimuseosäätiö	626
Koppi-säätiö	620
Pirkanmaan Säätiö	523
KuulaKamari-Säätiö	501
Kestävän Kehityksen Kulttuurikylä -säätiö	349
Mäntyniemi-säätiö	40

100 suurimman säätiön lista on liitteessä 1. Luvuissa on huomioitu säätiöiden omistukset holding-yhtiöissä ja rahastoissa. Koneen säätiön luvuissa on mukana omistus Manutas-holding-yhtiössä (vaikkakin kyse on 49 % vähemmistöosakkuudesta). Osa säätiöistä (kuten esimerkiksi Aalto-korkeakoulusäätiö ja Urheiluopistosäätiö) käyttää itsestään nimitystä konserni, vaikka tarkasti ottaen siitä ei ole kyse. Nykyisin (2014) voimassa oleva lainsäädäntö ei sisällä määräyksiä (säätiö)konserni-

tilipäätökseen liittyen. Säätiö on kirjanpitolain mukaan velvollinen laatimaan konsernitilinpäätöksen vain, jos harjoittaa liiketoimintaa. Uutta säätiölaki (Uusi säätiölaki 2013) valmistelleen työryhmän mielestä emosäätiön pitäisi aina laatia konsernitilinpäätös ja kirjanpitolain vähimmäisvaatimusta täydentävästä konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuudesta pitäisi säätää säätiölaissa.

Taulukoiden 9 ja 11 perusteella voidaan päätellä, että kaikkien säätiöiden taseiden (joihin on oikaistu sijoitusten ja rahoitusarvopapereiden markkina-arvot) yhteenlaskettu summa vuodelle 2012 on noin 20 miljardia euroa, mikä kertonee säätiöiden taloudellisen merkityksen suuruusluokasta¹⁷. Varsinaisen toiminnan kulut ovat luokkaa kolme miljardia, mikä sekin on suuri luku. Varsinainen toiminta on yleensä tappiollista ja vaje katetaan sijoitustoiminnan tuloilla, yleisavustuksilla ja varainhankinnalla. Varainhankinnan normaalitaso on kuitenkin vain hieman runsaat 100 miljoonaa euroa, kun taas sijoitustoiminnan tulojen ja yleisavustusten taso on olennaisesti suurempi (keskimäärin se ollut luokkaa 500 miljoonaa, jos kohta avustustoiminnan lukuja hieman sotkevat muutamien yliopistojen saamat suuret avustukset).

Talouslukujen osalta kymmenen suurinta säätiötä edustavat noin puolta markkina-arvosta ja vajaata puolta säätiöiden tuloista. Kymmenen suurinta säätiötä (pl. Aalto-korkeakoulusäätiö) ovat kaikki apurahasäätiöitä, mutta niiden jälkeen alkavatkin jo tulla suuret asuntosäätiöt, joilla taas ei ole mitään tekemistä apurahojen kanssa. Kaikkein pienimmät säätiöt ovat yleensä erilaisia ”muistosäätiöitä”, joilla yleensä on vahva paikallinen ja historiallinen tausta. Niitä on hieman vaikea luonnehtia sen paremmin apurahasäätiöiksi kuin toiminnallisiksi säätiöiksi, mutta ehkä ne ovat lähempänä ensin mainittuja tukiessaan tyypillisesti tiettyä alaa tai toimintaa.

¹⁷ Koska ”pienien säätiöiden markkina-arvokorjattuja lukuja ei ole käytettävissä, kokonaisluku pitää arvioida kirjanpitoarvojen avulla. Tarkasti ottaen luvuksi tulee 20 244 miljoonaa euroa.

Taulukko 11 Säätiöt jaoteltuina eri kokoluokkiin

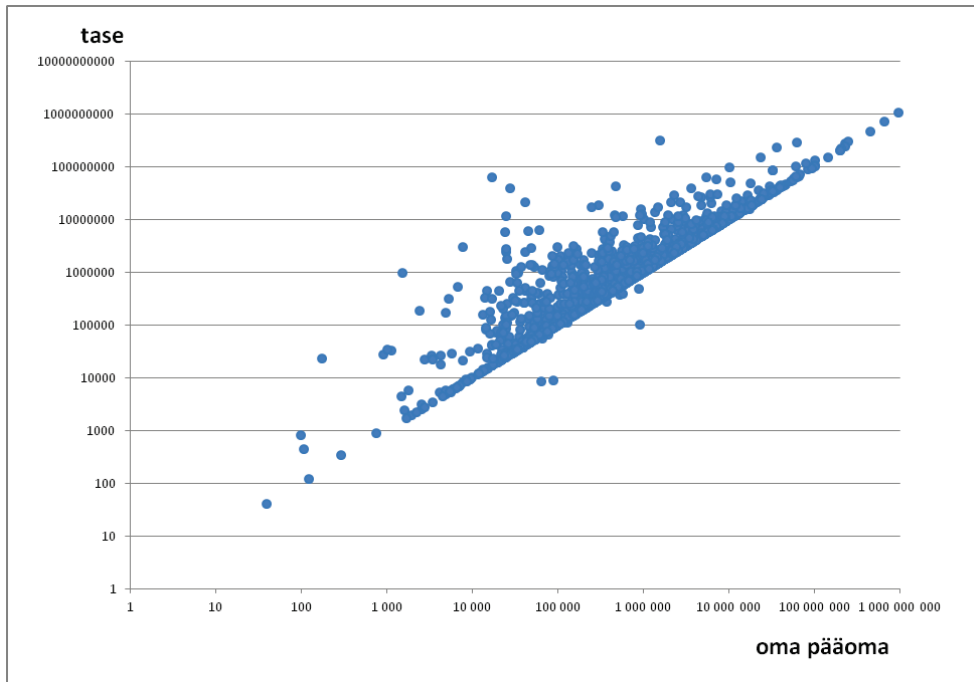
	tase kirjanpito		tase markkina		oma pääoma markkina	
	arvo	osuus	arvo	osuus	arvo	osuus
2010 kaikki	12042	1,00	15658	1,00	9030	1,00
200 suurinta 2010	11204	0,93	14806	0,95	8476	0,94
100 suurinta 2010	10000	0,83	13480	0,86	7662	0,85
50 suurinta 2010	8703	0,72	11958	0,76	6671	0,74
10 suurinta 2010	4882	0,41	7413	0,47	4102	0,45
Suurin 2010 (SLS)	752	0,06	1398	0,09	752	0,08
2011	12247		15000		8995	
200 suurinta 2011	11396	0,93	14136	0,94	8418	0,94
100 suurinta 2011	10168	0,83	12822	0,85	7607	0,85
50 suurinta 2011	8841	0,72	11364	0,76	6649	0,74
10 suurinta 2011	5117	0,42	7185	0,48	3965	0,44
Suurin 2011 (Aalto)	1281	0,10	1326	0,09	953	0,11
2012	13393		16853		10085	
200 suurinta 2012	12570	0,94	16011	0,95	9518	0,94
100 suurinta 2012	11315	0,84	14624	0,87	8698	0,86
50 suurinta 2012	9881	0,74	13017	0,77	7603	0,75
10 suurinta 2012	5595	0,42	8270	0,49	4922	0,49
Suurin 2012 (Koneen s.)	245	0,02	1586	0,09	226	0,02

"Kirjanpito" viittaa kirjanpidollisiin arvoihin ja "markkina" markkina-arvoihin. Luvut perustuvat OM:n 935 säätiön otokseen, jossa ovat mukana kaikki suurimmat säätiöt.

Jos tarkastellaan kaikkia (3000) säätiötä, niiden taseen rakenteesta (suuruusluokasta ja vaihteluvälistä) saanee jonkinlaisen käsityksen oheisesta kuvioista 5, jossa on taseen loppusumma ja oma pääoma kirjanpitoarvoin laskettuna. Kuva kertoo sen, että aivan kaikkein pienimpien säätiöiden (oma pääoma alle 1000 euroa) lukumäärä on olemattoman pieni. Vieraan pääoman määrä keskittyy pieniin säätiöihin 10 000 – 100 000 euroa.

Säätiöiden tuloslaskelmasta on esitetty keskeiset luvut taulukossa 12 (luvut koskevat edelleenkin kaikkia säätiöitä). Näihin lukuihin palaamme vielä siinä vaiheessa, kun puhumme säätiöiden verotuksesta. Olennaista on tällöin lähinnä sijoitustoiminnan tuotto (netto) samoin kuin yleisavustusten kokonaismäärä. Varainhankinnan (myös avustustoiminnan) lukuja "sotkee" Aalto -yliopisto (jota listalla edustaa Aalto korkeakoulusäätiö), joka on saanut sekä suuria toiminta-avustuksia että sijoituksia ulkopuolisilta. Samoin Jane ja Aatos Erkon säätiön 2012 saama 559 miljoonan euron lahjoitus (perintö) on selvästi poikkeava havainto.

Kuvio 5 Säätiöiden tase ja oma pääoma

Taulukko 12 Säätiöiden tuloslaskelman tietoja 2010-2012

tulot/menot	2010	2011	2012	keskiarvo
jaetut apurahat	253	347	332	311
maksetut palkat	9	12	18	13
varsinaisen toiminnan tulos	-682	-801	-804	-762
varainhankinnan tulot	130	101	672	115
yleisavustukset	546	563	568	559
sijoitustoiminnan tulot	663	254	571	496

Mukana ovat kaikki PRH:lle raportoineet säätiöt. Varainhankinnan luvuissa on vuonna 2012 osalta mukana Jane ja Aatos Erkon saama lahjoitus 559 miljoonaa euroa (mutta se ei ole mukana keskiarvossa).

Tuloslaskelman hajontaluvuista käy ilmi, että osa säätiöistä toimii hyvinkin pienellä omalla pääomalla tukeutuen toiminnallisiin tuloihin ja toiminta-avustuksiin. Tyypillinen esimerkki tällaisesta on yhdistyspuolella Vanhustyön keskusliitto, jonka kuuden miljoonan euron tuloista puolet tulee avustuksina (Raha-automaattiyhdistykseltä) ja puolet omasta toiminnasta, sijoitustoiminnan tulojen ollessa vain kaksi prosenttia (oma pääoma on kolme miljoonaa euroa).

4. Säätiöiden verotus

4.1 Säätiöt verolle!

Niin kuin luvusta 2 ilmenee, nettikeskustelun ja yleisönosastokirjoittelun yleinen heitto on lause ”säätiöt on pantava verolle”. Taustalla on arvio siitä, että säätiöt ovat verovapaita, mutta oletettavasti ajatuskulku on se, että säätiöt ovat tykkänään vapaita verotuksesta, toimivat se sitten millä tavalla tahansa. Eli oletetaan, että pelkästään ”yhteisön juridinen muoto” ratkaisee verotuskohtelun. Ehkä tällöin ajatellaan, että on kaksi mahdollisuutta: perustetaan osakeyhtiö, joka maksaa tuloveron voitostaan ja arvonlisäveron myymistään tuotteista tai vaihtoehtoisesti säätiö, joka ei maksa mitään veroa. Kuitenkin säätiö poikkeaa (tai ainakin pitäisi poiketa) tavallisista yrityksistä nimenomaan toiminnallisesti, ja siksi se pääsääntöisesti ei maksa veroa. Jos se toimisi täsmälleen samalla tavalla kuin mikä tahansa kaupallinen yritys, säätiö- nimi ei suinkaan vapauttaisi sitä verotuksesta (siitä meillä on esimerkkejä verotuskäytännössä, joita on käsitelty mm. Myrskyn (2014) kirjassa).

Ajatellaan asioista mitä tahansa, tulee meidän pohtia, mikä säätiöiden nykyisenkaltaisessa toiminnassa on sellaista, joka mahdollistaisi verojen keräämisen niiltä. Jos säätiöille – tai yleisemmin yleishyödyllisille yhteisöille on suotu verraten laaja verovapaus – on meidän tiedettävä, mitä verovapaudella, tai toisin sanoen verotuilla, tuetaan. Tässä suhteessa voi viitata VTV (2010) raporttiin, jossa koetaan ongelmaksi juuri se, että tukien kohtaannosta ei tiedetä analyttisellä tasolla juuri mitään. Tosin tilanne ei ole mitenkään poikkeuksellinen suomalaisessa verotus- ja tukikäytännössä. Yhäkin valtion hallinnossa käytetään äärettömän vähän resursseja vaikutusanalyysiin.

Kaikki tämä tarkoittaa sitä, että meidän pitäisi tietää paitsi verotuksen fiskaaliset vaikutukset (miten paljon saadaan verotuloja) myös se, mitä seuraamuksia verotuksella olisi. Ei voida olettaa, että verovapaan toiminnan muuttaminen verolliseksi olisi pelkästään fiskaalinen toimi, joka toisi rahaa valtion kassaan. On selvää, että verotus muuttaisi myös jollain tavoin toiminnan luonnetta ja määrää. Verotus muuttaa miltei aina suhteellisia hintoja. Koska verotus yleensä kohdistuu nettutuloihin, niiden verotus väistämättä muuttaisi kustannusten (vähennysten) asemaa. Yhteisölle tulisi insentiivi kasvattaa niitä, eli tavallaan verotus merkitsi subventiota kustannuksille. Se taas näkyisi tuotannon tehokkuudessa.

Vaikutuksista on vaikea sanoa mitään tarkkoja arvioita, koska säätiöt ovat niin kovin erilaisia. On säätiöitä, joilla on paljon sijoitus- ja kiinteistötuloja ja toisaalta säätiöitä, joiden oma pääoma on häviävän pieni, pääomatulot siten olemattoman pienet rahoituksen tulleessa pääasiassa avustuksista, varainhankinnasta ja hyvin alhaisen katteen omaavista toiminnallisista tuloista. Viimeksi mainittuja "verottaminen" ei juuri koskisi, ensin mainittuja mahdollisesti enemmän. Olennainen kysymys on myös se, millä aikahorisontilla asioita tarkastelee, onko kyse "ensi vuodesta" vai tulevista vuosikymmenistä. Aikahorisontti näkyy esimerkiksi verosuunnittelussa, joka ainakin pääomatulojen kannalta on kaikkea muuta kuin epäolennainen asia. Reagoidaanko verotukseen näyttämällä kaikki piilossa oleva tappiot, siirretäänkö omaisuutta muihin säätiöihin, rahastoihin, ulkomaille jne.? Ainakin "uusien säätiöiden osalta" on mahdollista asettua ulkomaille ja/tai pitää sijoitusomaisuus siellä. Kaikki on mahdollista, koska eletään vapaiden pääomanliikkeiden aikaa ja ollaan osa Euroopan Unionin sisämarkkinoita. Kaikkia mahdollisuuksia on myös syytä pohtia ennen kuin tehdään kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä mahdollisten verotulojen määrästä¹⁸.

Pitkässä juoksussa olennaisemmaksi kuin itse verotulot, tulee kysymys siitä, mitä verotus vaikuttaa itse toiminnan luonteeseen ja määrään. Pieneneekö säätiöiden toiminta olennaisesti sitä kautta, että niiden omaisuus ei enää kumuloidu vaan supistuu? Jos ne eivät enää kerrytä pääomaa, niiden reaaliset pääomatulot supistuvat ja kuviteltu veropohja pienenee sitä myöten.

Kun puhutaan säätiöistä, on syytä pitää mielessä, että verotus ei voi koskea vain 3000 säätiötä vaan myös muita voittoa tavoittelemattomia yhteisöjä, ensi sijassa 135 000 yhdistystä. Suomen tapaisessa oikeusvaltiossa ei voi hyväksyä ajatusta, että säätiöitä alettaisiin verottaa "hullun lailla", mutta muita yleishydyllisiä/voittoa tavoittelemattomia yhteisöjä ei verotettaisi lainkaan. Se, että säätiöiden omaisuus ja tulot ovat säätiörekisterin kautta tiedossa, tai että joidenkin säätiöiden varat ovat suuret, ei voi tietenkään tarkoittaa sitä, että verotus voisi rajoittua vain niihin.

Mutta ennen kuin pohditaan näitä mahdollisia seuraamuksia sen perusteellisemmin, on syytä tuoda esiin sekin, että säätiöiden verotus on paljon monisäikeisempi asia kuin otsikossa mainittu lause "pannaanko säätiöt verolle"? Voi nimittäin kysyä, mistä veroista oikein on kyse? Tätä asiaa valaissee kuvio 6, johon on piirretty verotuksen osalta keskeiset toimijat: yksittäiset lahjoittajat (kotitaloudet), yhteisöt, julkinen sektori, itse säätiöt ja erityyppiset säätiöiden rahoittamat edunsaajat.

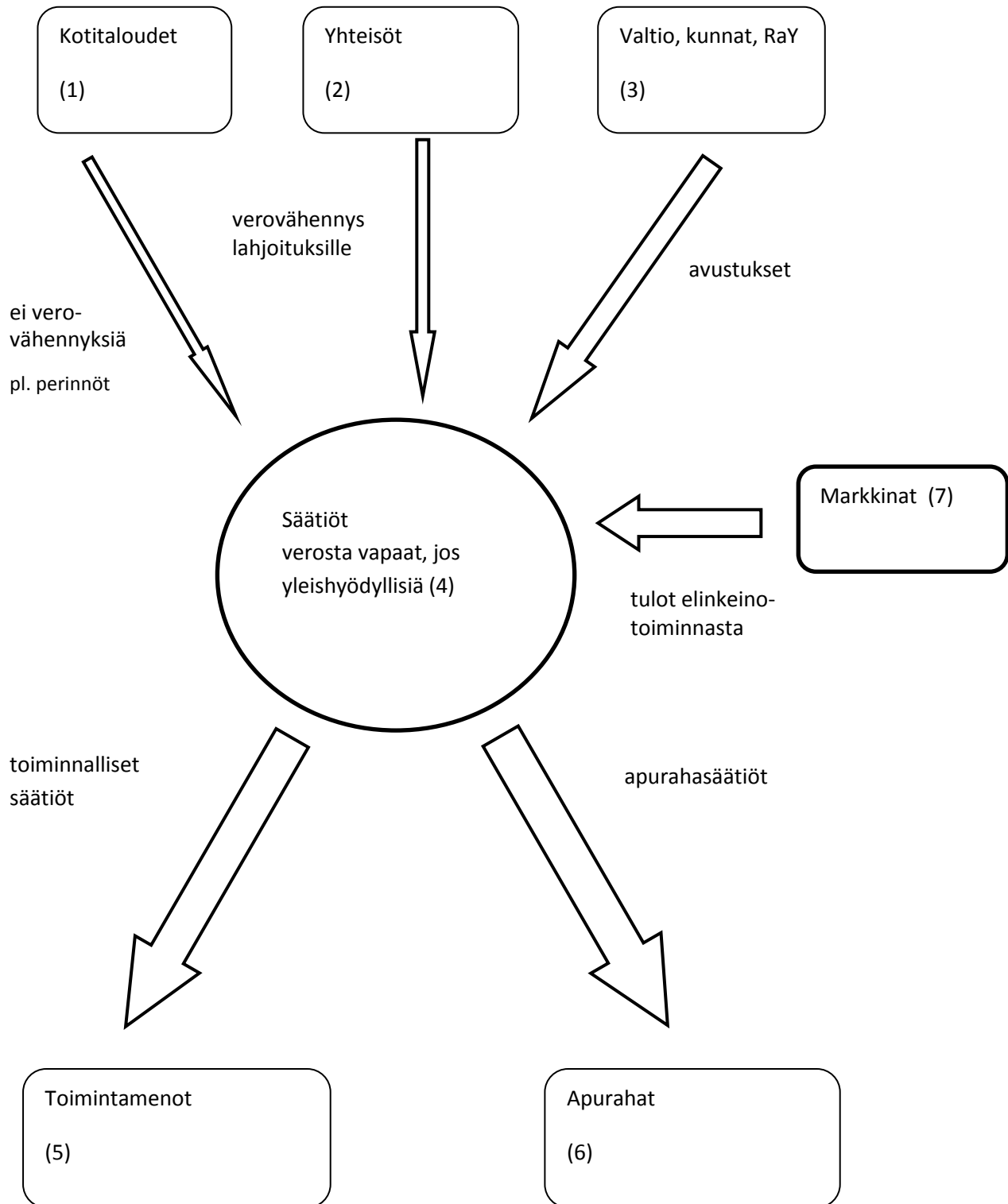
¹⁸ Ongelma on, että saatavilla on äärimmäisen vähän näyttöä verollepanon vaikutuksista, koska tällaisia toimia ei ole toteutettu missään maailmalla. Lelandilla (1999) on tosin mielenkiintoinen esimerkki Philadelphiasta, jossa voittoa tavoittelemattomat yhteisöt pyrittiin samaan kiinteistöveron maksajiksi. Tulos oli pettymys, koska verokertymä jäi reilusti alle puoleen ennakoidusta.

Erikseen tulevat vielä markkinat (7), joilta osa säätiöistä saa elinkeinotuloa. Ne taas voi lievällä väkivallalla jakaa kahteen ryhmään: yhtäältä tulonsiirtojen saajat ("stipendiaatit") ja toisaalta säätiöiden tuottamien palvelusten saajat. Tällöin esiin nousevat ainakin seuraavat avoimet kysymykset

- miten suhtautua yleishyödyllisille yhteisöille tehtyihin lahjoituksiin; eli pitäisikö niitä jotenkin hyvittää lahjoittajan tuloverotuksessa; ja miten eriyttää verotusta yritysten, kuolinpesien ja yksityisten kansalaisten osalta?
- miten suhtautua yleishyödyllisten yhteisöjen (mahdollisesti) tuottamien hyödykkeistä (käytännössä palveluksista) saatujen tulojen verotukseen; miten verottaa elinkeinotuloa ja miten suhtautua arvonnäköverotukseen?
- miten suhtautua yleishyödyllisten yhteisöjen sijoitustuloihin: pitäisikö niitä kohdella samalla tavoin kuin pääomatuloja yleensä?
- puhuttaessa pääomatuloista, mitä tehdä pääomavoitoille, kiinteistötuloille, vuokrille jne.
- miten suhtautua säätiöiden jakamien apurahojen verottomuuteen?

Nämä "kysymykset" eivät tietenkään ole erillisiä. Elinkeinotulon verottaminen liittyy läheisesti yhteen arvonnäköverotuksen kanssa. Periaatteessa se liittyy yhteen myös pääomatulojen kanssa: jos säätiön harjoittama elinkeinotoiminta on niin laajaa, että se ei enää vastaa käsitystä yleishyödyllisestä yhteisöstä, tulevat sen pääomatulotkin verotuksen piiriin. Apurahojen osalta tulee taas esiin kysymys siitä, olisiko mahdollista verottaa säätiöiden kaikkia tuloja samalla tavalla kuin esimerkiksi osakeyhtiöiden tapauksessa ja sen lisäksi verottaa vielä säätiöiden jakamia apurahoja normaalin henkilöverotuksen mukaisesti. Toki se on mahdollista, mutta nykyisellä verotuksen rakenteella kyse olisi tavallaan moninkertaisesta verotuksesta. Myös apurahapolitiikan kannalta se olisi ehkä ongelmallista (palataan tähän aiheeseen luvussa 5).

Kuvio 6 Säätöt ja verotus

4.2 Lahjoitusten verotus

Lahjoitusten verotuskohtelu on asia, jota on maailmalla tutkittu paljon johtuen muun muassa siitä, että lahjoitusten – päinvastoin kuin itse säätiöiden - verotuskohtelussa on suuria maakohtaisia eroja ja kohtelu on muuttunut ajan mittaan. Tämä näkyy myös lahjoitusaktiviteetissa; lahjoitusten määrä maasta toiseen vaihtelee, voi sanoa valtavasti, ja myös muutokset ajankohdasta toiseen ovat suuria. Maakohtaisista eroista saanee jonkinlaisen käsityksen liitteenä olevasta asetelmasta 1 (ks. myös jäljempänä oleva taulukko 13). Säätiöiden verotukseen palataan jaksossa 4.3, maakohtaisiin eroihin näiltä osin antaa valaistusta liitteenä oleva asetelma 3.

Liitteessä olevan asetelman 1 perusteella voidaan päätellä, että Suomen tilanne poikkeaa olennaisesti muista maista (poislukien Itävalta ja Ruotsi, joiden tilanne on samanlainen kuin Suomen), koska meillä pääsääntöisesti vain yhteisöjen tekemät lahjoitukset ovat tietyin rajoituksin vähennyskelpoisia verotettavista tuloista. Toki meilläkin on yksi poikkeus tästä säännöstä. Perinnöt ja lahjat, jotka annetaan (valtiolle ja) yleishyödyllisille yhteisöille, ovat verosta vapaat.¹⁹

Perinnöt ovat Suomen järjestelmässä olleet aina Alfred Kordelinin säätiön perustamisesta lähtien ollut keskeisessä asemassa ilman, että perintöverotus olisi aina ollut ”se ratkaiseva tekijä”. Perintöverotus sinällään on yksi vanhimmista veromuodoistamme, jos kohta se on ajan saatossa kulkenut hieman eri nimillä. Jo 1800-luvulla lapsettomat perikunnat joutuvat maksamaan erillistä kahden prosentin suostuntaveroa. Nykymuotoinen perintöverotus tuli voimaan 1919. Korkein veroprosentti rintaperillisille oli tällöin viisi, joka sitten muutettiin kymmeneksi 1921 lakia uudistettaessa (Henttula 2005). Testamenttilahjoitusten veroasteikko oli korkeimmillaan seitsenkertainen perusasteikkoon verrattuna ja voi sanoa, että isojen omaisuuksien tapauksissa veroasteet ovat välillä hiponeet 50 prosenttia. Selvää tietenkin on, että näin korkeat veroprosentit muodostavat lapsettomille perikunnille ison insentiivin lahjoittaa varat jollekin yleishyödylliselle yhteisölle (perustettavalle säätiölle tai jo olemassa olevalle säätiölle, rahastolle tai muulle yhteisölle). Silti on vaikea tarkkaan sanoa, miten suuri osuus perustetuista säätiöistä

¹⁹ Perintöverolaki ei tosin tunne käsitettä yleishyödylliset yhteisöt, mutta verovapaat saajat on asiallisesti ottaen määritelty samalla tavoin yleishyödylliset yhteisöt tuloverolaissa (asiasta enemmän ks. Myrsky 2014). Perintöjen roolista saanee jonkinlaisen käsityksen USA:n luvuista. Siellä on arvioitu, että perinnöt edustavat noin kahdeksaa prosenttia kaikista hyväntekeväisyyteen menevistä lahjoituksesta, kun yritysten osuus lahjoituksista on vain hieman runsaat 4 %.(ks. Bakija and Gale (2003)). Perintöjen osalta voi argumentoida samoin kuin yleensä lahjoitusten suhteen, että perintöveron suuruus kasvattaa halukkuutta testamentoida omaisuus yleishyödyllisille yhteisöille (ks. em. Bakijan ja Galen tutkimus).

on testamenttipohjaisia. Asiaa voi yrittää selvittää säätiöiden nimien perusteella Säätiöiden nimistä noin 30 prosenttia on sellaisia, että niissä on mukana jokin sellainen erisnimi, että voi olettaa kyseessä olevan testamenttiin tai perinnänjakoon liittyvästä säätiöstä.

Maailmalla jonkin suuruinen verovähennysoikeus on pääsääntöisesti annettu sekä yksityisille lahjoittajille että yrityksille. Yleisin järjestelmä on sellainen, jossa lahjoitukset ovat vähennettävissä täysimääräisesti verotettavasta tulosta kuitenkin niin, että vähennyksen määrällä on jokin (yleensä tuloihin suhteutettu) enimmäismäärä. Tyypillisesti se on luokkaa 10 % verotettavista tuloista ennen vähennystä. Olemattoman pienet lahjoitukset on yleensä rajattu pois vähennykseen oikeuttavista lahjoituksista. Vähennyksen rahallinen arvo riippuu tietenkin verojärjestelmästä – tarkemmin sanoen lahjoittajan rajaveroasteesta, olettaen tietenkin, että vähennys tehdään tulosta. Jos rajaveroaste on esimerkiksi 50 %, tarkoittaa se sitä, että ”verottaja” maksaa lahjoituksesta puolet, eli lahjoituksen ”hinta” on tällöin 0.5. Selvää tietenkin on, että mitä alhaisempi hinta lahjoituksella on, sitä edullisempaa on lahjoittaminen. Koska rajaveroasteet ovat korkeampia suurituloisilla, seuraa tästä se, että suurituloisten oletettu halukkuus lahjoittaa on, *ceteris paribus*, suurempi kuin pienituloisilla. Ihan näin yksinkertainen asia ei ole, koska verovähennysjärjestelmä sisältää usein erilaisia lisäparametreja (ylä- ja alarajat; kiinteät määrät ja prosenttipohjaiset määrät vähennyksissä), mikä mutkistaa vaikutusarvioiden tekemistä.

(Lähinnä yhdistyksille menevien) jäsenmaksujen osalta ilmenee huomattavan paljon kirjavuutta ja voi sanoa, että niitä ei yleensä automaattisesti rinnasteta tavallisiin lahjoituksiin. Niiden osalta vähennys on pääsääntöisesti pienempi. Samaa voi sanoa lahjoituksista, jotka tehdään tavaroiden ja palvelusten muodossa. Niillä ei tietenkään ole samanlaista merkitystä kuin rahalahjoituksilla, mutta jos lahjoitusten verohelpoituksia tehdään, on niidenkin suhteen tehtävä jotain rajauksia, jotta verotuksellisia porsaanreikiä ei syntyisi. Perintöjen osalta käytäntö on melko samanlainen kaikissa maissa, eli perikuntien ei tarvitse maksaa perintöveroa yleishyödylliselle yhteisöille testamentatuista perinnöistä. Kansainvälinen käytäntö perintöihin liittyvien pääomavoittojen suhteen on hieman kirjavaa, mutta yleensä nekin on vapautettu pääomavoittojen verosta.

Useammassa maissa lahjoituksia ulkomaisille yhteisöille ”sorsitaan”, mikä on hieman paradoksaalista nykyisenä EU-aikakautena. Jos ne ovat ylipäänsä verovähennyskelpoisia, yleensä lähtökohtana on se, että lahjoituksen saava yhteisö pitää rekisteröidä lahjoituksen antajan kotimaassa. Tällöin edellytetään, että yhteisöllä on jokin yhteys lahjoittajan kotimaahan (toimintaa ao. maassa ja jokin rekisteröity toimipaikka). Käytännön järjestelyiden osalta on olemassa erilaisia maakohtaisia versioita.

Asteleman 1 mukaiset tiedot koskevat vuotta 2007; säädöksissä on tapahtunut ennen sitä ja sen jälkeenkin jonkin verran muutoksia. Verokohtelun ohella lahjoitusten kontrolli on muuttunut useassa maassa, ja sekin näyttäisi olevan kohtalaisen tärkeä lahjoitusten määrään vaikuttava tekijä (tästä tarkemmin esimerkiksi Fackin and Landaiusin (2012b, 2013) tutkimuksissa). Selvää on, että vähennyksiin liittyy aina jokin kontrollin tarve, jolla varmistetaan esimerkiksi se, että lahjoituksen saava yleishyödyllinen yhteisö ei tuota palveluksia lahjoittajalle ja on muutoinkin riittävän ”etäällä” lahjoittajasta.

Iso kysymys on tietenkin se, miksi ihmiset ylipäätään lahjoittavat rahaa yleishyödyllisiin tarkoituksiin.

Yleisimmin mainittu motiivi on puhtaasti altruistinen tapa ajatella muiden ihmisten hyvää, jolloin muiden hyvinvoinnin parantuminen parantaa myös lahjoittajan (kokonais) hyvinvoinnin määrää. Kyse on samasta asiasta, joka koskee (tai kuvitellaan koskevan) perheen sisäisen hyvinvoinnin määräytymistä. Siihen voi vielä liittyä positiivinen externaliteetti siinä mielessä, että ihmiset yliarvioivat oman avustuksen merkityksen avunsaajien aseman parantamisessa. Toinen mahdollisuus on, että lahjoittajat saavat hyötyä itse avustamisesta (tätä Andreoni (1989, 1990) kutsuu nimellä ”warm glow” hypoteesi, joka suomeksi tarkoittaisi jotain sellaista kuin ”antamisen ilo”. Taustalla voi myös olla ihmisten huoli siitä, miten muut ihmiset suhtautuvat heihin (ks. De-Botton (2005)). Se taas voi näkyä hyvin eri tavoin: haluna esiintyä hyväntekijöinä tai sitten haluna demonstroida omaa varallisuuttaan. Tällöin luonnollisesti olennainen erottava tekijä on se, onko lahjoittaminen anonyymiä vai julkista. ”Antamisen iloon” ja altruismiin liittyy läheisesti lahjoittajan sosiaalisen ystäväpiirin suuruus, jolla on vaikutusta muun muassa silloin, kun lahjoittamiseen liittyy yhteisöllistä toimintaa (”kokouksessa kerätään kolehti”). Kun yhteisön koko kasvaa, sillä näyttäisi olevan negatiivinen vaikutus lahjoitusten määrään jonkinlaisen vapaamatkustaja-vaikutuksen kautta (aiheesta enemmän, ks. Scharf and Smith (2014)).

Hyvä kirjallisuuskatsaus lahjoitusten motiiveihin on Bekkersin ja Wiepkingin (2011) artikkelissa. He luettelevat peräti kahdeksan eri tekijää, jotka selittävät lahjoitus-halukkuutta. Lienee hyödyllistä käydä ne tässä läpi:

- tietoisuus avun tarpeesta: tiedotusvälineiden, omien kokemusten tai muun tiedon perusteella syntynyt avun tarpeesta on hyvin voimakas lahjoittamiseen vaikuttava motiivi.
- avunpyyntöjen olemassaolo; useimmat lahjoitukset (jopa lähes 90 %) ovat jonkinlaisia vastauksia (avun)pyyntöihin – toki on niin, että lahjoitukset eivät lisäännä suorassa suhteessa pyyntöjen määrään – voi jopa käydä päinvastoin.

- hyödyt ja kustannukset; miten paljon lahjoittaminen maksaa lahjoittajalle ja miten paljon lahjoituksen kohde saa (verotuksen jälkeen) lahjoitusvaroista; ekonomistitermeillä kyse on yksinkertaisesti siitä, mikä on lahjoituksen hinta.
- altruismi; hyödyn tai mielihyvän saaminen siitä, että muiden ihmisten tilanne paranee
- maine: avustukset voivat olla reaktionä sosiaalisiin paineisiin, halukkuutena hankkia hyvää mainetta
- psykologiset vaikuttimet ("antamisen ilo")
- arvot ja asenteet: ihmiset joiden asenteet ja arvot ovat vähemmän yksilökeskeisiä ja enemmän niin sanotusti "sosiaalisia" näyttävät kyselytutkimusten perusteella olevan suurempia lahjoittajia
- tehokkuus; halutaan avustaa toimintoja, jotka ovat tehokkaita ja vaikuttavia vastakohtana tehottomuudelle ja väärinkäytöksille

Viimeksi mainitun kohdan voi ehkä yleistää ajatukseen, että lahjoittajien kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että he saavat päättää lahjoituskohteen, sen sijaan että joku organisaatio päättää kohteista lainkaan kuulematta lahjoittajia. Tämän motiivin tärkeydestä on näyttöä mm. pelitoiminnasta. Sallimalla pelaajan päästää, mihin esim. lottopelin voitot käytetään, voidaan pelaamisen määrää ja osallistumista kasvattaa (tästä on näyttöä muun muassa Norjasta, ks. Norsk Tipping (2013)).

Altruismi ja "antamisen ilo" -tyyppiset vaikuttimet ovat toki järkeenkäyviä, mutta miten paljon ne loppujen lopuksi selittävät lahjoittamista? Koskeeko "antamisen ilo" vain läheisiä ihmisiä, saman maan kansalaisia vai koko maailmaa? Voiko näiden vaikuttimien perusteella sanoa jotain lahjoitusten määrästä? Voiko niiden perusteella selittää muutoksia lahjoitusaktiiviteetissa? Nämä ovat vaikeita kysymyksiä, eikä niihin ei ole mahdollista paneutua tässä yhteydessä sen perusteellisemmin. Järkevämpää lienee tarkastella suoraviivaisemmin lahjoittamisen "hinnan" merkitystä lahjoittamisaktiiviteettiin samoin kuin lahjoittajien taustatekijöiden (tulot, uskonto, ikä ym.) vaikutusta. Ihmisen asenteet ja arvot eivät hevin muutu eikä ole mitenkään ilmeistä, että niiden pitäisi edes muuttua. Sen sijaan esimerkiksi verotustekijät ovat politiikkamuuttujia, joita ainakin periaatteessa voidaan muuttaa tarpeen mukaisesti.

Tuntuu ilmeiseltä, että näillä tekijöillä on vaikutusta lahjoittamiseen. Joka tapauksessa maakohtaiset erot lahjoitusten määrässä ovat huimia, mikä ilmenee oheisesta kuvioista 7, joihin on kerätty tietoja Euroopasta ja USA:sta. Maakohtaiset erot oletettavasti heijastavat erilaista lahjoituskulttuuria, erilaista julkisen sektorin kokoa,

eroja tulotasossa ja tulojen jakautumisessa jne. Mielenkiintoinen tutkimuskysymys on, missä määrin esimerkiksi juuri pieni julkinen sektori on omiaan lisäämään yksityistä lahjoitus- ja hyväntekeväisyystoimintaa. Anglosaksisten maiden esimerkki näyttäisi viittaavan siihen, jonkinlainen korvautuvuus näillä asiolla on.

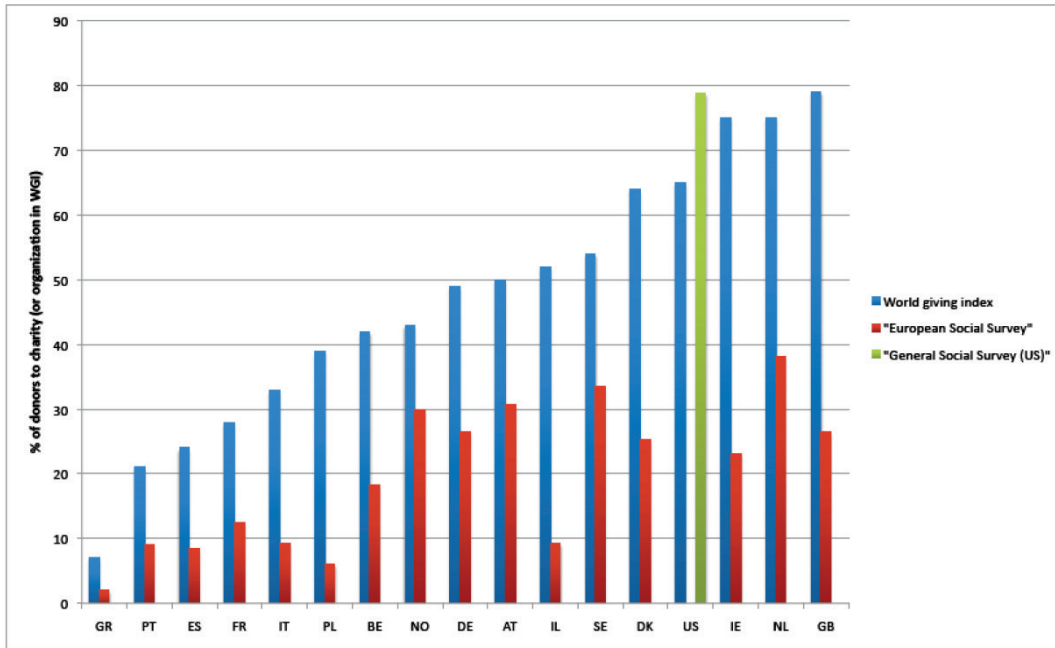
Empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että ”kovista” muuttujista lahjoittamisen hinnan lisäksi lahjoitusten määrään vaikuttavat lahjoittajan tulot, koulutus, sukupuoli, uskonnollinen vakaumus, työmarkkina-asema ja perheen koostumus. Yleensä on havaittu, että tuloilla ja koulutuksella ei ole suurta vaikutusta lahjoitustodennäköisyyteen, mutta niillä on suuri vaikutus lahjoitusten suuruuteen. Jos lahjoittajalla on työpaikka, samoin kuin jos lahjoittajalla on lapsia, vaikutus lahjoitushalukkuuteen on selvästi positiivinen. Yleensä on havaittu myös, että uskonnollisuudella on positiivinen vaikutus – eritoten tämä on ilmennyt katolilaisuuden suhteen. Naiset ovat miehiä anteliaampia lahjoittajia, mutta avioliitolla ei näyttäisi olevan suurempaa merkitystä lahjoittamisen todennäköisyyteen tai määrään.

Lahjoitusaktiiviteetista puhuttaessa on muistettava kaksi eri asiaa: kuinka moni lahjoittaa ja miten suurta ovat lahjoitukset. Yleensä tutkimukset koskevat lahjoittamisaktiiviteettia (lahjoittaako vai ei), mutta se ei tietenkään verotusta ajatellen ole kovin informatiivinen asia.

Hintavaikutuksen suuruudesta on tehty lukuisia tutkimuksia (ks. esim. Govaustralia (2010)) ja niiden tuloksissa on melkoisesti vaihtelua. Sen sijaan että esittelisimme niitä yksityiskohtaisemmin, turvaudumme ns. META -analyysiin eli laskemme eri tutkimustyyppien osalta edustavan keskiarvon hintajoustopista (tavallaan siis laskemme estimoiduista joustoista niiden ehdollisen keskiarvon). 22 tutkimuksen osalta päädyimme seuraaviin lukuihin:

- poikkileikkaustutkimusten keskiarvo -1.03
- paneeliaineistoihin perustuvien tutkimusten keskiarvo -0.46
- kertoimen (joustop) muutos vuotta kohden -0.02

Kuvio 7 Lahjoitukset hyväntekeväisyyteen eri maissa

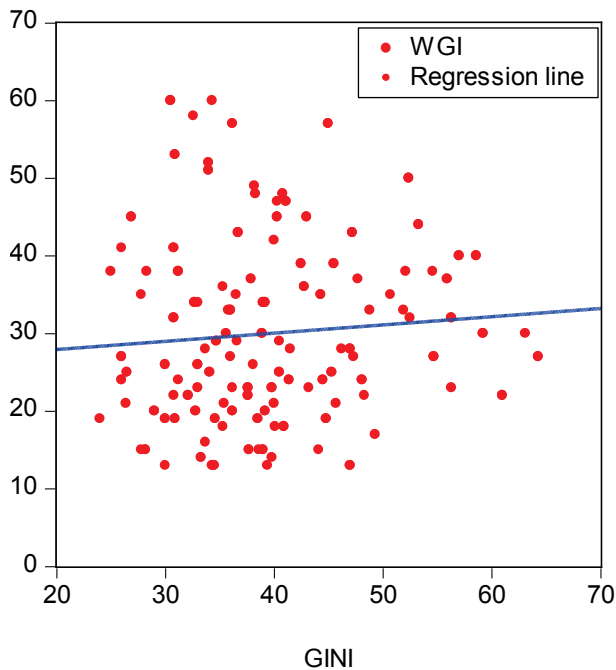
Luvut kertovat, miten suuri osa väestöstä lahjoittaa hyväntekeväisyyteen eri maissa.
Lähde: Fack and Landais (2012a)

Eli näyttäisi siltä, että joustojen (itseis)arvot ovat hieman kasvaneet ajan mittaan. Toisin sanoen lahjoitukset ovat tulleet sensitiivisemmiksi verotuksen suhteen. Toisaalta nähdään, että analyysit joissa huomioidaan sekä muutokset yksilöiden välillä että ajassa (ns. paneeliestimointi) tuottavat pienempiä kertoimia. Arvo -0.46 on lähellä jonkinlaista -0.5 nyrkkisääntöä, joita aika usein käytetään ennakoitaessa veromuutosten vaikutusta lahjoitusten määrään.

Vaikutuksia ennakoitaessa on hieman ongelmallista se, että lahjoitukset näyttävät olevan hyvin sensitiivisiä lahjoitusten kontrollille ja lahjoituksia sääteleville määräyksille (kenelle ja miten paljon saa lahjoittaa), muuttujille, joita on hieman vaikea kvantifioida. Tästä on näyttöä etenkin Yhdysvalloista ja Ranskasta (Marx 2006 ja Fack and Landais (2012, 2013)).²⁰

²⁰ USA:ssa lahjoitukset supistuvat lähes 40 % v. 1969, kun lahjoitusten muotoa ja lahjoitusmenettelyä rajoitettiin (omien osakkeiden lahjoittamista "omaan säätiöön" rajoitettiin samalla kun säätiöiden toiminnalle ja tilintarkastukselle asetettiin olennaisesti aiempaa tiukempia ehtoja). Ranskassa lahjoitusten valvontaa kiristettiin olennaisesti vuonna 1984. Tehdyistä lahjoituksista vaadittiin tosine verottajalle. Sen seurauksena verottajalle tehdyt verovähennysvaatimukset supistuivat alle puoleen entisestä, vaikka itse lahjoitukset itse asiassa kasvoivat (ks. Fack ja Landais (2013))

Kuvio 8 Tulonjaon ja lahjoittamisaktiivisuuden välinen yhteys

GINI viittaa henkilökohtaista tulonjakoa kuvaavaan indeksiin (mitä suurempi on indeksi arvo, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet), WGI taas hyväntekeväisyyteen tehtyjen lahjoitusten määrään suhteessa tuloihin (World Giving Index (2012)). Mukana on 124 maata ajanjaksolta 2008-2012.

Jos tarkastellaan GINI-indeksillä mitatun tulonjaon ja WGI -indeksillä mitatun lahjoitushalukkuuden välistä yhteyttä (Kuvio 8), ilmenee jonkinasteinen positiivinen riippuvuus. Riippuvuus ei tosin ole voimakas (juuri ja juuri tilastollisesti merkitsevä), mutta toisaalta se on sopusoinnussa eräiden aiempien tarkastelujen kanssa. Tyypillisesti tulos heijastaa kehittyneiden maiden osalta sitä, että anglosaksisissa maissa tulonjako on tavallista epätasaisempaa mutta vapaaehtoinen lahjoitustoiminta on olennaisesti suurempaa. Vähemmän yllättävää on se, että lahjoitushalukkuus näyttää (kansainvälisten tutkimusten mukaan) olevan käänteisesti riippuvainen julkisen sektorin koosta (niin kuin edellä jo ounasteltiin). Ehkä tämä heijastaa jonkinlaista substituutiomekanismia, jossa yksityinen lahjoitustoiminta ja hyväntekeväisyys korvaavat osin julkisen sektorin panoksen.

Lahjoitusten verovähennysten kasvattamista olisi perusteltua, mikäli todellakin lahjoitukset kasvavat sen sijaan, että lahjoitukset vain siirtyisivät valtion maksettaviksi. Perusteluksi käy toki myös se, että valtio haluaa kansalaisen ottavan enemmän osaa päätöksentekoon koskien lahjoitusten käyttöä. Selvää lienee, että kansalaisten halu tukea erilaisia aktiviteetteja saattaa poiketa olennaisesti valtion haluamasta tuen jakautumisesta. Luonnollisestikin taustalla täytyy olla valtion halu ylipäätään kasvattaa yleishyödyllisiin tarkoituksiin käytettävän rahan määrää ilman, että valtion suora rahoitus kasvaisi. Saattaa myös olla, että verohelpotukset sinänsä

motivoivat lahjoitusten antamista tekemällä lahjoitukset yleisesti hyväksytyimmiksi ja hyödyntämällä ihmisten verotusta kohtaan tuntemaa vastenmielisyyttä (ks. Banks and Tanner (1998), jossa näitä argumentteja pohditaan hieman perusteellisemmin).

Roodman ja Standley (2006) esittivät mielenkiintoisen kansainvälisen vertailun, jossa arvioitiin eri maiden verovähennysjärjestelmän vaikutuksia avustusten määrään. Kuten aiemmin todettiin, verovähennysjärjestelmät näkyvät joko vähennyksinä verotettavasta tulosta tai sitten vähennyksinä veroista. Jälkimmäisessä tapauksessa vähennys tehdään tietyn veroprosentin perusteella. Olennaiset tekijät vähennysten vaikutusta laskettaessa ovat (a) rajaveroaste (siinä tapauksessa, että kyse on verotettavasta tulosta tehtävistä vähennyksistä) ja (b) hintajousto, joka kuvaa sitä, miten ihmiset reagoivat verovähennyksiin (verovähennykset tavallaan "laskevat vähennysten hintaa"). Oletetaan, että potentiaalisen lahjoittajan tulot ovat 50 000 euroa, ja hän lahjoittaa ennen verovähennysjärjestelmää 2500 euroa jollekin yleishyödylliselle yhteisölle. Jos siirrytään järjestelmään, jossa lahjoituksen voi vähentää verotuksessa aina 10 prosenttiin asti, lahjoituksen määrä ja käytettävissä olevat tulot muuttuvat vastaavasti. Jos lahjoittajan veroaste on vaikkapa 50 % ja hintajousto on edellä mainittu -0.5, lahjoituksen määrä kasvaa 41 % eli määräksi tulee 3550 euroa. Verotettavat tulot vähenevät aiempaan verrattuna 1050 euroa ja valtion saamat verotulot 1775 euroa. Lahjoittajan käytettävissä olevat tulot kasvavat alkutilanteeseen verrattuna 725 eurolla. Lahjoituksen saaja on tietenkin suurin hyötyjä, koska se 1050 euroa lisää. Tässä tapauksessa valtio on tavallaan suurin häviöjä, koska verovähennys koskee myös niitä lahjoituksia, jotka on tehty ennen verovähennystä. Tämä ongelma (jos se nyt on ongelma) on tietenkin pieni tapauksessa, jossa lahjoitustoiminta on ollut olemattoman pientä ennen verovähennysjärjestelmää.

Olennaista on tietenkin myös vähennyksiin liittyvät määrärajoitukset, ennen kaikkea tietenkin mahdolliset maksimimäärät vähennyksille. Tiedot näistä parametreista on koottu taulukkoon 13.

Taulukko 13 Arvio verotekijöiden vaikutuksesta lahjoitusten määrään

maa	tulo- vähennys	raja- veroaste	vähennys veroista	vero- insentiivi	yläraja	lisäys lahjoit.
Australia	+	48,5	0	48,5	ei	39,3
Belgia	+	45,1	0	45,1	10 %	35,0
Espanja	-	26,2	25,0	25,0	10 %	15,5
Hollanti	+	52,0	0	52,0	10 %	44,3
Irlanti	+	42,0	0	42,0	ei	31,3
Iso-Brit	+	22,0	0	22,9	ei	13,2
Italia	-	46,6	19,0	19,0	2065 €	11,1
Itävalta	-	31,7	0	0	-	0
Japani	+	20,4	0	20,4	25 %	12,1
Kanada	-	39,4	29,0	29,0	60 %	18,7
Kreikka	+	25,2	0	20,2	10 %	11,9
Norja	+	41,5	0	20,7	6000 NOK	12,3
Portugali	-	24,0	25,0	25,0	15 %	15,5
Ranska	-	25,4	60,0	60,0	20 %	58,1
Ruotsi	-	21,2	0	0	-	0
Saksa	+	50,1	0	50,1	5 %	41,6
Suomi	-	54,3	0	0	-	0
Sveitsi	+	22,9	0	22,9	10 %	13,9
Tanska	+	39,4	0	27,2	5000 DKK	17,2
USA	+	31,4	0	31,4	50 %	20,8
Uusi Seelanti	-	39,0	33,3	16,7	630 NZD	9,5

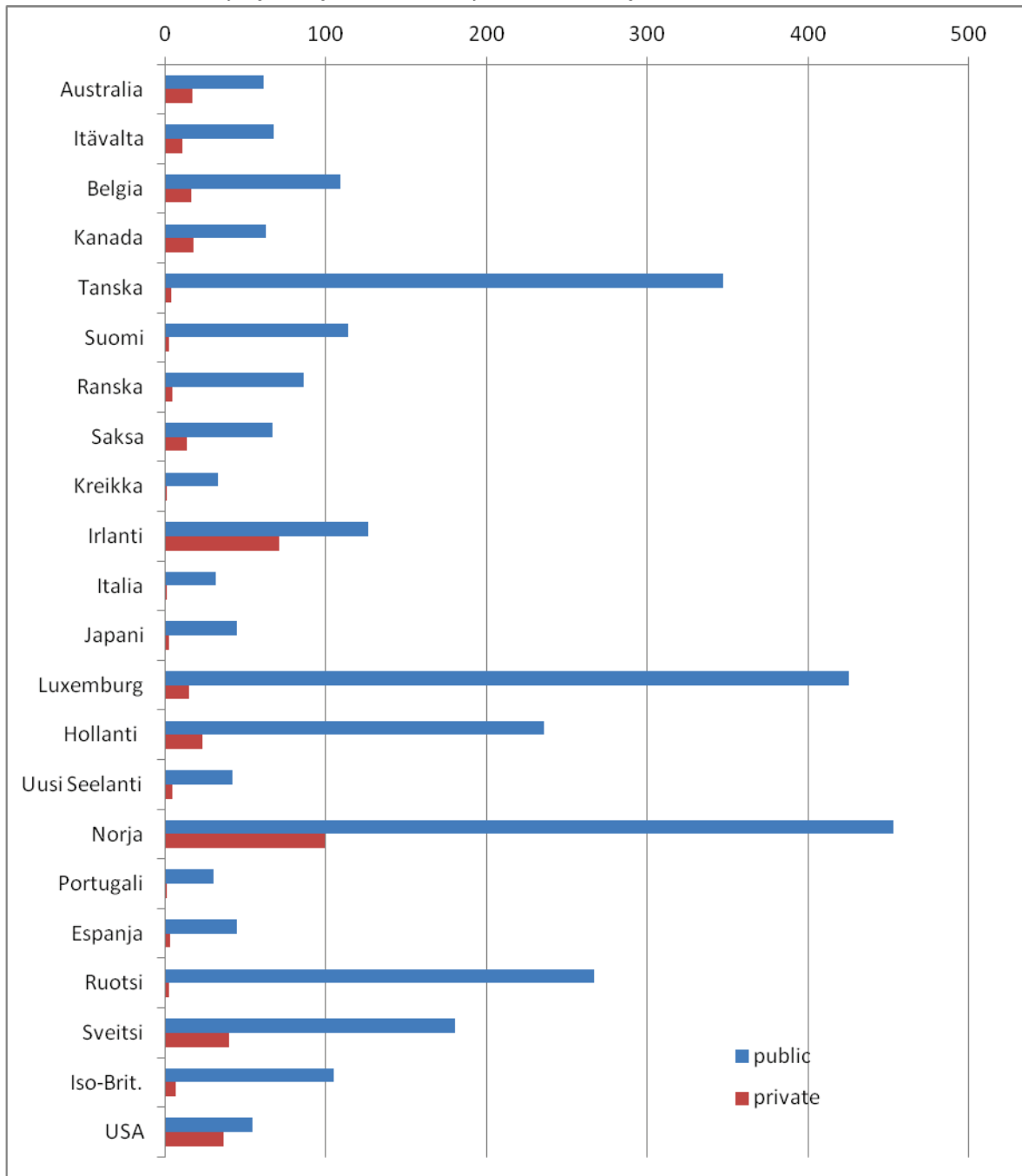
Lähde: Roodman and Standley (2006). Arvio verojärjestelmän vaikutuksesta lahjoitusten määrään on tehty olettamalla "hintajoustoksi" -0.5. Vähennysten yläraja on yleensä esitetty suhteessa (%) verotettaviin tuloihin. Laskelmaa tehtäessä on oletettu, että vähennysten yläraja ei tule vastaan verotuksessa. Lisäys lahjoituksiin on laskettu kaavalla $(100\% - \text{veroinsentiivi})^{-0.5} - 100\%$. Jos rajaveroaste on vaikkapa 50 %, niin lahjoitukset kasvavat verovähennyksen ansiosta 41 %.

Taulukko kertoo, jos ei muuta, että Suomi on todellakin jonkinlainen poikkeus kansainvälisestä mallista. Ehkä juuri siksi Suomi ei ole mitenkään hyvin sijoittunut asteikoilla, joilla verrataan kansainvälistä lahjoitusaktiivisuutta. Esimerkiksi World Giving Indeksien (WGI) listalla Suomen sijoitus on 33. Samalla jaetulla sijalla on muuten Kenia, mutta Suomenkin jäljessä on vielä lähes sata maata.

Suomen vaatimaton sijoitus näkyy myös vapaaehtoisen kehitysavun vaatimattomana määränä, mikä taas ilmenee oheisesta kuvioista 9. Kuvion luvuista käy selvästi ilmi, että Suomessa yksityinen (vapaa-ehtoinen) panostus kansainväliseen kehitysyhteistyöhön on hyvin pientä paitsi verrattuna muihin maihin myös verrattuna vastaavaan julkisen sektorin (käytännössä valtion) panostukseen. Usein tosin näyttää olevan, että julkinen kehitysapu ”syrjäyttää” yksityisen avun, mutta aina näin ei kuitenkaan ole (Norja, Hollanti). Vaikka on vaikea sanoa, mikä on ”optimaalinen” ”public - private” -yhdistelmä, tuntuisi ainakin julkisen sektorin fiskaalisten ongelmien näkökulmasta järkevältä, että yhdistelmä ei olisi samanlainen nurkkaratkaisu kuin Suomessa.

Edellä sanottu koskee lähinnä yksityisten kansalaisten mahdollisuutta lahjoittaa yleishyödyllisille yhteisöille. Yhteisöjen osalta aika yleinen käytäntö on se, että yksityisen kansalaisten ja yhteisön osalta säädökset ovat samanlaiset. Suomessa näin ei ole, vaan yhteisöille on annettu yksityistä kansalaista poikkeava asema lahjoitusten verovapauden suhteen (Tämänhetkinen tilanne yhteisöjen mahdollisuudesta lahjoittaa yleishyödyllisille yhteisöille käy ilmi liitteenä olevasta asetelmasta 2). Siihen, miksi näin on, ei ole olemassa ilmeistä taloustieteellistä selitystä (tehdyistä selvityksistä puhumattakaan). Ehkä selitys on se, että yritysten rooli lahjoittajina on olennaisesti pienempi kuin yksittäisten kansalaisten (mukaan lukien perintöjen kautta tapahtuva lahjoittaminen), mikä tekee siitä hallinnollisesti helpomman järjestelmän. Halukkuus avata yksityisten kansalaisten lahjoitusten verotuskohtelua on ilmeisesti vähäisempi niiden viranomaisten keskuudessa, joiden vastuulla on verotuksen rakenteen ja toimivuuden kehittäminen. Ajatus siitä, että luonnollisten henkilöiden verotukseen tulisi lukemattomia uusia vähennyksiä, ei luonnollisesti kuulosta houkuttelevalta verohallinnon kannalta. Verohallinto varmaan haluaisi karsia jo olemassa oleviakin vähennyksiä, vaikka se tietenkin tekee ”niin kuin käsketään”.

Kuvio 9 Valtion ja yksityisten toimijoiden kehitysapu, USD henkeä kohden

Lähde Roodman and Standley (2006). Luvut koskevat vuotta 2003.

4.3 Säätiöiden tulojen verotus

Lienee ensi alkuun hyödyllistä vertailla verotuskäytäntöä eri OECD -maissa. Liitteenä olevassa asetelmassa 3 on esitelty olennaisimmat piirteet verotuskäytännöstä koskien eri tulomuotoja. Ymmärrettävistä syistä esittely on verraten pinta-puolinen, koska kaikissa maissa verotukseen liittyy omat erityispiirteensä. Esittelystä puuttuu myös historia, eli kertomus siitä, miten nykytilaan on päädytty. Yleinen käsitys on kuitenkin se, että verotuskäytännössä on tapahtunut hyvin vähän muutoksia. Se taas on tutkimuksen kannalta huono uutinen, koska on vaikea tehdä vaikutusarvioita verotuksen muutoksista, jos mitään muutoksia ei ole tapahtunut. Julkaisuja veroarvioitakaan ei juuri ole. Oikeastaan ainoa poikkeus on Yhdysvaltain kongressin valtiovarainvaliokunnan (US Congress 1987) tekemä arvio siitä, miten paljon voittoa tavoittelemattomille yhteisöille asetettava 5 prosentin pääomatulojen vero tuottaisi. Arvio vuodelle 1990 oli 6 miljardia dollaria, mikä nykyrahassa olisi noin 17 miljardia dollaria.²¹ Ehdotus yhteisöjen verollepanosta ei kuitenkaan toteutunut, mutta asiasta näytetään kuitenkin keskusteltavan verraten vilkkaasti (mainitussa valiokunnan raportissa on laskelmien lisäksi myös keskustelua hankkeen hyvistä ja huonoista puolista). Yhdysvalloissa närää ovat herättäneet ennen kaikkea muutamat rikkaat yliopistot ja kirkot (esimerkiksi Harvardin omaisuus on yli 32 miljardia dollaria (Nonprofit (2014))).

Säätiöiden verotus ei vaikuttaisi olevan yhtä kirjavaa kuin lahjoitusten verotus, mutta se voi tosin johtua siitä, että tässä yhteydessä ei ole mahdollista paneutua kaikkiin yksityiskohtiin. Suuri ongelma liittyy jo siihen, miten rajataan ”voittoa tavoittelematon sektori”. Osa näin yhteisöistä on ”yleishyödyllisiä”, joista vain pieni osa on säätiöitä. Verovapaus myönnetään yleensä vain rekisteröidyille yhteisöille, mutta usein on niin, että osalla niistä on erikoinen status (joka on erikseen myönnetty) - vähän samaan tapaan kuin meillä niin sanotuilla superyleishyödyllisillä säätiöillä. Tämä status taas riippuu toiminnan sisällöstä ja näyttää poikkeavan olennaisesta mentäessä maasta toiseen.

Liitteen asetelman 3 perusteella voidaan päätellä, että Suomen järjestelmä on säätiöiden verotuksen suhteen aika tyypillinen läntisten teollisuusmaiden joukossa. Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt (säätiöt) ovat yleensä verovapaita siltä osin kuin ne harjoittavat sääntöjensä mukaista yleishyödyllistä toimintaa. Pääomatulot ovat

²¹ Jos luvun muuttaisi euroiksi ja skaalaisi sen vastamaan Suomen BKT:ta, luku olisi noin 215 miljoonaa euroa.

yleensä verovapaita, mukaan lukien pääomavoitot. Tosin siltä osin kansainvälinen tilanne on aika kirjava. Samaa voi sanoa kiinteistötoiminnan verotuksesta²².

Suomessa verotuksen ongelmat ovat liittyneet lähinnä säätiöiden toiminnallisten tulojen (elinkeinotoiminnan) verotukseen. Ehkä jonkinlainen tyyppiesimerkki on yhdistys tai säätiö, joka järjestää matkailu/majoituspalveluita, messuja jne. myös jäsenistön ulkopuolisille asiakkaille, ja perii niistä hinnan. Näistä tapauksista on melkoisesti oikeustapauksia, jotka ehkä luovat jonkinlaista linjaa sen suhteen, mikä on voittoa tavoittelemattominten yhteisöjen/säätiöiden osalta veronalaista elinkeinotoimintaa (jolloin siis kyse on paitsi tuloverotuksesta myös arvonlisäverosta). Tätä aihetta on verrattain perusteellisesti käsitelly Valtiovarainministeriön työryhmämuistiossa VM (2009) ja Myrskyn (2014a) kirjassa.

Poteentiaalisesti mielenkiintoinen tutkimusongelma on, mitä tapahtuu, kun yleishyödyllinen yhteisö menettää statuksensa ja joutuu verolle – yleensä tällöin on kyse liiketoiminnan tulon muuttumisesta verovapaasta verotettavaksi. Ongelma on kuitenkin siinä, että tällaisten tapausten lukumäärä on verraten pieni, eikä sen perusteella voi juuri tehdä mitään tilastollista analyysia. Ehkä jonkinlainen valistunut arvaus (tai asiantuntijamielipide) on se, että ”oikeastaan mitään ei tapahdu”, eli että yhteisö maksaa veronsa, ei poistu markkinoilta, eikä muuta toimintaansa. Mutta tässä ei ole vielä koko totuus: emme tiedä, miten riski menettää yleishyödyllisen yhteisön status vaikuttaa ennaltaehkäisevästi, emme tiedä, mitkä ovat pitkän aikavälin reaktiot emmekä juuri tiedä erilaisista rakennemuutoksista (yhtiöittäminen, ulkoistaminen jne.), joita tehdään reaktiona verotuspäätöksiin.

(Liike)toiminnallisten säätiöiden suhteen aivan oman lukunsa muodostavat ns. superyleishyödylliset säätiöt, jotka on erityisellä lailla (Laki eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista (680/76) määritelty kokonaan tai osittain verovapaiksi elinkeinotuloista.

Yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa harjoittavien yleishyödyllisten yhteisöjen tulo, joka tuloverolain (1535/92) mukaan on veronalaista, voidaan tuloverotuksessa katsoa osittain tai kokonaan verovapaaksi sen mukaan kuin tässä laissa säädetään, kiinteistön tuottama tulo kuitenkin vain 2 momentissa säädettyssä tapauksessa.

Jos kiinteistöä on käytetty pääasiallisesti yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen, voidaan kiinteistön tuottama tulo katsoa verovapaaksi myös siltä osin kuin kiinteistöä on käytetty muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen.

Savo-Karjalan yritysvero toimisto ylläpitää listaa niistä yleishyödyllisistä yhteisöistä, joilla on voimassa oleva lain (680/76) mukainen veronhuojennus. Listasta tosin ei ilmene, miltä osin yhteisön toiminta on huojennuslain (680/76) perusteella vapau-

²² DICE-tietokanta puhuu hyvin vähän kilpailuneutraliteettiehdosta.

tettu tuloverosta. Listalla on 400 nimeä, joten kyse ei ole aivan marginaalisesta ilmiöstä. Alkunsa tämä lista on saanut Lasten Päivän säätiölle 1976 suodusta verohelpotuksesta Linnanmäen huvipuiston ylläpitämiseksi (ks. liitteenä ole luettelo)

Vaikka "Linnanmäki" ja moni muu listalla oleva säätiö on hyvällä asialla, herää kysymys, onko tarkoituksenmukaista kasvattaa toiminnallista verovapautta entisestään. Ongelmaksi muodostuu ennen kaikkea kilpailuneutraliteetti, jonka on vähintäänkin ilmeinen esimerkiksi juuri huvipuistoissa. Sama koskee tietenkin majoitus-, urheilu- ja huvitilaisuuksia sekä hoito- ja hoivapalveluja. Ongelmaa valaissee oheinen lehtiotsikko Taloussanomissa Lasten Päivän säätiöstä:

Verovapaus ei aiheuta kilpailuhaittaa (Lasten Päivän) Säätiö on sitä mieltä, että pääkaupunki-seudulla ei ole eikä olisi tulossa muita huvipuistoja. Verohuojennus ei ole johtanut myöskään polkumyyntiin, sillä Linnanmäki on perinteisesti ollut Suomen kallein huvipuisto. Siksi verohuojennus ei säätiön mukaan aiheuta haittaa kenellekään (Taloussanomien 16.5.2008).

Ei pidä odottaa, että mikään yhteisö itse myöntäisi rikkovansa kilpailuneutraliteettia (vaikka muutamassa tapauksessa säätiö on jopa myöntänyt tarjoavansa palveluksia alle valmistuskustannusten). Silti asiaan pitää suhtautua vakavasti. Se, että alalla tai alueella ei näytä olevan kilpailua, ei kerro siitä, että ongelmaa ei olisi. Voi näet olla, että kilpailun näennäinen puute johtuu juuri siitä, että markkinoille tulo on täysin estynyt epäterveen kustannusasetelman ansiosta. On myös muistettava, että mahdollinen epäterve kilpailu vaikuttaa yleisemmin kuin yksittäisen verovapaan yhteisön osalta. Verovapaan yhteisön toiminta markkinoilla supistaa muiden yritysten myyntiä ja siten niin tuloja. Se taas supistaa valtion verotuloja. Verovapaus voi näkyä myös palkoissa ja yritysten välisessä epäterveessä palkkakilpailussa.²³

Valtiovarainministeriön työryhmämuistiossa tosin todetaan, että "Verohuojennuksen myöntämistä koskevassa tarveharkinnassa olisi tapauskohtaisesti kiinnitettävä enemmän huomiota säännöksen kilpailuneutraliteettia koskevan kriteerin arviointiin" (VM (2009), 94). Lausuma vaikuttaa kuitenkin yleisyydessään hurskaalta toivomukselta ja hieman

²³Verottajan ratkaisut ovat liittyneet muun muassa päiväkotien hinnoitteluun, joissa verottaja on hieman poikkeuksellisesti huomioinut päätöksissään myös kilpailuneutraliteetin. Muutoin verottajan toimintaa tuskin voi luonnehtia kovin aggressiiviseksi. Verottaja ei sitä paitsi tee varsinaisesti taannehtivia ratkaisuja niissäkään tapauksissa, joissa toiminta on jatkunut samanmuotoisena jo pitkään. Yleishyödyllisen aseman menettäminen on yleensä tilastollinen harvinaisuus. Tilannetta ehkä kuvaavat Yhdysvaltojen tilastot. Liittovaltion verohallinto (Internal Revenue Service) poisti toissa vuonna voittoa tavoittelemattoman yhteisön statuksen yhdeksältä yhteisöltä. Kun yhteisöjä on yli miljoona, todennäköisyys menettää tämä status edusta samaa suuruusluokkaa kuin törmääminen meteoriittiin. Ks. <http://www.nolo.com/legal-encyclopedia/nonprofit-lose-tax-exempt-status-32391.html>

erikoista on se, että asiaa käsiteltäessä mielenkiinnon kohteen on vain elinkeinotoiminnan verotus. Kuitenkin tulojen ja verotuksen kannalta haasteellisin kysymys on pääomatulojen verotus, joka pääsääntöisesti on kokonaan verotuksen ulkopuolella ikään kuin sijoitustoiminta olisi jotenkin poikkeavaa tulonhankintaa.

Asiaa kuvaa hyvin verohallinnon kannanotto vuodelta 2008:

Toiminnan luonteen muuttumisesta huolimatta Verohallitus toteaa, että lähtökohtaisesti yleishyödyllisen yhteisön arvopaperisijoittaminen pysyy edelleen TVL:n mukaisena sijoitustoimintana. Yleishyödyllisen yhteisön arvopaperikauppaa voidaan vain poikkeuksellisesti pitää elinkeinotoimintana. Tällöin tulee kiinnittää huomiota mm. siihen, missä määrin varoja käytetään yleishyödylliseen toimintaan. Euromääräisillä rajoilla toiminnan luonnetta ei voida ratkaista (Verohallitus 2008, kohta 3.1.4). Edelleen Verohallitus toteaa, että "vaikka yleishyödylliset yhteisöt eivät saa kilpailla veronalaisen elinkeinotoiminnan kanssa, arvopaperi-sijoittaminen ei kuitenkaan ole sellainen ala, jota yrittäjien väliset neutraalisuusnäkökohdat vaatisivat verotettavaksi elinkeinotulona.

Kannanotto on, niin kuin VTV 2010 (s. 102) toteaa, hieman ongelmallinen, koska se ei suoraan perustu lainsäädäntöön vaan enemmänkin tulkintaan siitä, mikä on yleishyödyllisen yhteisön toiminnalle luonteenomaista. Kilpailuneutraliteettia koskeva verohallinnon kannanotto on yksinkertaisesti hieman omituinen, koska tietenkin verovapaus sotii kilpailuneutraliteettia vastaan sekä sijoittajan näkökulmasta että sijoituksen kohteena olevan yrityksen näkökulmasta. Jos yrityksen x omistavat verosta vapaat yleishyödylliset yhteisöt, yritys on todennäköisesti poikkeavassa asemassa omilla markkinoillaan, koska siltä vaadittava tuotto prosentti on alhaisempi kuin muilla yrityksillä.

Periaatteessa kilpailuneutraliteetti on asia, joka ensi sijassa koskee Kilpailuvirastoa eikä verottajaa. Kuitenkin pintapuolinen tutustuminen kilpailuviraston ratkaisuihin viittaa siihen, että virasto ei ole ollut erityisemmin aktiivinen yleishyödyllisten yhteisöjen aseman kilpailuvaikutusten selvittämisessä

Valtiovarainministeriön pyytäessä kilpailuvirastolta lausuntoa Kunnat ja kilpailuneutraliteetti-työryhmän ehdotukseen 8.6.2010 Kilpailuviraston kannanotto vaikutti kuitenkin järkeenkäyvältä. Työryhmä nimittäin esitti kuntalakia muutettavaksi niin, että kunnan hoitaessa tehtävää kilpailutilanteessa markkinoilla sen tulisi pääsääntöisesti antaa tehtävä yhtiön, muun yhteisön tai säätiön hoidettavaksi (yhtiöittämisvelvollisuus). Kilpailuvirasto taas ilmoitti lausunnossaan, että se vierastaa säätiön mainitsemista yhtenä taloudellisen toiminnan organisointimuotona sen takia, että säätiöiden läpinäkyvyys ei ole samalla tasolla kuin osakeyhtiöissä ja säätiöiden verotukseen liittyy tulkinnanvaraisuuksia, jotka ovat omiaan vaikeuttamaan tasapuolisen kilpailutilanteen ylläpitoa. Myöskään nykyinen säätiölaki ei näyttäisi

antavan tukea säätiöittämisratkaisulle tilanteessa, jossa eriytettävän yksikön tarkoituksena on liiketoiminnan harjoittaminen”

<https://www.kilpailuvirasto.fi/cgi-bin/suomi.cgi?luku=aloitteet-ja-lausunnot&sivu=aloit-laus/a-2010-20-0600>.

Hieman vaikea onkin mieltää sitä, että kilpailuneutraliteetti korjaantuisi, jos kunta ulkoistaisi toimintansa säätiölle tapauksessa, jossa markkinoilla toimii normaaleja (osakeyhtiömuotoisia tai muita) yrityksiä.

Mutta mennään itse pääasiaan, ja kysytään: miten paljon sitten verotuloja olisi mahdollista saada säätiöiltä. Sama asian voi pukea hieman eri termeihin ja kysyä, miten suuri on säätiöiden saama verotuki?

Asiaa voi ehkä parhaiten lähestyä aiemmin esitetyn tuloslaskelman (Taulukko 12) yhteenvedon näkökulmasta. Säätiöiden varsinaisen toiminnan bruttotuotto on ollut luokkaa 1800 miljoonaa, mutta toisaalta vastaavat kulut ovat olleet huomattavasti suuremmat eli nettoero on noin 800 miljoonaa euroa miinuksella. Varainhankinnan (netto)tuotto on yleensä ollut luokkaa 100 miljoonaa, mutta viimeaikaiset yritys-järjestelyt ovat muuttaneet summia melkoisesti (niinpä tuotto vuonna 2012 oli lähes 700 miljoonaa euroa). Suurempia eriä ovat olleet yleisavustukset ja sijoitustoiminnan nettotuotto, jotka molemmat ovat olleet yli 500 miljoonaa euroa²⁴.

²⁴ Oikeusministeriön kyselyn mukaan sijoitus- ja rahoitustoiminnan nettotulo (tuotto- ja kulujäämien yhteislaskettu määrä) oli 2005-2009 noin 250 miljoonaa euroa ja varsinaisen toiminnan (netto)kulut noin 550 miljoonaa euroa. Vastaajien lukumäärä oli kuitenkin vain vajaat 400, mikä selittää eron yllä oleviin lukuihin (OM 2012, s.55).

Kuvio 10 Sijoitusten nettotuottojen jakauma

Molempien muuttujien osalta erot eri säätiöiden välillä ovat kuitenkin hyvin suuria (kuvio 10). Sijoitusten nettotuotoissa on paljon negatiivisia arvoja, mikä tietää sitä, että mahdollisen verotuksen tulos riippuisi paljon siitä, miten tappiot ovat siirrettävissä (vero)vuodesta toiseen. Esimerkiksi vuonna 2012 sijoitustoiminnan nettotuottojen osalta positiivisia arvoja oli 1692 säätiöllä, nollatuottoja 293 säätiöllä ja negatiivisia tuottoja 399 säätiöllä. On vielä syytä muistuttaa, että mainittu luku 399 perustuu nykykäytännön mukaisen tuloslaskelman lopputulokseen. Jos säätiön pääomatuloja verotettaisiin, olisi luku hyvin todennäköisesti erilainen, koska insenttiivi näyttää tappiota kunakin vuonna olisi erilainen.

Jos ajatellaan varsinaisen sijoitustoiminnan yhteenlaskettua (netto)tuottoa, eli noin 500 miljoonaa euroa, tuottaisi se valtiolle 20 % verokannalla tuloja noin 100 miljoonaa. Aiemmin luvussa 4.1. mainitusta syistä johtuen on ilmeistä, että mainittu on enemmänkin yläraja tuotoille kuin jonkinlainen odotusarvo. Jonkinlainen realistinen arvio, jonka taustalla olisivat vain mahdollisten tappioiden nettouttaminen ja tavanomainen verosuunnittelu, voisi olla luokkaa 50 miljoonaa euroa.

Summaa voi pitää suurena tai pienenä, riippuen siitä mihin sitä verrataan. Yksi ilmeinen vertauskohta on säätiöiden toinen iso tulonlähde "yleisavustukset", jotka julkisen sektorin tulonsiirtojen näkökulmasta edustavat huomattavasti suurempaa erää kuin edellä mainittu 100 miljoonaa euroa. Niiden suurusluokka on ollut yli 500 miljoonaa euroa, mutta vaikka sivuutettaisiin viime vuosien poikkeuksellisen suuret tulonsiirrot yliopistoille, on summa yhäkin yli 200 miljoonaa euroa. Jos valtio haluaa paikata budjettialijäämää jollain tavoin, tapahtuu se helpoimmin supistamalla

toiminta-avustuksia²⁵. Sijoitustoiminnan tuottojen ja avustusten välisestä yhteydestä saanee käsityksen kuviosta 11, johon on piirretty säätiöittäin sijoitustoiminnan tuotot (suhteessa taseen loppusummaan) ja samaten säätiöiden saamat yleisavustukset. Kuten kuviosta ilmenee, muuttujien välillä on kovin hentoinen riippuvuus. Riippuvuus on toki negatiivinen, mikä viestittää siitä, että mainitut tulolähteet ovat johonkin rajaan asti toisiaan korvaavia²⁶.

Luonnollisesti potentiaalinen verotuotto, on se sitten 100 tai 50 miljoonaa euroa, pitäisi rinnastaa niihin seuraamuksiin, joita verotuksella on. Kuten aiemmin on jo todettu, tulojen supistuminen vaikuttaa sekä toimintojen määrään että pääomien kertymiseen (mahdollisesti myös lahjoitusten määrään). Kun (pääomaverotuksen tapauksessa) kyse on pääosin apurahasäätiöistä, suoraviivainen ennuste olisi, että apurahat ja muu tuki supistuvat vastaavalla määrällä. Voi olla, että ne supistuvat vähemmän, mutta silloin pääomien karttuminen ehtyy, ja potentiaalinen pitkän aikavälin vaikutus apurahoihin on samansuuruinen. Tulos voisi olla toisen suuntainen vain, jos verotus johtaisi jotenkin toimintojen tehostumiseen, mutta tässä tapauksessa tulos olisi todennäköisesti päinvastainen, koska verotuksen myötä insentiivi kasvattaa kuluvarantoa saattaa kasvaa. Ehkä olennaisempaa olisi se, että verotus lisäisi riskinottoa, olettaen, että verotuksessa oli mahdollista vähentää mahdolliset tappiot täysimääräisesti (ks. esimerkiksi Sandmo (1985)). Koska säätiöt eivät voi samalla tavoin kuin yksityiset yritykset fuusioitua, tai liittoutua tai ”myydä toimintojaan”, positiivisia markkinavaikutuksia tuskin ilmenisi. Teoriassa kai tehokkain säätiö olisi ”Säätiö Suomi”, jolla olisi vain yksi hallinto. Koko säätiölaitoksen kannalta idea on kuitenkin aika absurdi, koska kaikki säätiöt perustetaan joltain nimenomaista tarkoitusta varten (olennaista on juuri tietty oma identiteetti ja ”missio”).

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että pääomatulojen verottamisen suhteen voi esittää puoltavia ja vastustavia argumentteja. Yhteen veto niistä on asetelmassa 2. Kuten edellä esitetystä jo ehkä ilmenee, on hieman vaikea asettua kannattamaan verotusta; tässä tapauksessa siitä olisi enemmän haittaa kuin hyötyä.

²⁵ Avustuksia voi tietysti pitää parempina sillä perusteella, että niitä julkinen valtio voi halunsa mukaan kohdentaa eri tarkoituksiin, kun taas verotuki on pääosin suoran kontrollin ulottumattomissa.

²⁶ Jonkinlainen äärimmäinen esimerkki on vuokra-asuntotoimintaa harjoittava Y-säätiö, jonka saamat yleisavustukset olivat 6.3 miljoonaa euroa vuonna 2012. Säätiön nettotulot sijoitustoiminnasta olivat -1.2 miljoonaa (tulot 0.6 miljoonaa ja kulut 1.2 miljoonaa) sekä varsinaisen toiminnan tulot 29.5 miljoonaa ja menot 22.9 miljoonaa euroa. Säätiön tulos oli 5.4 miljoonaa euroa ylijäämäinen.

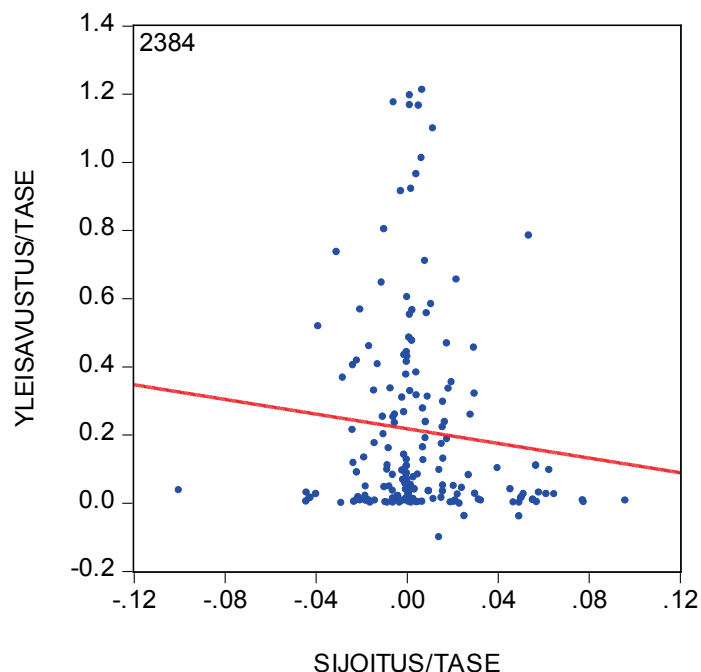
Asetelma 3 Yhteenveto säätiöiden pääomatulojen verottamiseen liittyvistä näkökohdista

puolesta	vastaan
Fiskaalinen motiivi: verotuloja valtiolle	Verotuksen aikajohdonmukaisuusongelma
Pääomamarkkinoiden kilpailuneutraliteetin parantaminen	Verotuksen tuotto pienehkö (verrattuna esimerkiksi avustuksiin)
	Poikkeuksellinen järjestely teollisuusmaiden piirissä
	Kielteiset seuraamukset pääomien karttumiseen ja apurahoihin
	Verosuunnitteluun ja verokilpailuun liittyvät kielteiset ilmiöt
	Säätiöiden verotusta ei voi tarkastella irrallaan muiden yleishyödyllisten yhteisöjen verotuksesta

Verotuksen aikajohdonmukaisuusongelmalla viitataan siihen mahdollisuuteen, että verojärjestelmä muutettaisiin olennaisesti erilaiseksi, kuin mikä se on ollut säätiöitä perustettaessa (lahjoitettaessa pääomaa perustettavaan säätiöön). Verokilpailulla ymmärretään sitä mahdollisuutta, että perustettavien säätiöiden tai rahastojen kotipaikka sekä sijoitusten muoto määräytyvät verotuksen perusteella.

Säätiöiden toiminnallisen tulon verottaminen nykyistä laajemmin ei tuloslaskelman tietojen perusteella toisi suuria verotuloja julkiselle sektorille, mutta ehkä asiaa voi tarkastella muustakin kuin puhtaasti fiskaalisesta näkökulmasta. Aiheen tähän ajatukseen antaa Myrskyn (2014a,b) esittämä ajatus, että yleishyödyllisten yhteisöjen osalta arvonnäisäverotus eriytettäisiin tuloverotuksesta. Jos tehtäisiin niin, että arvonnäisäverotus toteutettaisiin universaalisesti myös yleishyödyllisten yhteisöjen osalta päästäisiin ehkä siihen, että yhteisöjen toiminta ei enää laajenisi nykyisestä toiminnalliseen suuntaan. Tällaiseen käytäntöön on itse asiassa menty joissain USA:n osavaltioissa, joissa osa voittoa tavoittelemattomista yhteisöistä (kuten esimerkiksi partiolaiset) joutuvat maksamaan liikevaihtoveron, kun taas osa (muun muassa seurakunnat) on vapautettu verosta (liittovaltion tuloverotus ei tällaista erottelua tee). Apurahasäätiöihin muutos arvonnäisäveron perinnässä ei luonnollisestikaan vaikuttaisi.

Kuvio 11 Säätiöiden sijoitustulot ja yleisavustukset 2012

Luvut koskevat kaikki PRH aineistossa olevia 2384 säätiötä.

4.4 Säätiöiden saamat avustukset

Usean säätiöiden kannalta avustukset julkiselta sektorilta ovat toiminnan kannalta aivan välttämätön asia. Asia ilmenee myös Oikeusministeriön säätiökyselystä 2010 seuraavalla tavalla:

"Valtiolta (mukaan lukien kaikki valtion viranomaiset ja laitokset, myös liikelaitokset) avustuksia vuonna 2010 ilmoitti saaneensa 170 säätiötä (25 % vastaajista). Näistä 108 ilmoitti saamiensa avustusten kokonaismäärän. Valtioilta saatujen avustusten yhteismäärä oli noin 543 miljoonaa euroa (108 avustuksen ilmoittanutta säätiötä). Yhteensä 137 säätiötä (20 % vastaajista) ilmoitti saaneensa vuonna 2010 avustuksia kunnalta. Näistä 80 ilmoitti avustusten kokonaismäärän. Ilmoitettujen avustusten yhteenlaskettu määrä kuntasektorilta oli noin 42 miljoonaa euroa (80 avustuksen ilmoittanutta säätiötä). Tervoonen (2012), s. 37.

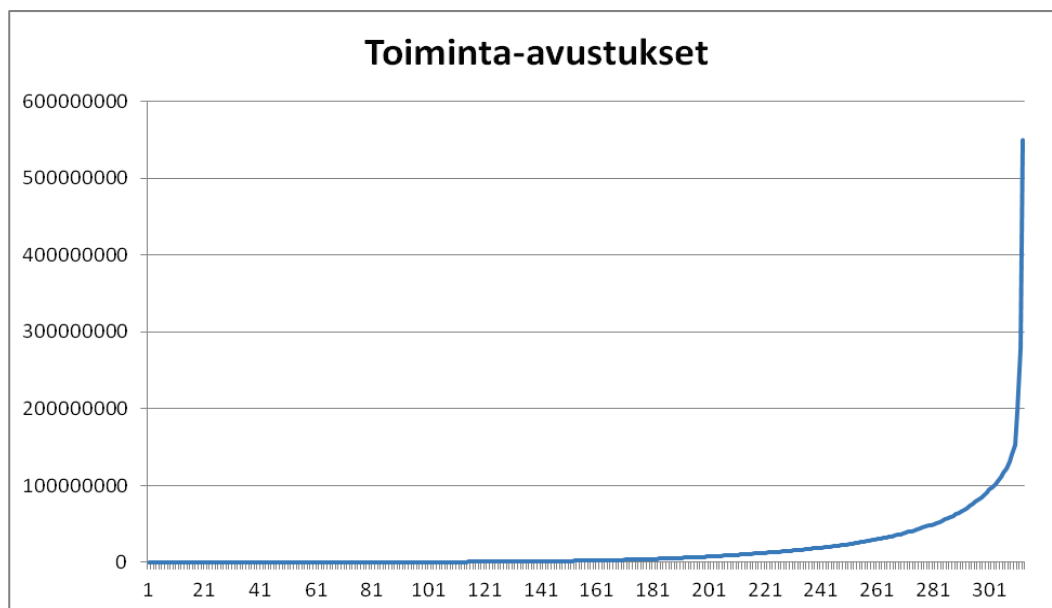
Yleisavustukset menevät kuitenkin hyvin pienelle osalle säätiöitä. PRH:n datan mukaan vuonna 2012 yleisavustuksia sai vain hieman runsas kolme sataa (318) säätiötä (kuvio 12) kun sen sijaan sijoitustoiminnasta tuottoja oli noin 2000 säätiöllä (osa nettotuotoista oli tosin negatiivisia ja hyvin suuri osa merkityksettömän pieniä). Myös näiden tuloslaskelman erien jakaumat ovat kovin erilaiset (ks. oheiset jakaumakuvat). Yleisavustusten summaa tavallaan "vääristää" viime vuosina

yliopistoille suunnatut suuret perustamisavustukset (Aalto-korkeakoulusäätiö ja Tampereen teknisen yliopiston säätiö ovat saaneet yli puolet kokonaissummasta). Toki niidenkin jälkeen yleisavustusten määrä on ollut yli 200 miljoonaa euroa, eli paljon suurempi kuin edellä mainittu potentiaalinen verotulo säätiöiden sijoitustoiminnan tuloista.

Toiminta-avustukset ovat olennaisesti suurempia kuin säätiöiden oma varainhankinta, joka viime vuosina on ollut hieman runsaan 100 miljoonan euron tasolla (vuosina 2010-2012 keskimäärin 115 miljoonan euroa). Kaikista säätiöistä 578 säätiöllä varainhankinta oli osa kokonaistuloista vuonna 2012, eli lukumäärä oli lähes kaksinkertainen yleisavustuksia saaneiden säätiöiden lukumäärään verrattuna. Kuitenkin vain 100 säätiötä oli sellaisia, joilla oli sekä varainhankintaa ja yleisavustuksia. Näillä säätiöillä avustusten ja varainhankinnan määrien oli hentoinen korrelaatio (0.07), mutta lienee oikeutettua päätellä, että säätiöt ovat hyvin selvästi orientoituneet hankkimaan rahoitusta joko yksityiseltä tai julkiselta sektorilta (varainhankinta kohdistuu pääsääntöisesti kotitalouksiin ja yrityksiin, kun taas yleisavustukset tulevat julkiselta sektorilta).

Siinä määrin kuin samat säätiöt saavat toiminta-avustuksia ja sijoitustoiminnan tuottoja, näiden kahden muuttujan välinen riippuvuus on negatiivinen joskin tilastollisilta ominaisuuksiltaan kohtalaisen heikko, mikä vaan kertoo siitä, että ns. apurahasäätiöiden ja "toiminnallisten säätiöiden" välinen ero ei sittenkään ole täysin yksiselitteinen (ks. kuvio 11). Jos ajatellaan valtion ja säätiöiden välistä suhdetta, on selvää, että toiminta-avustusten supistaminen vaikuttaisi eri tavoin kuin mahdollinen pääomatulojen verottaminen. Tämä on ilmeistä, kun vielä tarkastelee säätiöiden varojen käyttöä esimerkiksi apurahojen suhteen; säätiöt joilla on paljon sijoitustoiminnan tuottoja jakavat paljon apurahoja, kun taas säätiöt jota saavat paljon toiminta-avustuksia jakavat niitä vähän (kun tarkastellaan kaikkien muuttujien arvoja suhteessa taseen loppusummaan).

Kuvio 12 Säätiöiden saamien toiminta-avustusten jakauma 2012

Hieman erikoista on, että huomattavan suuri määrä säätiöitä on pelkästään toiminta-avustusten varassa (ks. kuvio 13). Kun tarkastellaan niitä 308 säätiötä, jotka 2012 saivat toiminta-avustuksia, avustusten osuus bruttotuloista oli niinkin suuri kuin 38 % (mediaanikin on 32 %). Voi aiheellisesti kysyä, mikä rooli on säätiöllä (tai yleensä yleishyödyllisellä yhteisöllä), joka on täysin riippuvainen esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen avustuksista (jolla tosin sanoen ei ole muuta varainhankintaa, ei jäsenmaksuja eikä pääomatuloja)²⁷. Avustusten konsentraatiosta kertoo sekin, että 10 (20) suurimman osuus toiminta-avustuksista on 81,45 % (87,01 %), kun vastaavat luvut sijoitustoiminnan tuotoista ovat 46,16 % (57,62 %). Suurimmat toiminta-avustusten saajat on listattu taulukossa 14.

Osasy tähän käytäntöön on tietysti avustusten tarjonnassa, esimerkiksi juuri Raha-automaattiyhdistys myöntää vuosittain rahaa noin 800 järjestölle lähes 1700 hankkeeseen. Kuulostaa tietenkin hienolta, että järjestöissä työllistetään 31000 henkilöä ja RaY:n mukaan vapaaehtoistyöntekijöitä on peräti 380 000. On hyvin vaikea sanoa, miten tehokasta järjestöjen toiminta on, ja miten se sopii yhteen julkisen vallan toiminnan kanssa. Ei varmaan olisi pahitteeksi, vaikka julkisen vallan avustustoiminta joskus olisi kunnollisen selvityksen kohteena. Järjestöt toki osaavat vuosien ammatintaidolla mainostaa tekemisiään, mutta julkisen vallan tavoitteena ei

²⁷ Esimerkkinä näistä yhteisöistä voi mainita KEPA ry:n (Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen), jonka yli 6 miljoonan euron budjetista jäsenmaksujen osuus on 0.68 %. Jäseniä lienee kuitenkin enemmän kuin palkattuja työntekijöitä (90). Poliittiset puolueet ovat tässä suhteessa oma lukunsa. Niillä valtion välitön tuki on 90 prosenttia tuloista ja jäsenmaksut vain muutaman prosentin kokonaistuloista. Ns. "puoluevero", jota maksetaan kunnallisista luottamusmiestehtävistä, on sekin välillinen tulonsiirto julkiselta sektorilta, osin sitä on myös muu varainhankinta kuten vuokratulot (MOT 2014).

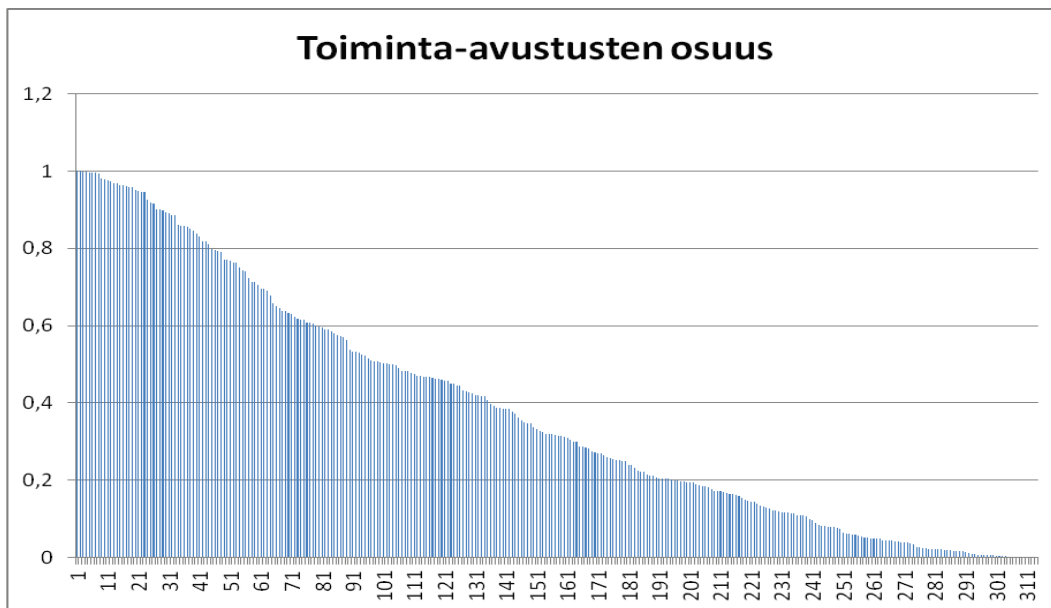
ole ihmisten työllistäminen (eikä ihmisten omantunnon tuskien lievittäminen), vaan tiettyjen määrällisten ja laadullisten tavoitteiden toteuttaminen.

Taulukko 14 Suurimmat toiminta-avustukset 2012

Toiminta-avustusta saanut säätiö	avustus
Aalto-korkeakoulusäätiö	271 133 000
TTY-säätiö	81 734 000
Suomen Kansallisoopperan säätiö	44 724 575
Helsingin teatterisäätiö	11 601 703
Keksintösäätiö	9 867 000
Lahden yhteiskoulun säätiö	8 744 889
Y-Säätiö	6 258 811
Tiedekeskussäätiö	5 274 840
Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö	4 903 538
Kuortaneen Urheiluopistosäätiö	4 087 385
Espoon taidemuseosäätiö	3 734 339
Tampereen Musiikkiopiston Säätiö	3 701 273
Kisakalliosäätiö	3 505 477
Jyväskylän kristillisen opiston säätiö	3 366 561
Vuokatin Säätiö	3 350 299
Tanhuvaaran Säätiö	2 713 512
Väärälän Säätiö	2 654 405
Taideteollisuusmuseon säätiö	2 574 357
Helsingin Konservatorion Säätiö	2 536 548
Porin Teatterisäätiö	2 514 022

Lähde: PRH:n säätiörekisteri

Kuvio 13 Toiminta-avustusten osuus bruttotuloista 2012

Mihin raha-automaattiyhdistys sitten panee rahansa? Yhdistys itse kertoo asiasta näin:

Vuodelle 2014 avustusta haki 1 197 järjestöä 2 654 hankkeeseen tai toimintoon yhteensä 523 miljoonaa euroa. Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi 7.2.2014 RAY:n voittovaroista avustuksia yhteensä 308 miljoonaa euroa 797 sosiaali- ja terveysalan järjestölle 1 676 eri kohteeseen” (RAY 2014). Avustusten lisäksi RAY:n tuotosta osoitetaan Valtiokonttorin käyttöön 113,7 miljoonaa euroa sotiemme veteraanien hoitoon ja kuntoutukseen. Yhteensä RAY:n tuottoa käytetään vuonna 2014 yhteiskunnallisiin tarkoituksiin 421,7 miljoonaa euroa.

Kuten sanottua, tuettuja järjestöjä oli lähes 800. Tässä yhteydessä on vaikea kuvailla avustettavia projekteja tarkemmin, riittänee kun esitämme muutaman satunnaisesti valitun esimerkin erilaisista (erikokoisista) projekteista (taulukko 15):

Taulukko 15 Esimerkkejä Raha-automaattiyhdistyksen avustuksista vuodelle 2014

hanke	haettu	myönnetty
Nuorten syrjäytymistä ehkäisevän yhteisöllisen mentorimallin kehittämiseen (Amigo 2.0, 2014-2015); Helsingin diakonissalaitoksen säätiö	136 000	130 000
Vaikeasti työllistyvien 17-29-vuotiaiden nuorten yksilöllisen urapolun rakentamiseen ja ohjaamiseen työelämään tai opiskelemaan pääkaupunkiseudulla (PUENTE-projekti 2014-2016); Helsingin diakonissalaitoksen säätiö	168 000	168 000
Sosiaaliseen lomatoimintaan. Asiakkaat on valittava sosiaalisin, terveydellisin ja/tai taloudellisin perustein; Hyvinvointilomat ry	5 250 000	4 700 000
Vanhuksille suunnatun vapaaehtoistyön kehittämiseen; Laatu ja osallisuutta vapaaehtoistyönä; Ivola säätiö	68 000	68 000
Yläkouluikäisten tyttöjen itsetunnon ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen monikulttuurisella Varissuon alueella Turussa; Auralan Nuoret ry	114 000	97 000
Turun seudun Tyttöjen Talon toimintaan; Auralan Nuoret ry	145 000	145 000
9 kohteeseen; A-klinkikkasäätiö (käynnissä 12 kohdetta, päättyneitä 40 kohdetta)	3 559 000	3 009 000

Raha-automaattiyhdistyksen asema avustusten jakajana on asia, jota olisi syytä pohtia perusteellisesti. Säätiöiden kannalta mielenkiintoinen ja samalla ongelmallinen piirre on se, että RaY avustaa nimenomaan juuri yleishyödyllisiä säätiöitä ja yhdistyksiä. Tämä taas merkitsee sitä, että RaY:n avustukset houkuttelevat julkista

valtaa ja miksei myös yrityksiä ulkoistamaan toimintaansa siten, että ne pääsevät osalliseksi avustuksista. Sen sijaan, että RaY:n tulot menisivät lyhentämättöminä valtiolle – jolle ne tietenkin pelitoiminnan monopolioikeuksien haltijana kuuluvat – ja se ohjaisi ne julkisten palveluiden tuottamiseen, rahat kierrätetään avustusten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kautta julkisen sektorille (lähinnä kuntien) palvelutoimintaan.

Raha-automaattiyhdistyksen vuosikertomuksista ilmenee, että avustuksen käsittelyssä on hyvin pieni joukko työntekijöitä (noin 20). On vaikea mieltää sitä, että näin pienillä resursseilla voitaisiin allokoida tehokkaasti yli 300 miljoonaa euroa. Luonnollisestikin RaY yrittää valvoa ja seurata rahojen käyttöä, mutta niin kauan kuin rahojen käyttöön ei liity mitään todellista vaikuttavuusanalyysiä, on vaikea vakuuttua siitä, että järjestelmä toimisi tehokkaimmalla mahdollisella tavalla.

Voi olla, että tietyissä tapauksissa valtio ja kunnat ovat muodostamassa säätiöitä myös siitä syystä, että ne haluavat pitää tiettyä etäisyyttä joihinkin toimintoihin. Syynä saattaa olla halu välttää kalliita juridisia prosesseja. Jos valtio on palveluiden tuottaja, kohdellaan sitä helposti ”syvänä taskuna”, jolta voidaan vaatia esimerkiksi hoitovirheistä suuria korvauksia. Voi myös olla, että etäisyyttä halutaan kalliisiin kulttuurihankkeisiin; samasta budjetista ei haluta rahoittaa (lakkautettavia) kouluja ja kaupungin sinfoniaorkesteria. Muitakin perusteluja toki tulee vastaan. Muutaman kerran säätiöittämisestä on perusteltu tarpeella päästä joustavampaan henkilöstö- ja palkkapolitiikkaan. Kuntien (kuntaliitosten) kannalta tämä syy voi hyvinkin olla paljon tärkeämpi, kuin miten se ilmenee julkisessa sanassa. Pyrkimysten taustalla voivat tietenkin olla myös tavanomaiset byrokratian lainalaisuudet: byrokraatit haluavat ottaa etäisyyttä kontrolloiviin esimiehiin – ehkä vain maksimoidakseen oman hyvinvointina, jos ei muuta niin palkkansa.²⁸

Raha-automaattiyhdistyksen avustusjärjestelmän asetelma on sinäkin suhteessa erikoinen, että toinen valtakunnallinen peliyhtiö, Veikkaus Oy luovuttaa rahansa suoraan valtiolle. Meillä on valtakunnallinen pelimonopoli, jonka puitteissa kuitenkin toimii peräti kolme peliyhtiötä (Finntoto Oy on kolmas yhtiö). Pelisektorin toiminnan ja kustannustehokkuuden samoin kuin pelimonopolin perusidean kannalta olisi kuitenkin ilmeisen loogista, että meillä olisi vain yksi yhtiö. Oletettavasti se tulouttaisi kaiken voittonsa valtiolle. Tällainen järjestely, jossa mahdollisten avustusten jakamisesta vastaisi vain yksi ministeriö, varmaan selkeyttäisi ja tehostaisi paitsi pelitoimintaa myös koko avustuskenttää.

²⁸ Byrokratian teorian osalta voi viitata W. Niskasen (1971) klassiseen teokseen; byrokraattien menestymisestä palkkojen asetannassa ks. esim. Borjas (1980).

Ylipäätään avustuspolitiikan asetelma on ongelmallinen. Ajatellaan vaikka asunto-markkinoilla toimivia säätiöitä ja yhdistyksiä. Julkisuudessa vahvasti esillä olleella Nuorisosäätiöllä on 3106 vuokra-asuntoa. Sen oma pääoma oli 32 miljoonaa euroa (2012). Säätiö saa avustusta RaY:lta ja asuntoinvestointeihin Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukselta (ARA). Muu rahoitus hoidetaan korkotukilainoina. Kun vielä lisätään se, että huomattava (pää?)osa vuokrista tulee asumistuen muodossa KELA:lta, ollaan tilanteessa, jossa säätiö on täysin riippuvainen julkisen vallan avustuksista. Nuorisosäätiö ei tietenkään ole ainoa laatuaan, eikä se ole edes suurin (ks. taulukko 16). Ajatellaan vaikka Asuntosäätiötä, joka on alallaan yksi suurimmista toimijoista Suomessa. Sillä on 15 000 asumisoikeusasuntoa ja 1000 vuokra-asuntoa ja lisäksi se rakennuttaa osa-omistusasuntoja ja omistusasuntoja. Säätiö-konserniin kuuluu lisäksi 9 osakeyhtiötä. Säätiön perustajia ovat olleet mm. SAK ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Y-säätiöllä on 6669 vuokra-asuntoa ja yliopisto-kaupunkien asuntosäätiöllä vielä enemmän (HOAS 9000, TYS 7300, TaYS 6000, KSAOS 4133, PSAOS 5400 jne.)²⁹.

Tilastokeskuksen tuottaman Tulonjaon palveluaineiston tietojen mukaan yleishyödylliset yhteisöt omistivat v. 2008 yhdeksän prosenttia kaikista vuokra-asunnoista. Ne omistavat vuokra-asuntoja myös välillisesti: esimerkiksi alan toiseksi suurin toimija (Helsingin kaupungin jälkeen) Valtakunnallinen Vuokratalo-osuuskunta (VVO), jolla on yli 40 000 asuntoa, on pääosin (56 %) ammattiliittojen omistuksessa³⁰. Kun ajattelee näin valtavia asuntomääriä, ei voi olla kysymättä, eivätkä nämä todellakaan vaikuta kilpailuneutraliteettiin asuntomarkkinoilla? Onko järkevää kehittää asuntomarkkinoita siihen suuntaan, että siellä on verotuksen suhteen useilla eri säännöillä toimivia järjestelmiä?³¹ Asuntosäätiöt ovat poliittisten kytkösten kautta helposti preferoidussa asemassa tonttipolitiikassa ja rakentamisessa, mikä entisestään lisää niiden kilpailuetua. Niille on kertynyt ja kertyy

²⁹ Esimerkiksi Helsingin seudun opiskelija-asuntosäätiön HOASin osalta voi mainita, vuonna 2012 sen (koko säätiökonsernin) kulut olivat 62.2 miljoonaa ja tulot 51.4 miljoonaa euroa. Sijoitustoiminnan kuluallijäämä oli 7.4 miljoonaa euroa ja ylijäämä 3.4 (pelkän HOASin säätiön luvut poikkeavat näistä aavistuksen verran). Kyse ei mistään pikku tekijästä.

³⁰ VVO:n asunto-omaisuuden käypä arvo oli vuonna 2013 yli 3,4 miljardia euroa ja liikevaihto 346,6 miljoonaa euroa. 75,9 miljoonaa euron tulos (ennen veroja) oli ainakin ammattiliittojen kannalta huomattava tulonlisäystä. Eri asia sitten on, onko yhteiskunta todellakin tarkoittanut, että ammattiliittoja rahoitetaan verotukien ja muiden tukien muodossa vuokra-asuntomarkkinoiden kautta.

³¹ Asuntosäätiöiden yleishyödyllisyyttä jää pohtimaan, kun tutustuu esimerkiksi seuraavan kaltaisiin ilmoituksiin säätiöiden kotisivuilla: *“Y-Säätiö tarjoaa vuokra-asuntoja 52 kaupungissa tai kunnassa ihmisille, joiden on vaikea löytää asuntoa... Sitä ovat olleet perustamassa Helsingin, Espoon, Vantaan, Turun ja Tampereen kaupungit, Suomen Kuntaliitto, kirkkohallitus, Suomen Punainen Risti, Rakennusteollisuus RT, Rakennusliitto, Alko sekä Suomen Mielenterveysseura.”* Aiheellinen kysymys varmaan on, onko säätiöjärjestelmä oikea instrumentti kuvaillun kaltaisten markkinoiden epäonnistumisten paikkaamiseen.

valtavan suuri oma pääoma, mutta se on pääosin seurausta julkisen vallan tulonsiirroista asunto-säätiöille eikä suinkaan yksityisen sektorin tekemistä lahjoituksista (niin kuin asia on apurahasäätiöiden osalta). Pelottava skenaario on, että asuntosäätiöiden isännätön raha jossain vaiheessa päättyy omistusjärjestelyiden yms. kautta säätiöiden toimivan johdon tai taustajärjestöjen omaisuudeksi³².

Taulukko 16 Suurimpia asuntosäätiöitä 2012

Säätiön nimi	tase	tulot
Tampereen Vuokratalosäätiö	309 742 848	55 732 472
Helsingin seudun opiskelija-asuntosäätiö	287 689 569	62 266 342
Tampereen seudun opiskelija-asuntosäätiö	230 564 774	32 330 032
Turun Ylioppilaskyläsäätiö - Studentbystiftelsen i Åbo	149 464 965	24 014 786
Keski-Suomen opiskelija-asuntosäätiö	96 832 183	13 819 418
Pohjois-Suomen opiskelija-asuntosäätiö	84 229 545	13 523 233
Lappeenrannan seudun opiskelija-asuntosäätiö	62 397 675	10 711 044
Vaasan opiskelija-asuntosäätiö	50 368 062	10 537 835
Domus Arctica -säätiö	38 633 773	5 638 062
Nuorisosäätiö	34 067 096	21 085
Sininauhasäätiö	28 508 885	6 189 404
Raahen Seudun Asuntosäätiö	27 623 651	5 350 333
Hämeenlinnan seudun Opiskelija-asuntosäätiö	18 708 184	3 390 531
Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiö	17 107 129	3 339 069
Asuntosäätiö	11 756 870	1 993 014
Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiö	8 991 973	6 700 244
Laukaan Asumispalvelusäätiö	7 930 335	3 094 155
Lääketieteen Opiskelijoiden Asuntola- ja Tukisäätiö	7 305 268	1 425 872
Sibelius - Akatemian Opiskelijain Asuntolasäätiö	5 288 077	195 018
Tampereen Kehitysvammaisten Asuntotukisäätiö	4 803 623	847 070
Keravan palvelutalosasäätiö	3 317 245	3 661 815
Stiftelsen Ålderdomshemmet i Vasa	3 104 204	1 433 030
Otaniemen Asuntosäätiö	2 829 152	681 252
Helsingin Sokeaintalo-Säätiö	2 814 121	575 067
Kemin opiskelija-asuntosäätiö	2 528 992	539 993
Yhteensä (45 säätiötä)	1 509 141 716	274 747 092

Tase viittaa taseen loppusumman ja tulot bruttotuloihin. Taseluvut ovat kirjanpitoarvoja.

³² Tässä yhteydessä tekee mieli siteerata Edward Anderssonin kannanottoa (apuraha)säätiöiden verotuksesta. Hän toteaa, että ”.. mielestäni on parempi, mitä vähemmän säätiöt harjoittavat elinkeinotoimintaa. Olen jo vuosia sitten esittänyt käsityksenäni, että jos elinkeinotoiminta muodostaa pääosan säätiön toiminnasta, niin tällaisia säätiöitä ei pitäisi käsitellä yleishyödyllisinä.” Andersson (2011), s. 243.

Nuorisosäätiön tapaus osoitti myös ongelmat, jotka liittyvät poliittisiin kytköksiin. Koska avustusten jakajat (ja valvojat) ovat vääjäämättä poliittisia toimijoita ja toisaalta yleishyödylliset yhteisöt ovat useasti yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivä järjestöjä, syntyy vääjäämättä ongelmia. Vaikka näennäistä jääviyttä ei syntyisi avustuksia jaettaessa, poliittiset lehmänkaupat tuottavat korruptoituneita kytköksiä. Ne eivät välttämättä edes liity avustuksiin vaan muihin etuihin: asunto-tuotannon tapauksessa esimerkiksi kaavoitukseen.

5. Apurahat ja apurahapolitiikka

Yleishyödyllisten yhteisöjen ehkä paras tuotemerkki on apurahat. Vaikka apurahat ovat kiistatta luonteeltaan yleishyödyllisiä, ei tämä sellaisenaan merkitse, että apurahoja jakamalla nämä yhteisöt legitimisoivat olemassaolonsa. On aina välttämättöntä kysyä, jakavatko nämä yhteisöt apurahoja tavalla, joka olennaisesti hyödyttää yhteiskuntaa. Asia ei ole aivan niin itsestään selvä, kuin mitä ensi alkuun kuvittelisi, ja tämä epäusko näkyy ehkä selvimmin Valtion talouden tarkastusviraston raportissa (VTV 2010, 93), jossa asiasta lausutaan seuraavasti:

Usealla apurahasäätiöllä on Verohallinnon ja Patentti- ja rekisterihallituksen edustajien mukaan ollut vaikeuksia toteuttaa tarkoitustaan ja löytää riittävän paljon laadukkaita apurahanhakijoita. Säätiöillä on usein tarkasti ja/tai kapeasti määritelty tarkoitus, ja varallisuus on saanut kasvaa vuosien mittaan huomattavasti aktiivisen sijoitustoiminnan ansiosta ja siksi, että verottaja on sallinut kerryttää varallisuutta ilman tiukempia jakovaatimuksia³³. Kasvaneen varallisuuden pienimmätkin tuotto prosentit merkitsevät sellaista rahamäärää, jonka käyttö säätiön alkuperäiseen tarkoitukseen voi tuottaa vaikeuksia.

Jos sanavalintoja hieman suoristaa, väite kuuluu, että säätiöiden apurahapolitiikka on ainakin osin tehotonta ja ilmeisesti parempaan lopputulokseen päästäisiin keskittämällä tutkimus- ja kulttuurirahoitus valtiolle (konkreettisesti esimerkiksi Suomen Akatemialle tai Taiteen keskustoimikunnalle). Ajatuskulkuun luonnollisesti liittyy ehdotus siitä, että säätiöiden verovapautta samassa yhteydessä olennaisesti rajoitettaisiin. Jos valtio vastaisi apurahoista, mihin säätiöitä sitten tarvittaisiin? Verovapauden menettäminen näkyisi lähinnä säätiöissä, joilla on kohtuullisen paljon pääomia ja pääomatuloja, joita oletettavasti ensi kädessä pyrittäisiin verottamaan. Sen sijaan säätiöt jotka elävät pääasiassa toiminta-avustusten tai muun varainhankinnan varassa, eivät muutoksesta kärsisi. Ne säätiöt, joilla on ”paljon” elinkeinotuloja, eivät yleensä ole apurahasäätiöitä, ja siksi toiseksi niiden tulokset yleensä ovat niin pieniä, että niiden osalta elinkeinotoiminnan verotuksen kiristäminen ei ehkä vaikuttaisi taloudelliseen tulokseen merkittävästi.

³³ VTV:n raportin ideana näyttäisi olevan ajatus siitä, että säätiöiden sijoitusomaisuus on olennaisesti kasvanut ja tämä on väärin. Ainakaan Euroclear- data ei viittaa siihen, että osakeomistuksen markkina-arvo olisi kasvanut (ks. luku 5). Toisaalta voi kysyä, miksi säätiöiden sijoitusomaisuuden arvon pitäisi olla vakio. Päinvastoin, voidaan argumentoida, että säätiöiden pitäisi avittaa kansantalouden säästämisen kasvattamista ja se taas määritelmän mukaan merkitsee pääomien kumuloitumista.

Kysymys lähinnä apurahasäätiöiden osalta kuuluu: jos ”ne pantaisiin verolla”, olisiko vero pois apurahoista? Loppuisiko apurajojen jakaminen?

VTV:n raportissa esitettiin viiden suuren apurahasäätiön osalta laskelma, jossa pyrittiin demonstroimaan, että säätiöiden saama verotuki vastaa niiden jakamien apurajojen määrää. Laskelmassa kahden vuoden summa yhtäältä apurahoista ja toisaalta veroedusta (joka oletettavasti tarkoittaa ns. verotukea) oli 75 miljoonaa euroa. Raportin tulkinta tilanteesta on, että säätiöiden toiminta ei ole tuottanut mitään lisäarvoa siinä suhteessa, että säätiöt olisivat omalta osaltaan kasvattaneet apurajojen määrää yli ns. verotuen.

Tulkinta on hieman ongelmallinen ainakin numeroiden osalta: kuten edellä todettiin, ns. verotuki kokonaisuudessaan on luokkaa 100 miljoonaa euroa, mutta säätiöiden jakamien apurajojen määrä on noin 300 miljoonaa euroa. Suoraviivainen kalkyyli sanoisi, että verotuen poistaminen merkitsisi apurajojen määrä supistumista yhdellä kolmanneksella. Tällaiseen arvioon on kuitenkin suhtauduttava varauksin, koska säätiöiden pääomatulojen ja apurajojen välinen yhteys on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen johtuen muun muassa siitä, että molempien muuttujien jakaumat ovat äärimmäisen vinoja. Joka tapauksessa heikko riippuvuus kielii siitä, että apurahapolitiikassa ei ole mitään universaalia käyttäytymismallia siten, että säätiöt jakaisivat täsmälleen saman osuuden nettotuloista apurahoina.

Mitä tulee edellä mainittuun VTV:n kritiikkiin säätiöiden apurahapolitiikasta, on sitä hieman vaikea kommentoida. PRH:n säätiötietokannan mukaan 2012 peräti 1390 säätiötä jakoi apurahoja, tosin niistä vain 790 oli sellaisia, joissa jaettu summa oli 10000 tai suurempi (taulukko 17 ja kuvio 14). Selvää tietysti on, että yhtä tieteen (tai kulttuurin) alaa kohden jakajia on paljon ja apurajojen jakautuminen ei ole paras mahdollinen. Järjestelmä on altis vääränlaisille insentiivivaikutuksille – esiintyy ”stipendihyenoja”, jotka keskittyvät vain apurajojen saalisteluun varsinaisen työn sijaan.

Olennainen kysymys on tietenkin se, onko apurajojen jakaminen ”tehokkaampaa”, jos se tapahtuu valtion toimesta, esimerkiksi Suomen Akatemian puitteissa. On helppo todeta, että Suomen Akatemian kaltaiseen keskitettyyn järjestelmään liittyy siihenkin omat ongelmansa. Apurahoista päättävät ovat harvoin ”oman alan” edustajia, tieteenalojen välillä on aika ajoin kovinkin härskiä ”kotiin päin” vetämistä ja toisinajattelijoita helposti sorsitaan. Hieman vaikea on mieltää ajatusta, että apurajojen jaosta vastaisi vain yksi valtiollinen monopoli.³⁴

³⁴ Säätiöiden apurahapolitiikasta löytyy hyödyllistä keskustelua useista säätiöiden julkaisuista. Erityisesti aiheena on kysymys siitä, kykenevätkö säätiöt ennakoimaan tutkimustoiminnan tulevia

Monopolin puitteissa ei esiintyisi mitään apurahapolitiikan kilpailua. Jos järjestelmä toimisi huonosti, ei sillä olisi mitään itsekorjautuvaa elementtejä. Toinen argumentti on, että tutkimuksen rahoittamiseen liittyy tavattoman suuri riski; on mahdoton sanoa etukäteen, mikä tutkimushanke on menestyksellinen ja mikä ei. Yhden ”jakajan” mallissa riskit selvästi kasvavat. Oletetut painopisteet voivat osoittautua vääriksi, niin kuin monesti on tapahtunut historiassa.

Toisaalta voi sanoa, että nykyisellään säätiöidenkään osalta ei ilmene paljon kilpailua, joka ilmenisi mainoksina tyyliin ”säätiömme on tuloksellisin apurahajoen myöntäjä tällä alalla”. Osasyynä lienee siinä, että säätiöiden ei toistaiseksi ole tarvinnut kilpailla rahoituksesta: säätiöiden oma pääoma on riittänyt rahoittamaan vuosittaiset apurahat ja tähän status quo -tilanteeseen on tyydytty. Eri asia olisi, jos säätiöiden ”kilpailullinen asema” jotenkin muuttuisi ja niiden pitäisi kilpailla keskenään rahoituksen hankinnassa. Tällöin apurahapolitiikan ”tehokkuus” voisi olla yksi olennainen kilpailuvaltti. Panostamalla projektien arviointiin ja vertailuun voitaisiin siihen varmaan jollain tavoin vaikuttaa.

Selvästikin tämä on aihepiiri, joka kaipaisi syvällisempää analyysiä. Kyse on kuitenkin melkoisen suurista summista. Säätiöiden jakamat apurahat ovat luokkaa 300 miljoonaa ja Suomen Akatemian tutkimusmäärärahat noin 250 miljoonaa, jonka lisäksi tulevat vielä veikkausvoittovarat tieteen edistämiseen (100 miljoonaa), eli tältä osin summat ovat samansuuruiset. Julkisen sektorin tutkimusmäärärahat ovat paljon suuremmat, kun huomioidaan Yliopistojen, TEKESin, Sitran ja muun julkisen sektorin tutkimukseen ja tutkimuksen rahoittamiseen käyttämät varat. Nämä varat ovat kuitenkin pääsääntöisesti sitoutuneita eri laitoksiin ja projekteihin päinvastoin kuin yleensä yksityisten säätiöiden rahoitus.

Tuntuu ilmeiseltä, että edellä mainittu tehokkuuskritiikki koskee lähinnä pieniä säätiöitä, jotka näkyvät huonosti julkisuudessa ja joiden jakamien apurahojen hakijoita on vähän. Vähäinen kilpailu luonnollisesti merkitsee helposti huonoa laatua. Selvää on, että siinä määrin kun tällaisia ongelmia esiintyy, ne ovat ainakin osin korjattavissa yhteistyöllä ja koordinoinnilla. Kokonaisuutta ajatellen on kuitenkin muistettava, että 15 suurinta säätiötä jakaa puolet apurahoista ja vastaavasti 100 suurinta säätiötä jakaa 73 % apurahoista (kuvio 14).³⁵ Tehokkuuden kannalta hyvä asia on se, että pienten säätiöiden sijaan perustetaan rahastoja suurempien säätiöiden (tai yhdistysten) hallinnon piiriin. Kaikkien pienimpien apurahasäätiöiden

painopisteitä ja reagoimaan muutoksiin tieteellisessä tutkimuksessa. Ks. erityisesti Hohti ja Kilpinen (2010) ja Wijkström and Einarsson (2004)

³⁵ Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ruotsissa säätiöiden jakamien apurahojen määrä on noin kuusi miljardia kruunua (Wijkström and Einarsson 2004), mikä on tuloihin suhteutettuna samaa luokkaa kuin Suomessa.

apurahoilla on varmaankin enemmän psykologinen ja moraalinen merkitys kun selkeä vaikutus tieteeseen ja taiteeseen. Ajatellaan vaikka koululaisille myönnettäviä stipendejä. On hieman vaikea nähdä, että tällaista mekanismia voitaisiin luoda julkisen sektorin piirissä ilman kohtuuttoman suuria hallinnointikustannuksia.

Taulukko 17 Suurimmat apurahojen jakajat 2012

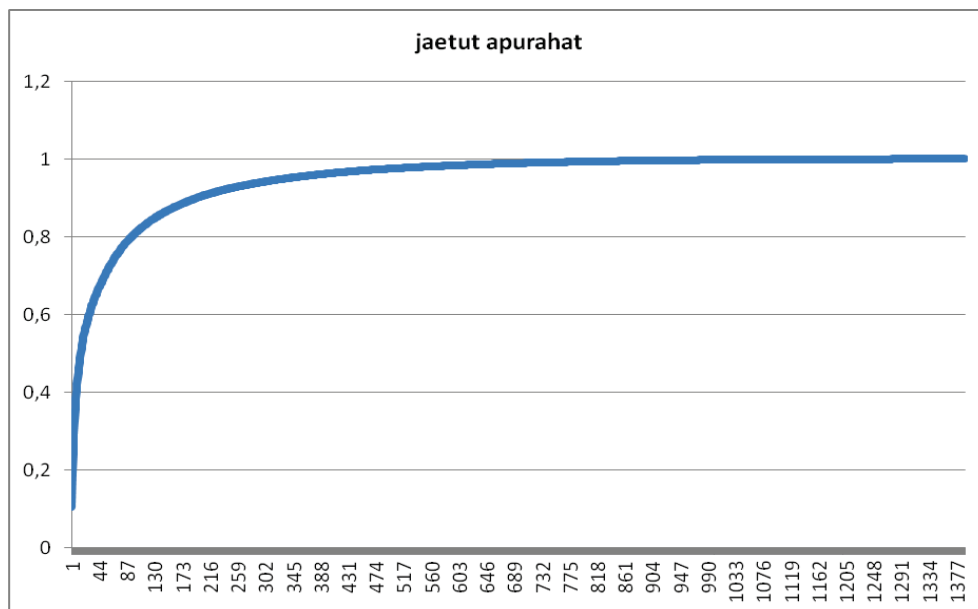
Säätiön nimi	euroja	osuus jaetuista	kumula- tiivinen
1 Suomen Kulttuurirahasto	31 014 940	0,1044	0,1044
2 Suomen elokuvasäätiö	26 713 794	0,0900	0,1944
3 Koneen Säätiö	15 122 429	0,0509	0,2453
4 Sigrid Jusélius Stiftelse	14 000 000	0,0471	0,2925
5 Jenny ja Antti Wihurin rahasto	10 500 000	0,0354	0,3278
6 Jane ja Aatos Erkon säätiö	9 024 400	0,0304	0,3582
7 Brita Maria Renlunds minne	7 778 450	0,0262	0,3844
8 Stiftelsen för Åbo Akademi	6 048 003	0,0204	0,4048
9 Emil Aaltosen Säätiö	5 948 595	0,0200	0,4248
10 Folkhälsan	5 615 612	0,0189	0,4437
11 Inez och Julius Polins Fond	5 328 471	0,0179	0,4617
12 Alfred Kordelinin Yleinen Edistys- ja Sivistysrahasto	4 951 641	0,0167	0,4783
13 Helsingin Sanomain Säätiö	4 403 358	0,0148	0,4932
14 Nokia Oyj:n Säätiö	4 011 300	0,0135	0,5067
15 Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton säätiö	3 857 000	0,0130	0,5197
16 Lasten Päivän Säätiö	3 500 000	0,0118	0,5315
17 Liikesivistysrahasto	3 441 174	0,0116	0,5430
18 William Thuringin stiftelse	3 434 000	0,0116	0,5546
19 Aalto-korkeakoulusäätiö	3 072 857	0,0103	0,5650
20 Stiftelsen Tre Smeder	2 773 650	0,0093	0,5743
21 Teknologiateollisuuden 100-vuotissäätiö	2 758 632	0,0093	0,5836
22 Maj ja Tor Nesslingin Säätiö	2 353 107	0,0079	0,5915
23 Kansainvälinen designsäätiö	2 10 3102	0,0071	0,5986
24 Svenska Litteratursällskap r.f.	2 100 855	0,0071	0,6057
25 Werner Söderström Osakeyhtiön kirjallisuussäätiö	1 931 600	0,0065	0,6122

Lähde PRH:n säätiötietokanta vuodelta 2012 Kaiken kaikkiaan apurahoja jaettiin 296 954 488 euroa 2524 säätiöstä (OM:n 934 säätiön otoksen osalta otoksen osalta 228 849 490 euroa).

Apurahojen absoluuttinen määrä riippuu selvästi sijoitustoiminnan nettotuloista riippumatta siitä, miten säätiön kokoa kontrolloidaan (taseen suuruus, oma pääoma jne.). Pelkästään sijoitustoiminnan tuotot ja taseen loppusumma selittävät lähes 40 % apurahojen määrän vaihteluista yli koko säätiökentän. Tilanne on hieman hankalampi, kun tarkastellaan jaettujen apurahojen määrää suhteessa säätiön taseeseen ja selitetään sitä vastaavalla tavalla skaalattuihin muuttujiin. Tällöin ilmenee, että riippuvuus on olennaisesti heikompi, jos kohta positiivinen, mikä osin ilmenee myös kuvioista 15. Pelkästään sijoitustoiminnan nettotuloilla kyetään selittämään vain

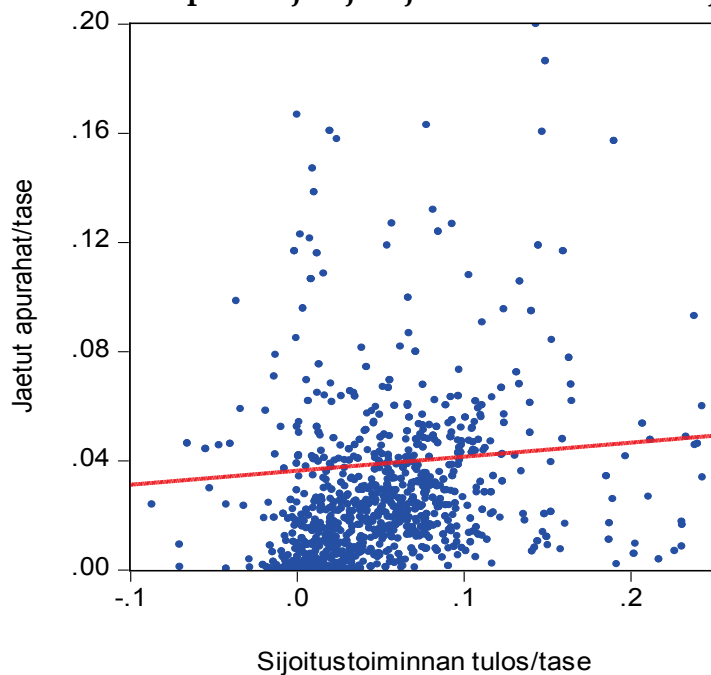
noin viisi prosenttia jaetut apurahat/tase-suhteen vaihtelusta. Vielä heikompi selityskyky on oman pääoman määrällä ja toiminta-avustukset/tase-suhteella. Taustalla kummittelee tietenkin se tunnettu tosiasia, että säätiöt ovat kovin erilaisia – apurahasäätiöt ja ”muut säätiöt” ovat tältä(kin) osalta kovin erilaisia.

Kuvio 14 Apurahojen kertymäfunktio 1390 säätiön osalta

Luvut ovat säätiöittäisiä osuuksia kaikista jaetuista apurahoista osuuksien suuruusjärjestyksessä. Lähde PRH:n säätiötietokanta vuodelta 2012.

Kuvio 15 Apurahojen ja sijoitustoiminnan tulojen välinen yhteys

Esimerkiksi suuret asuntosäätiöt, joilla on huomattavan paljon omaa pääomaa, eivät määritelmän mukaan jaa apurahoja. Sama koskee osin myös sosiaali- ja terveyssektorin säätiöitä, joilla niilläkin on usein kohtalaisesti omaisuutta.

Taulukon 18 perusteella voidaan sanoa, että apurahat eivät sittenkään ole kokonaisuutena ottaen säätiöiden tärkein menoerä. Kaikki muu ("säätiön muun tarkoituksen mukainen toiminta") on vain paljon heterogeenisempi käsite, pitäähän se sisällään varsinaiset toimintamenot. Niitä taas on moneen lähtöön: esimerkiksi museoiden ylläpitäminen, järjestöjen avustaminen, diakoniatyö jne.). Sinänsä on mielenkiintoista, että kukaan ei tunnu olevan kovin kiinnostunut siitä, miten tehokasta tämä kaikki muu toiminta on. Kaikki ovat varmoja siitä, että esimerkiksi taide- ja muita museoita ei voi jättää markkinoiden hoidettaviksi, mutta hyvin vähän uskallusta löytyy niiden toiminnan tarkoituksenmukaisuuden arviointiin.

Taulukko 18 Säätiöiden jakama tuki tukityypeittäin

Tuen muoto	
pääomatuki	0,01
apurahat ja palkinnot	27,6
säätiön muun tarkoituksen mukainen toiminta	62,7
yleisavustus muille voittoa tavoittelemattomille	3,6
ohjelmiin liittyvät investoinnit	0,6
oma tutkimustoiminta	2,6
opintojen avustaminen sosiaalisin perustein	0,6
osarahoitus	0,2
muu	0,1

Yhteissumma euroissa on 330 505 650. Otokoko on 585. Lähde Manninen (2005)

Apurahoista puhuttaessa usein esiin nouseva kysymys on apurahojen verovapaus. Osin siihen liittyvä kysymys on apurahatutkijoiden eläke- ja sosiaaliturva. Apurahatutkijat, jotka pitkään työskentelevät pelkästään apurahojen varassa, ovat tietenkin eläketurvan suhteen huonossa asemassa. Nyttemmin tilanne on korjaantunut ainakin siltä osin, että (suurempiin) apurahoihin liittyy velvollisuus eläkevakuutuksen hoitamisesta. Mutta verotus on hieman eri asia. Jos apurahoja verotettaisiin, osa apurahoista menisi tietenkin valtiolle ja kunnille ja efektiivinen apurahojen määrä supistuisi. Nykyistä menettelyä voi pitää verotuksena samalla tavalla kuin kaikkia muitakin verovapauksia. Jos apurahoja verotettaisiin, voitaisiin ajatella, että saadut verotulot käytettäisiin tutkimukseen ja kulttuurin, joten vahvasti yksin-

kertaistaen voisi sanoa, että verollisuus merkitsisi vain tulonsiirtoa yksityisiltä säätiöiltä Suomen Akatemialle ja TAIKELLE (Taiteen edistämiskeskukselle).

Apurahojen verottamisen kannalta olennaisin kysymys kuuluu, miten moneen kertaan tuloja pitäisi verottaa. Ainakin niin kauan kuin luonnollisten henkilöiden avustukset säätiöille eivät ole verovähennyskelpoisia, tuntuisi hieman erikoiselta, että lahjoituksia vielä kertaalleen verotettaisiin siinä vaiheessa, kun säätiö antaa ne apurahatutkijalle. Tilanne olisi ehkä erilainen, jos lahjoituksilla olisi verovapaus. Toisaalta voi tietysti argumentoida, että verottaminen vain toisi mukanaan tarpeetonta byrokratiaa: ensi verotetaan ja sitten verotulot annetaan uudestaan apurahoiksi, ja taas niitä verotetaan.

Apurahatutkijoiden marginaaliveroprosentti ei yleensä ole mainittavan korkea, mutta toki apurahojen saajien joukosta löytyy myös niitä, joilla prosentti on yli viidenkymmenen. Kuulostaisi ehkä hieman erikoiselta, että esimerkiksi jonkin suuren tunnustuspalkinnon todellinen saaja olisi Verohallinto (Veronmaksajain keskusliiton mukaan korkein marginaaliveroprosentti Suomessa on 2014 58,5).

Apurahojen verotusta on silti syytä pohtia, ehkä enemmänkin koko järjestelmän sisäisen loogisuuden kannalta. Pääosa apurahoista mennee jatko-opintojen rahoittamiseen. Käytäntö tältä osin on kovin kirjavaa. Osa jatko-opiskelijoista on yliopistoissa eri nimikkeillä palkollisia (useimmiten kai nykyään "tohtori-koulutettavana"), osa on kokopäiväisiä apurahatutkijoita ja osa osa-aikaisia työn ohella tutkimusta tekeviä (ehkä osin apurahojen avittamina). Kysyä sopii, onko tämä "sekajärjestelmä" paras mahdollinen? Kovin erilainen se ainakin on esimerkiksi anglosaksisiin jatko-opiskelujärjestelmään verrattuna.

6. Säätiöiden sijoitustoiminta

Kun puhutaan (säätiöiden) verotuksesta, on aiheellista tarkastella paitsi säätiöiden tuloja ja omaisuutta myös säätiöiden omaisuuden sijoitusmuotoa (allokaatiota) ja sijoitusten tuottoastetta. Taulukosta 9 ilmeni, että säätiöiden oma pääoma on noin 12 miljardia. Toisaalta voidaan samaisen taulukon perusteella arvioida, että säätiöiden osakeomistus on noin 6 miljardia euroa. Euroclearin aineistossa on vain noin 400 säätiötä, mikä tarkoittaa sitä, että Oikeusministeriön otoksesta vain vajaalla puolella on tällä hetkellä suoria pörssiosakeomistuksia³⁶. Muilla (pienemmillä) säätiöillä on oletettavasti olennaisesti vähemmän suoria sijoituksia, mutta pääomalukujen perusteella voidaan tehdä jotain arvioita niidenkin osakeomituksesta.

Säätiöiden muu omaisuus lienee pääosin kiinteistöjä. Rahoitusomaisuus lienee pääosin rahasto-osuuksissa ja talletuksissa.

Joka tapauksessa suorat osake-omistukset ovat kansantalouden kannalta tärkein omaisuuserä.

Niitä ajatellen mielenkiintomme kohdistuu lähinnä seuraaviin tekijöihin:

- Miten omistus jakaantuu säätiöiden kesken?
- Miten omistus on kehittynyt vuosien mittaan?
- Mikä on tyypillinen omistuksen muoto – eli rahoituksen termein, mikä on tyypillinen osakeportfolio?
- Mitä voidaan sanoa Suomi-painotuksesta?

³⁶ Säätiöiden sijoituksia arvioitiin Euroclear Finland Oy:ltä saatujen anonymisoitujen omistustietojen avulla. Otokseen poimittiin 872 numeroidun säätiön osakesalkkujen sisältö vuoden lopussa vuosina 2000 - 2013. Koko säätiökentästä laadittiin sekä kokonaistilastot että arviot säätiöiden omistusten muutoksista kyseisinä vuosina. Otoksen säätiöistä osakesijoituksia oli 529:lla säätiöllä jossain vaiheessa tarkasteluperiodia, eli 343 säätiöllä otoksessa ei ollut suoria osakeomistuksia lainkaan viimeisen 13 vuoden aikana. Vuoden 2013 lopussa säätiöomistajia oli runsaat 460 kpl, eli jotkut ovat jääneet pois 529 havaitusta säätiöstä.

- Mitä etuja ja haittoja säätiöiden osakeomistuksen rakenteeseen liittyy ajatellen toisaalta säätiöiden toiminnan tehokkuutta ja toisaalta kansatalouden investointien rahoittamista?

Analyseissämme tukeuduimme suomalaiset pörssidataan, joka on ostettu Euroclear -osakeyhtiöltä 2014. Aineisto kattaa ajanjakson 2000 - 2013 siten, että luvut ovat aina vuoden viimeisen (pankki)päivän omistuksia ja hintoja. Mukana ovat kaikki ne säätiöt, jotka oikeusministeriön 872 säätiön otoksen perustuen omistivat rekisteriöityjä osakkeita kyseisenä ajanjaksona. Koska mukana ovat myös osakkeiden hinnat, voidaan laskea säätiöiden portfolion keskimääräinen hintaindeksi ja hintaindeksin muutos. Osinkoja datassa ei ole, joten tuottoindeksiä ei voi laskea.

Oikeusministeriön kyselystä (OM 2012) ilmenee, että valtaosassa (60 %) säätiöitä hallitus hoitaa sijoitustoimintaa. Vain 9 % säätiöistä on täysin ulkoistanut sijoitustoimintansa. Osittain sijoitustoiminnan on ulkoistanut 12 %. 18 prosentissa tapauksista toiminta on annettu jonkin muun elimen tai toimihenkilön tehtäväksi. Pienten säätiöiden osalta "hallitus hoitaa" -ratkaisu on selvästi dominoiva, kun taas suurten säätiöiden osalta hallituksen rooli on olennaisesti pienempi (hallitus hoitaa sijoitustoimintaa vain alle yhdessä prosentissa tapauksista).

Samainen kysely selvitti myös säätiöiden määräysvaltaa eri yhtiöissä: Yleisin määräysvallan tyyppi oli määräysvalta kiinteistöosakeyhtiöissä, joiden osalta 43 % otokseen kuuluneista säätiöistä ilmoitti omaavansa määräysvaltaa. Hieman samanlainen tilanne ilmeni asunto-osakeyhtiöiden osalta mutta myös tavallisten osakeyhtiöiden osalta määräysvallasta raportoitiin (prosenttiluku oli 42 %, mutta valta-osa tapauksista oli sellaisia, jossa määräysvalta rajoittui yhteen osakeyhtiöön).³⁷

Säätiöiden tulosta tarkasteltaessa on pidettävä mielessä, että ratkaisevan tärkeää näytetyn tuloksen kannalta ovat mahdolliset pääomavoitot ja -tappiot. Voi hyvin olla, että säätiö - tai mikä muu tahansa sijoittaja - ei ole halukas näyttämään huonoa tulosta ja välttää viimeiseen asti tappioiden realisoimista. Myös suurten voittojen näyttämiseen liittyy siihenkin omat ongelmansa. Siksi on harhaanjohtavaa tarkastella yksittäisten säätiöiden tuloksia kovin tiuhalla aikajänteellä.

Säätiöiden luonteeseen kuuluu pitkäjänteisyys. Ne eivät ole ensi sijassa tuloksen tekijöitä vaan pääomavarannon kartuttajia. Siksi on ehkä luontevaa, että ne eivät ole

³⁷ Oikeusministeriön kyselyyn vastasi tältä osin vain 166 säätiötä. Näin pientä otosta ei varmaan voi pitää edustavina. Luultavasti luvut edustava säätiöiden suurinta neljänestä, mikä puolestaan tarkoittaa sitä, että määräysvaltaa koskevat prosenttiluvut ovat kaikkien säätiöiden osalta ehkä kymmenen kertaa pienempiä.

ylenpalttisen aktiivisia sijoitussalkkunsu muuttamisessa. Toisaalta säätiöiden on pidettävä hyvää huolta pääomasta, mikä edellyttää kuitenkin sijoitusalkun hyvää hoitoa.

Se, mikä säätiöiden sijoituspolitiikassa on silmiinpistävää, on poikkeuksellisen voimakas keskittyminen suomalaisiin osakkeisiin ja niiden puitteissa vielä keskittyminen muutamiin suosikkiosakkeisiin (mistä silmiinpistävin on Nokian osakkeen suuri yllidustus vuosisadan alussa). Keskittyminen suomalaisiin osakkeisiin voi olla seurausta säätiöiden säännöistä, mutta osakeomistuksen muunlainen keskittyminen on ollut enemmänkin luoteeltaan päätösperäistä, eli seurausta säätiöiden hallitusten päätöksistä.

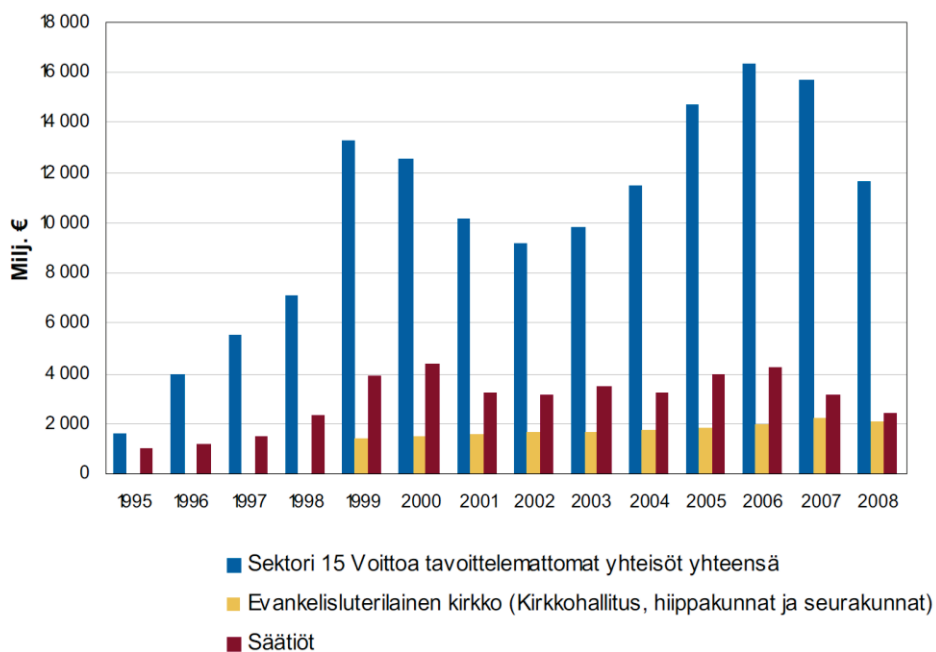
Suuret säätiöt ainakin oman kertomansa mukaan hajauttavat sijoituksia, mutta ehkä ongelma liittyy lähinnä keskisuuriin säätiöihin, jotka haluavat suoran osakeomistuksen. Kustannussyistä niiden kannattaa ehkä sijoittaa sijoitusrahastojen kautta. Niiden palkkiot ovat tosin luokkaa 0.2 - 0.6 %, muuta toisaalta sijoittamiseen liittyvän riskin kannalta ne ovat olennaisesti parempia, olettaen tietenkin, että sijoituksessa ei etsitä mitään poikkeuksellisia kohteita. Nykyisessä nolli-korkotilanteessa maksetut palkkiot voivat kuitenkin olla joillekin säätiöille huomattava rasitus.

Säätiöiden tuloksen tekeminen nykytilanteessa on muutoinkin haastavaa, koska isoja tuottoja ei ole tarjolla. Rahapolitiikka pitää korot alhaalla, siten korkoinstrumenttien (fixed income assets) tuotto jää vääjäämättä heikoksi. Heikko talouskasvu heijastuu myös osaketuottoihin. Korkeita tuottoja on tarjolla yleensä vain kehittyvissä talouksissa, mutta korkeisiin tuottoihin liittyy aina (ainakin näissä maissa) suuri riski, jota säätiöt karttavat.

Säätiöillä on tietysti aina tarjolla kaksi muuta vaihtoehtoa: oma varainhankinta ja avustukset (joilla ei välttämättä ole aina suurta eroa). Varainhankinta ei ole helppoa. Se edellyttää aina jonkinlaista byrokratiaa tai alihankkijoiden käytöstä koituvia kustannuksia. Suurempi ongelma on se, että kilpailu tällä alalla on jo nyt kovaa, ja se tulee varmasti kovenemaan. Kansainväliset toimijat (kuten WWF, Unicef) tulevat entistä voimallisemmin mukaan kuvaan ja ne ovat ainakin mielikuva-markkinoinnissa helposti niskan päällä. Niiden resurssit markkinointiin ovat suuret ja niillä on paljon kokemusta niin markkinoinnissa kuin varainhankinnasta yleensä. Ongelma on myös siinä, että toistaiseksi kotimaiset säätiöt ovat tehneet kovin vähän yhteistyötä niin varainhankinnan kuin muidenkaan toimintojen (apurahat) osalta. Vai onko kukaan nähnyt esimerkiksi 8 syöpäsäätiön yhteistä ilmoitusta jostain asiasta (17 sotaveteraanisäätiöistä nyt puhumattakaan)?

Tässä yhteydessä on syytä muistuttaa siitä, että säätiöiden osakeomistus edustaa vain ehkä yhtä neljännestä koko voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen osakeomistuksesta. Kuvion 16 mukaan se on noin kaksinkertainen (evankelis-luterilaisen) kirkon omistukseen nähden, mutta valtaosa koko sektorin osakeomistuksesta on ”muualla”. Missä se tarkasti ottaen on, sitä emme tiedä, koska muilla kuin säätiöillä ei ole velvoitetta julkaista taseitaan, vaikka niiden on tietysti pidettävä kirjanpitoa. Olettaa kuitenkin sopii, että ainakin suurimmilla urheiluseura- ja ammattiliitto-konserneilla on huomattavan paljon osakeomistusta. Tämä käy ilmi muun muassa liitteessä 3 olevista tiedoista eräiden ammattiliittojen osakeomistuksesta.³⁸ Jos puhutaan pääomatulojen verottamisesta, olisi toki hyvä tietää koko voittoa tavoittelemattoman sektorin tilanne, ennen kuin puhutaan mahdollisista verokertymistä.

Kuvio 16 Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen osake-omistus

Lähde: VTV 2010 (Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen rahoitusvarallisuus). Mukana on vain maksimissaan 59 säätiötä ja erityisesti säätiöiden osalta otoskoko vaihtelee vuosittain. Tämä tilasto sisältää kaikki osakkeet, eivätkä vain pörssissä noteeratut osakkeet (vertaa Ahdekivi 2014).

³⁸ Nämä luvut perustuvat Yleisradion tekemään kyselyyn 2012. Samainen kysely tehtiin myös kirkolle, ja sen vastaukset ovat myös liitteenä. Kyselyn vastaukset ovat hieman ristiriidassa VTV:n kyselyn (kuvi 16) kanssa, koska kirkon sijoitusomaisuus oli YLE:n kyselyn hetkellä vain noin miljardi euroa, kun se kuviossa 16 on noin kaksi miljardia euroa. Ajankohta poikkeaa toki muutamalla vuodella. Säätiöiden osakeomistusta koskevat Euroclearin luvut ovat hieman korkeampia kuin kuin kuviossa 16, mutta vuosivaihtelu on samanlainen.

Säätiöiden osakeomistuksesta puhuttaessa huomio kiinnittyy siihen, että omistuksen kokonaismäärässä ei ole tapahtunut mainittavia muutoksia (Taulukko 19). Eli on harhaanjohtavaa sanoa, että säätiöiden omaisuus olisi jatkuvasti kasvanut. Toki näkökulmaan vaikuttaa se, että tarkastelujakson ensimmäinen vuosi 2000 oli aikaa, jolloin Nokia -buumi on juuri menossa (huippu saavutettiin 20.6.2000, jolloin osakkeen hinta oli 65 euroa, kun se heinäkuussa 2012 kävi 1,44 eurossa).

Taulukko 19 Perustietoja osakeomistuksesta

vuosi	sijoitukset yhteensä	säätiöiden lukumäärä
2000	5 537	393
2001	4 175	404
2002	2 711	412
2003	2 939	426
2004	3 283	425
2005	4 253	427
2006	4 929	426
2007	4 822	422
2008	2 380	429
2009	3 858	451
2010	4 987	456
2011	3 516	472
2012	4 357	473
2013	4 851	470

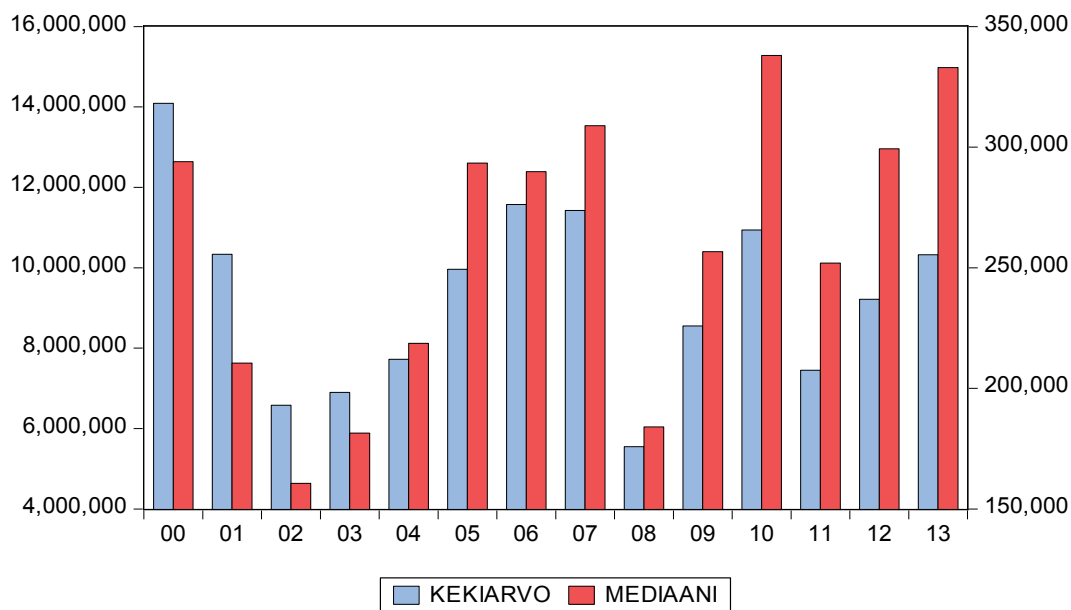
Omistukset ovat miljoonia euroja. Lähde Euroclear.

Säätiöiden osakeomistuksen osalta törmää samaan piirteeseen kuin muutoinkin osakeomistuksen osalta: omistuksen jakauma on hyvin vino, eikä siinä ole vuosien mittaan tapahtunut suuria muutoksia (taulukko 20 ja kuvio 17). Jonkinasteista omistuksen hajautumisen kasvua on nähtävissä. Tätä kehitystä on havainnollistettu kahden Herfindahl-indeksin avulla kuviossa 18. Indeksien tulkinta on verraten suoraviivainen. Jos kaikilla säätiöillä (tai vaihtoehtoisesti osakkeilla) on yhtä suuri osuus koko osakepotista, indeksi saa arvon nolla ja jos omistus on keskittynyt yhdelle omistajalle (tässä tapauksessa) säätiölle, indeksi saa arvon 1. H1-indeksin tapauksessa osakeomistusta on tarkasteltu pelkästään säätiöiden osuuksien suhteen ("onko säätiöiden osakeomistus yhtä suurta") kun taas H2-indeksi kertoo, miten keskittynyttä on säätiöiden osakeomistus osakkeittain keskimäärin (eli "onko säätiöiden osakeomistus keskittynyt äärimmillään vain yhteen osakkeeseen").

Taulukko 20 Säätiöiden osakeomistuksen jakautuminen

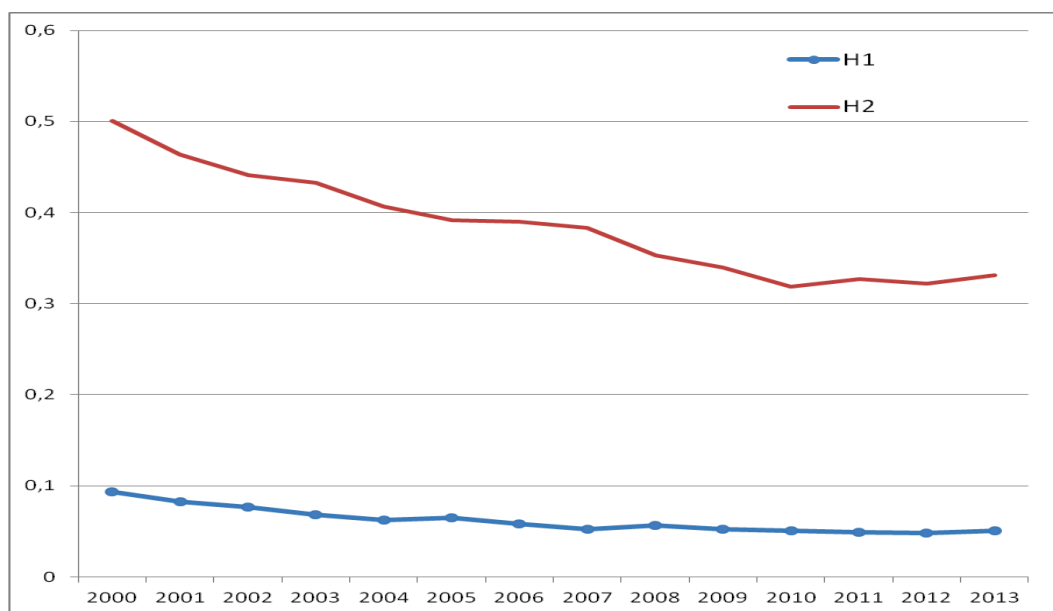
Säätiöiden omistus	2000	2006	2012	2013
40 suurinta	1169	831	517	577
	839	551	458	543
	668	413	427	525
	413	219	282	330
	284	195	270	244
	203	187	152	179
	169	181	129	151
	141	176	128	131
	119	131	126	110
	103	130	92	107
	91	127	85	91
	87	99	61	70
	75	78	61	61
	72	72	58	61
	66	71	57	60
	59	69	54	60
	55	68	54	59
	44	62	53	59
	34	53	52	57
	31	49	51	56
	31	47	50	50
	31	45	45	42
	29	44	44	40
	26	42	41	39
	22	41	38	39
	20	37	35	38
	20	35	30	38
	18	33	29	36
	18	32	28	35
	17	31	28	34
	16	30	26	34
	16	28	26	34
	16	24	25	31
	15	21	23	24
	15	21	21	23
	15	17	20	22
	14	16	20	22
	13	16	19	21
	12	16	18	19
	12	16	18	18
kaikki yhteensä	5537	4929	4357	4851
säätiöiden lm yhteensä	392	425	472	469
suurimman osuus, %	21,11	16,85	11,87	11,89
5 suurimman osuus, %	60,91	44,80	44,87	45,72
10 suurimman osuus, %	74,20	61,15	59,28	59,71
40 suurimman osuus, %	93,85	90,91	89,41	89,20

Arvot ovat miljoonia euroja

Kuvio 17 Säätiöiden keskimääräinen osakeomistus

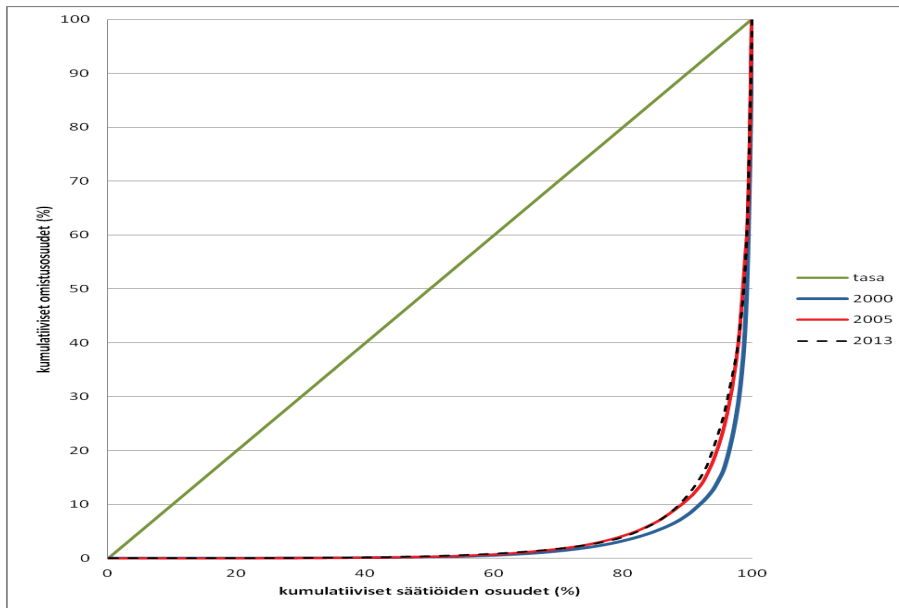
Lähde: Euroclear

Nähdään, että molemmat indeksit ovat laskeneet tarkasteluajanjaksona, toisin sanoen säätiöiden omistuksen keskittyneisyys on pienentynyt – niin säätiöiden välillä kuin säätiöiden osakeomistuksen (osakeportfolion) sisällä. Samanlainen tulos saadaan, jos tarkastellaan vain säätiöiden osakeomistuksen kumulatiivisia osuuksia (kuvio 19). 2000-luvun alun (”pörssikuplan”) jälkeen merkittävää tasaantumista näyttää tapahtuneen. Sama tulos on tosin pääteltävissä jo taulukoista 21, johon on koottu 40 suurimman osakeomistajan omistustiedot.

Kuvio 18 Säätiöiden välisen omistuksen keskittyminen

H1 viittaa osakeomistukseen keskittymiseen säätiöiden välillä ja H2 säätiöittäisen osakeomistuksen keskimääräiseen keskittymiseen.

Kuvio 19 Säätiöiden omistusosuuksien jakaumat 2002, 2005 ja 2013

Mitä säätiöt sitten omistavat? Taulukosta 21 voidaan päätellä, että suurimmilla osakeomistajilla ykkösosake vuonna 2000 oli lähes poikkeuksetta Nokia, mutta 2013 hajonta on jo jonkinasteinen. Mielenkiintoista on verrata kymmenen suurimman osakeomistajien yhteenlaskettua portfoliota vuonna 2000 ja 2013 (Taulukko 22).

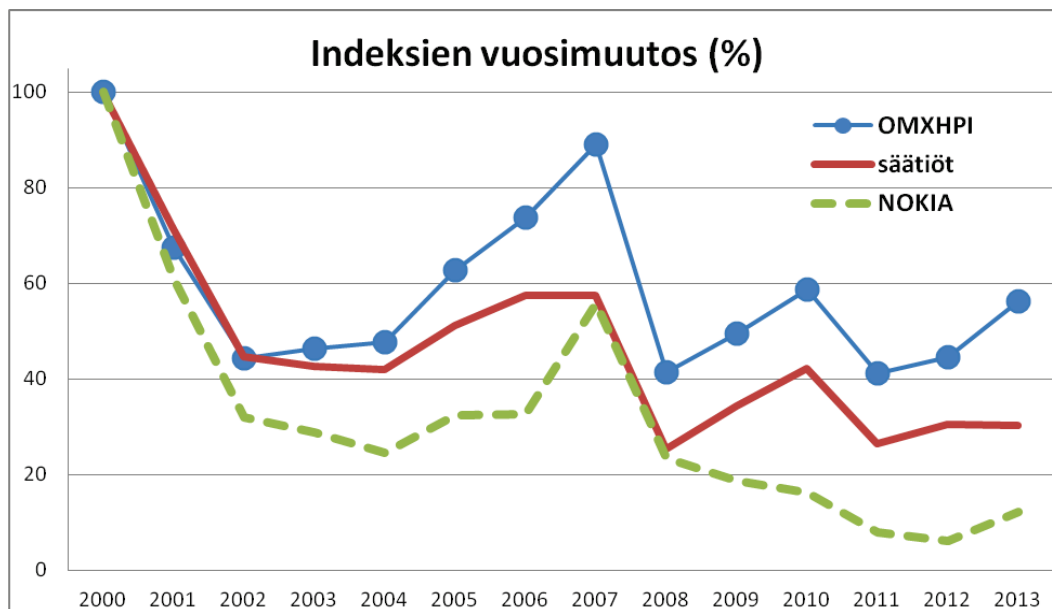
Taulukko 21 Ykkösosakkeen osuus suurimmilla säätiöillä, %

Osuus 2000	osake	Osuus 2013	osake
83	Nokia	17	Wärtsilä
99	Kone	60	Kone
62	Nokia	55	Huhtamäki
95	Nokia	12	Nokia
70	Nokia	25	Wärtsilä
76	Nokia	14	Wärtsilä
39	Partek	19	Stockmann
66	Stockmann	45	Stockmann
71	Nokia	17	Wärtsilä
71	Nokia	22	Wärtsilä

Ykkösosake tarkoittaa osaketta jonka arvo-osuus koko osakeomistuksesta on suurin. Suurimmat säätiöt tarkoittavat tässä yhteydessä osakeomistuksella mitattuna suurimpia säätiöitä.

Vuonna 2000 Nokian osuus oli hätkähdyttävän korkea, 73,4 %, mutta vuonna 2013 osuus oli sulanut jo 5,7 prosenttiin³⁹. Säätiöillä oli vuonna 2000 melkoinen Nokia riski – tosin se sama riski koski koko Helsingin pörssiä. Osaltaan tämä näkyy siinä, että jos lasketaan osakeindeksi suurimmille sijoittajille (kuvio 20), säätiöiden indeksi noudattaa aika tarkkaan yleisindeksiä, samalla kun se ajanjakson alussa noudattaa Nokian osakkeen hinnan vaihteluita. Suurimmilla säätiöillä oli jopa yleisindeksiä suurempi osuus Nokian osaketta (kuvio 21). Oli niin tai näin, tosiasia on, että osakehinnat eivät juuri ole suosineet säätiöitä – kurssikehitys on pääsääntöisesti merkinnyt pääomatappioita. Se, että sijoitustuloja kuitenkin on tullut, on johtunut kohtalaisen hyvästä osinkokehityksestä.

Kuvio 20 Säätiöiden osakeindeksi 2000-2013

Indeksi on laskettu 10 suurimman osakeomistajan osalta.

Jos tarkastellaan säätiöiden osakeomistuksen muutoksia ajassa, on päällimmäinen huomio se, että muutokset ovat verraten pieniä ja "hitaita". Korrelaatio säätiöittäisten osakkeiden lukumäärien välillä vuosina 2000 ja 2013 on niinkin korkea kuin 0,83 (0,95)⁴⁰. Korrelaatio säätiöiden omistaminen osakelajien ("yhtiöiden") välillä on

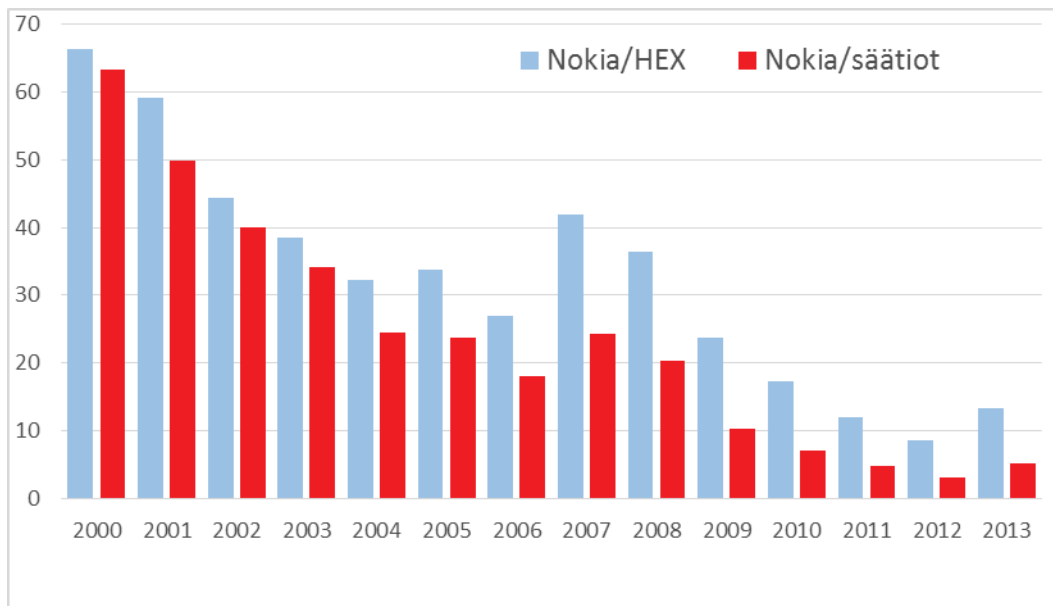
³⁹ Kaikkien säätiöiden osalta (kuvio 19) vastaavat luvut ovat 63,1 % ja 5,1 %, mikä viittaa siihen, että osakeomistukseen suhteen pienemmät säätiöt ovat hajauttaneet (tältä osin) omistustaan enemmän kuin mainitut suuret säätiöt. Tulos on hieman erikoinen, mutta ehkä selityksenä on se, että "pienillä säätiöillä" on ollut omat suosikkisijoituskohteensa.

⁴⁰ Korrelaatiota laskettaessa ongelma on siinä, miten tulkita puuttuvia tietoja (koska Euroclear data on anonymisoitu, emme tiedä, onko puuttuva tieto puuttuva säätiö vai säätiö, jolla on nolla osaketta). Siksi korrelaatiot on laskettu kahdella tavalla siten, että vuoden 2000 tai 2013 puuttuva tieto on korvattu nolllalla (ensimmäinen luku) tai sitten korrelaatiot on laskettu vain sille osajoukolle, joilla sekä vuoden 2000 että 2013 luvut ovat nolllasta poikkeavia. Korrelaatiota tulkittaessa on vielä syytä

0.58 (0,64). Jos verrataan vuosien 2000 ja 2013 osake-omistuksia voidaan todeta, että säätiöillä, joilla oli osakeomistusta sekä vuosina 2000 että 2013, omistettujen osalajien ("yhtiöitten") lukumäärä kasvoi 196 tapauksessa, pysyi ennallaan 67 tapauksessa ja laski 78 tapauksessa. Vastaavasti osakkeiden osalta nämä luvut ovat 244, 28 ja 69. Eli kaiken kaikkiaan osakesalkkuja on hajautettu, mutta kuten korrelaatiot kertovat, kovin suuria muutoksia ei ole tapahtunut. Aika moni säätiö on pitänyt täsmälleen saman osakesalkun 14 vuoden ajan. Säätiöiden osakeomistus on yli 5 miljardia euroa, ehkä puolet siitä mitä on eläkeyhtiöillä, mutta silti eläkeyhtiöt käyttävät paljon suurempaa valtaa, koska:

- säätiöitä on 3000, mutta eläkeyhtiöitä 7⁴¹
- (jo pelkästään omistuksen suuresta koosta johtuen) eläkeyhtiöt ovat panostaneet enemmän markkinoiden seurantaan ja analyysiin
- niille sijoitusten tuotto on kriittisempi muuttuja; säätiöissä kukaan ei samalla tavalla reagoi osavuositarkastuksiin (eli hieman toisin termein: corporate governance poikkeaa olennaisesti säätiöiden ja eläkeyhtiöiden välillä).

Kuvio 21 Nokian osakkeen osuus kaikista säätiöiden osakeomistuksista

Nokia/HEX viittaa Nokian osakkeen osuuteen Helsingin pörssin markkina-arvosta, Nokia/Säätiöt viittaa vastaavasti Nokian osakkeen osuuteen säätiöiden osake-omistuksesta.

pitää mielessä, että pörssistä on poistunut yhtiöitä samalla kun sinne on tullut uusia yhtiöitä. Osasarjoja on lisäksi jaettu uudelleen. Muutokset luonnollisesti johtavat pakonomaisiin muutoksiin sijoitussalkuissa.

⁴¹ Alandia, Etera, Fennia, Ilmarinen, Lähi-Tapiola, Tapiola, Varma ja Veritas.

Taulukko 22 10 Suurimman säätien osakeomistus, % koko omistuksesta

osake	2000	2013	osake (jatkuu...)	2000	2013
AKTIA A	0,112		Orion Oyj B	0,336	0,451
Aktia Pankki Oyj A		1,576	Oulun Puhelin Oy B	0,000	
			Vaihto-Osake		
Aktia Pankki Oyj R		0,542	Outokumpu Oyj		0,017
Aldata Solution	0,021		Outotec Oyj		0,224
Alma Media I Oikeus rv.	0,020		Partek Oyj Abp	2,471	
Alma Media Oyj		0,063	Pkc Group Oyj		0,022
Alma Media Oyj Ii	0,017		Pohjola Pankki Oyj A	0,007	0,020
Amer Sports Oyj	0,011	0,462	Pohjola-Yhtymä	0,080	
Anvia Oyj		0,000	Pohjola-Yhtymä Oyj A	0,152	
Apetit Oyj	0,000		Pos1v	0,078	
Aspocomp Group Oyj	0,044		Pöyry Oyj		0,001
Atria Oyj A	0,009		Raisio Oyj Vaihto-Osake	0,004	
Biohit Oyj B	0,002		Ramirent Oyj		0,314
Biotie Therapies Oyj		0,002	Rautakirja Oyj A	0,001	
Capman Oyj B		0,118	Rautakirja Oyj B	0,025	
Cargotec Oyj A		0,024	Rautaruukki Oyj	0,069	0,042
Cargotec Oyj B		1,731	Sampo Oyj A	0,119	5,272
Caverion Oyj		0,638	Sanitec Oyj Abp	0,343	
Chips Oyj B	0,026		Sanoma Oyj	0,257	8,497
Componenta Finance Oyj	0,006		Sanomawsoy Oyj A	0,767	
Comptel Oyj	0,021		Sato Oyj		0,017
Cramo Oyj		0,007	Schildts & Söderströms	0,004	
Digia Oyj	0,000		Solid IT Oyj	0,000	
Eimo Oyj	0,044		Soon Communications Oy	0,001	
Elektrobit Oyj	0,046		Sponda Oyj	0,005	0,031
Elisa Oyj	0,086	1,060	Srv Yhtiöt Oyj		0,034
Eläkevakuutus. OYVeritas		0,174	SSH Com. Security Oyj	0,068	
Exel Composites Oyj		0,019	Stockmann Oyj Abp A	3,255	5,429
Finda Oy A		0,000	Stockmann Oyj Abp B	1,638	1,615
Finnlines Oyj	0,196		Stonesoft Oyj	0,013	
Fiskars Oyj Abp	0,158	0,985	Stora Enso Oyj A	0,212	0,001
Fiskars Oyj Abp K	0,011		Stora Enso Oyj R	0,382	0,192
Fortum Oyj	0,063	3,442	Suominen Oyj		0,037
F-Secure Oyj	0,021		Talentum Oyj	0,010	0,003
Huhtamäki Oyj	3,308	10,754	Tamfelt Oyj Abp Kanta	0,067	
Ingman Group Oy Ab	0,000		Tamro Oyj	0,010	
Instrumentarium Oyj	0,571		Technopolis Oyj	0,009	0,281
Kemira Oyj	0,034	0,566	Tecnomen Oyj	0,014	
Kesko Oyj B	0,152	0,656	Teleste Oyj	0,001	
Kone Oyj A	0,006	6,201	Teliasonera Ab (Publ)		0,707
Kone Oyj B	0,959	14,641	Teliasonera Finland Oyj	0,317	
Konecranes Oyj	0,003	1,631	Tieto Oyj	0,127	0,385
Lassila & Tikanoja Oyj		0,250	Tikkurila Oyj		0,124
Lemminkäinen Oyj	0,009	0,013	Trainers' House	0,000	
Mandatum Pankki Oyj B	0,013		Tulikivi Oyj K	0,000	0,001
Metso Fabrics	0,108		Upm-Kymmene Oyj	5,089	4,400
Metso Oyj	0,352	3,164	Uponor Oyj	0,060	0,702
Metsä Board Oyj A	0,003		Valmet		0,068
Metsä Board Oyj B	0,062		Wihuri Oy A		0,006
Neo Industrial Oyj B	0,000		Wihuri Oy K		0,069
Neste Oil Oyj		0,538	Wihuri Packaging Oy A		0,001

Taulukko 22 jatkuu

Nokia Oyj	75,365	5,712	Wihuri Packaging Oy K		0,007
Nokian Renkaat Oyj	0,095	2,156	Viking Line Abp	0,037	0,019
Nordea Bank Fdr	0,295	2,543	Wrtav	0,699	
Norvestia Oyj B	0,000	0,008	Wärtsilä Oyj Abp	0,885	9,794
Oriola-Kd Oyj A		0,028	Yit Oyj	0,001	1,133
Oriola-Kd Oyj B		0,136	Ålandsbanken Abp A	0,010	0,131
Orion Oyj A	0,125	0,084	yhteensä	100,00	100,00

Eri yhtiöiden osakesarjoja ei ole laskettu yhteen.

Taulukko 23 Helsingin pörssin osakeomistuksen jakauma

Omistajasektori	Kotimaiset pörssiosakeomistukset, mrd €	Osuus pörssin markkina-arvosta
Perheomistajat	20	12 %
Eläkeyhtiöt	9,9	6 %
Valtio	17,7	10,9 %
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ⁴²	5 - 6	3-4 %
Toinen yhtiö	10	6 %
Osuuskunta tai ammatillinen liittymä	3	2 %
Sijoitusrahastot ja piensijoittajat	23	13 %
Ulkomaalaisomistus	76,5	45 %

Lähteet: TELA, Euroclear, Omistajaohjaus, Suomen Sijoitustutkimus, Bloomberg, Ahdekivi 2014. 31.5. 2014 kaikkien pörssiä listattujen osakkeiden markkina-arvo oli 169,6 miljardia euroa. Ulkomaalaisten omistamien osakkeiden markkina-arvo oli 76,5 miljardia euroa, eli ulkomaalaisten osuus pörssin markkina-arvosta oli tuolloin 45.1 %. Lähde: Suomen Pankki http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/arvopaperitilastot/pages/tilastot_arvopaperimarkkinat_osakkeet_ulkom_osakeomistus_chrt_fi.aspx.

Helsingin pörssin yhtiöitä omistavat perheomistajat, eläkeyhtiöt, säätiöt, valtio, piensijoittajat, liiketoiminnalliset yhtiöt, osuustoiminnalliset tai liiketoiminnalliset yhteenliittymät sekä rahastot (taulukko 23). Pörssin 125 yhtiötä jakautuivat pääasiallisen omistajan mukaan jaoteltuna seuraavasti (taulukko 24):

⁴² Tähän sisältyy myös arvio aiemmin käytetyn tutkimusotoksen ulkopuolelle jäävistä kolmannen sektorin toimijoista, ks. luku 2.1. Arviossa on käytetty hyväksi myös Euroclear Finland Oy:n tilastotietoja kolmannen sektorin kokonaisomistuksesta (omistus kaikissa arvo-osuuslajeissa, ei euroissa). Eri toimijoiden pörssiomistuksesta enemmän ks. Ahdekivi (2014).

Taulukko 24 Helsingin pörssissä eri tavoin omistettujen yhtiöiden osuudet

omistajatyyppi	yhtiöitä, kpl	prosenttia yhtiöistä
eläke	3	2 %
hajautunut	5	4 %
henkilö	14	11 %
osk/ ammatillinen	7	6 %
perhe	63	50 %
säätiö	8	6 %
sijoitusyhtiö	5	4 %
valtio	13	10 %
yhtiö	8	6 %

Luvut koskevat vuoden 2013 loppua. Yhtiöitä pörssiä on 126. Kunkin yhtiön markkina-arvo on allokoitu kokonaan pääomistaja-kategoriaan. Lähde: Ahdekivi (2014). Pääomistajaksi on katsottu sijoittaja, jolla on yli 5 %:n omistusosuus ja joka on selkeästi suurin omistaja yhtiössä.

Säätiöt ovat verrattain harvassa suuryhtiössä suurimpien omistajien listalla, joten niiden painoarvo jää pieneksi. Perheomistajia on erityisesti pienemmissä pörssi-yhtiöissä, mutta markkina-arvoltaan nämä ovat pieniä. Lukumääräisesti tarkasteltuna perheomistaja on noin kolmasosassa pörssi-yhtiöitä, joko suurimpana, toiseksi tai kolmanneksi suurimpana omistajatyypinä (ks. Murto 2005)).

Eläkeyhtiöt ja valtio ovat vaikutusvaltaisia sijoittajia Helsingin Pörssissä. Eläkeyhtiöt ovat viime vuosina huomattavassa määrin hajauttaneet sijoituksiaan Suomen ulkopuolelle sekä uusiin omaisuuslajeihin. Tässä suhteessa ne poikkeavat olennaisesti esimerkiksi juuri säätiöistä – ja tietenkin valtiosta. Valtion omistuksesta käydään vilkasta keskustelua jatkossakin, mutta keskustelu ei niinkään koske sijoittamisen strategiaa (mitä osakkeita) vaan sijoitusten kokonaismäärää. Pitääkö valtion ylipäätään toimia omistajana pörssi-yhtiöissä? Joka tapauksessa valtion ja eläkeyhtiöiden rinnalle (ja tilalle) olisi tarvetta yksityisille suursijoittajille.

Kotitalouksien (perheiden) merkitys pörssiomistajina on kasvanut. Vaikka listautujia on viime vuosina ollut harvassa, ovat perheet hankkineet omistusosuuksia pörssi-yhtiöissä toimiakseen muiden pörssisijoittajien kanssa. Jos pienet pörssi-yhtiöt osoittautuvat kasvuyrityksiksi, nousee perheomistajien osuus pörssissä näiden yhtiöiden kasvun myötä.

Säätiöiden roolin osalta keskeiseksi kysymykseksi nousee se, miten ylipäätään suh-taudutaan pääomamarkkinoiden toimintaan. Katsotaanko, että markkinat toimivat itsellään kohtuullisen hyvin, eikä mitään normatiivista ohjausta esimerkiksi valtion taholta tarvita. Jos näin on, on vähemmän tärkeää, ovatko omistajat kotimaisia vai ulkomaisia. Samaten sijoittajien institutionaalinen muoto on toissijainen asia.

On kuitenkin syytä argumentoida, että sijoittajien rakenteella on jotain "väliä", ei vähiten siksi, että yhtiöiden ohjaus edellyttää jonkinasteisen määräysvaltaa. Jos sijoittajat ovat kaikki äärettömän pieniä piensijoittajia, corporate governance ei välttämättä toimi hyvin - yhtiön toimivalla johdolla ei ole mitään todellista kontrollia. Tällöin apua johdutaan hakemaan erilaista insentiivijärjestelmistä, jotka ainakin rahoitussektorilla ovat joutuneet "pahaan huutoon". Eli isoja omistajiakin tarvitaan. Toisaalta voi argumentoida, että markkinoiden toiminnalle olisi eduksi, jos sijoittajat olisivat kooltaan ja sijoitushorisontiltaan erilaisia, jolloin riski epäterveestä käyttäytymisestä vähenisi (erilaiset sopuli-ilmiot). Nämä ovat kuitenkin asioita, joista ollaan kovasti eri mieltä riippuen - kuten sanottua - siitä, miten sijoittamiseen ja rahoitusmarkkinoihin ylipäätään suhtaudutaan. Samalla tavoin ollaan eri mieltä valtion roolista omistajana. Markkinoilla, joilla on pula pääomista ja sijoittamiseen liittyvät riskit suuria, valtion osallistumiselle löytyy yleensä ymmärrystä, mutta markkinoiden ja koko kansantalouden kehittymisen myötä, valtio-omistuksen tarve tulee vähemmän ilmeiseksi. Yleishyödyllisten yhteisöjen (ja vielä erikseen säätiöiden) osalta aivan samanlaista logiikkaa ei ole osoitettavissa.

Jonkinlaisena yhteenvetona voi joka tapauksessa todeta, että säätiöiden sijoitus-toiminnan tulos jää "plussan puolelle". Säätiöt edustavat erilaisuudessaan vakauttavaa elementtiä markkinoilla, ne ovat riittävän isoja toteuttamaan (ainakin potentiaalisesti) konstruktivistista corporate governance -roolia yritysten hallinnossa ja ne generoivat tarpeellista pitkäaikaista riskirahoitusta yrityssectorille - muutaman tärkeimmän tekijän mainitaksemme.

7. Säätiöiden asema tulevaisuudessa

Yleishyödyllisten yhteisöjen asema Suomessa näyttää hyvältä; julkisuudessa ne ovat useimmiten positiivisessa valossa, niiden tarkoitusperät näyttävät hyviltä ja parhaimmillaan ne työllistävät yli 100 000 henkeä aikana, jolloin työpaikoista on pulaa. Tuntuu luontevalta argumentoida, että ns. kolmannen sektorin asemaa pitää edelleen vahvistaa.

Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Yleishyödyllisen yhteisöjen tilanne on ajan mittaan muuttunut valtavasti siitä, mitä se oli ”aikojen alussa”. Tällöin toiminta perustui lähes sataprosenttisesti vapaaehtoisuuteen, jäsenmaksuihin ja lahjoituksiin. Verotuilla tai verotuksella ylipäätään ei ole ollut mitään merkitystä yhdistysten ja säätiöiden synnyssä ja kasvussa. Tilanne on kuitenkin muuttunut huomattavasti.

Vapaaehtoistyön ja osallistumisen merkitys on hiipunut olennaisesti, ja moni hyväntekeväisyysshanke rahoitetaan nykyään bisneshenkisesti. Valtion suoralla ja välillisellä tuella on entistä suurempi merkitys yhdistysten ja säätiöiden toiminnassa. Yhä suurempi osa yhteisöistä on täysin riippuvainen avustuksista ja yhä suurempi osa niiden henkilökunnan ajasta kuluu avustusten hankintaan ja muuhun ”avustuksiin liittyvään paperisotaan”. Toiminnan alkuperäinen tarkoitus jää entistä vähemmälle huomiolle, kun pitää panostaa julkisuuskuvaan kiillottamiseen ja lobbaamiseen.

Suora tuki ilmenee toiminta-avustuksina tai muina avustuksiin verrattavina tulonsiirtoina. Välillinen tuki taas koostuu kahdesta erästä: verotuista ja tuista, jotka tulevat muilta organisaatioilta (muilta yhdistyksiltä ja säätiöiltä). Jossain tapauksissa on vaikea sanoa, onko tuki välitöntä vai välillistä. Näin on tilanne esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen osalta, joka kuten edellä todettiin, jakaa tukea yli 800 yhteisölle. Vaikka Raha-automaattiyhdistys onkin formaalisesti valtion hallinnon ulkopuolella, on selvää, että tilanne ei muuttuisi, vaikka Raha-automaattiyhdistys tilittäisi kaikki tulonsa valtiolle ja esimerkiksi Sosiaali- ja terveysministeriö jakaisi rahat edelleen.

Raha-automaattiyhdistys ei suinkaan ole ainoa toiminta-avustusten jakaja. Valtio ja erityisesti kunnat ovat omaksuneet hämmästyttävän suuren roolin avustustoiminnassa. Niinpä esimerkiksi Turun kaupunki jakaa avustuksia yli 600 yhteisölle. Vaikka Turun kaupungin avustukset edustavat vain noin 0.25 prosentin kaupungin kokonaismenoista (Solakivi ja Viren 2006), kyse on byrokraatia-kustannukset huomioon ottaen kuitenkin huomattavasta summasta. Ehkä vielä suurempi ongelma on se, että tällaisessa tukijärjestelmässä on käytännöllisesti katsoen mahdotonta

selvittää tukea saaneiden yhteisöjen toiminnan tarkoituksenmukaisuutta ja tehokkuutta. Tukien perusteeksi saattaa riittää pelkästään halu lisätä kansainvälistymistä⁴³. Pelkästään tukien hankkiminen ja tukien käytöstä raportointi työllistää yhteisöjä huomattavasti tuottamatta toiminnoille mitään lisäarvoa. Kaiken lisäksi toimintojen pitkäjännitteisyydestä ei voi puhua, jos rahoitusta on parhaimmillaan vain 12 kuukaudeksi.

Voi myös kysyä, onko toiminnan ponttimena aina nimenomaan yleishyödyllinen toiminta. Kyyninen tapa tulkita asioita on sanoa, että kolmannen sektorin kautta haetaan järjestelmään julkiselta sektorilta puuttuvia joustoja palkkaukseen, ammattisuojaan ja työsuhteiden keston. Erityisesti kunnat ovat olleet aktiivisia kolmannen sektorin kasvattajia, ja yksi ilmeinen syy tälle aktiivisuudelle on ollut paitsi joustojen tavoittelu avustusten hankkiminen esimerkiksi Raha-automaattiyhdistykseltä (valtio tai kunta eivät voi saada RaY:n avustusta). Tässä tapauksessa säätiön tai yhdistyksen tarkoituksena ei ole kerätä yleisöltä pääomia tulevien toimintojen pesämunaksi, vaan toimia jonkinlaisen välikätenä eri avustusjärjestelmien välillä. Tällaista perinteisestä säätiö- tai yhdistysmallista poikkeavaa roolia on hieman vaikea mieltää, jos ajattelee näiden yhteisöjen verotusta tai oikeammin verovapautta.

Yleishyödylliset yhteisöt ovat Suomessa – samoin kuin muissakin maissa – verovapaita. Ne eivät pääsääntöisesti maksa veroa muuta kuin elinkeinotulosta ja muuhun kuin yleishyödylliseen tarkoitukseen tulevasta kiinteistötulosta. Selvää on, että näin laaja verovapaus johtaa väistämättä kilpailuneutraliteetti-ongelmiin aloilla, joilla toimii myös normaaleja yrityksiä (ovat ne sitten osakeyhtiöitä, osuuskuntia, toiminimiä tai luonnollisia henkilöitä). Huolestuttavaa on, että joissain tapauksissa säätiömuoto on valittu ainakin osaksi sen vuoksi, että toiminnoille saataisiin verovapaus. Sitä mukaan kuin tulevaisuudessa sosiaali-, hoiva- ja terveyspalveluiden kysyntä kasvaa, tulee kasvavia ongelmia erityyppisten organisaatioiden välillä. Julkisen sektori jatkuvasti peräänkuuluttaa yksityisen sektorin suurempaa osallistumista palvelun tarjoaksi, mutta se käy hankalaksi, jos uudet yritykset joutuvat kilpailemaan verovapaisten organisaatioiden kanssa.

Erityisesti asuntojen vuokraus ja kiinteistöjen omistus on kilpailuneutraliteetin kannalta tärkeä ala, koska nimenomaan siellä yleishyödyllisten yhteisöjen asema on vankka ja kaiken aikaa vankistuva. Tällä alalla myös erilaiset tuet kasaantuvat: ajatellaan vaikka opiskelija-asuntoja, joissa verovapaa säätiö saa pääosan vuokrista käytännössä Kelalta. RaY:ltä ja ARA:lta se saa lisäksi toiminta-avustusta mm.

⁴³ Niinpä esimerkiksi Espoon kaupunki myöntää matka-avustuksia taiteen ammattilaisille ja ammattimaisille kulttuurialan yhteisöille, jotka ”luovat uusia verkostoja ja lisäävät kansainvälistä kanssakäymistä” (Espoon kaupunki 2014)

investointeihin ja lainahoitokuluihin. Miten tällainen säätiö voi sijoittua kilpailua häiritsemättä markkinaehtoisille vuokramarkkinoille? Oman ongelmansa muodostavat ns. superyleishyödylliset säätiöt, joiden verovapaus toiminnallisista tuloista on vielä erikseen vahvistettu (ns. Linnanmäki -tapaukset), ja niiden asemaa markkinoille tulon esteenä ei edes kyseenalaisteta.

Verotuksen rooli on ongelmallinen myös lahjoitusten verotuksen suhteen. Periaatteessa tilanne on siltä selvä - niin kuin aiemmin on kuvattu. Suomi kuuluu niihin harvoihin maihin, joissa muut kuin testamenttilahjoitukset eivät nauti mitään erityisasemaa verotuksessa (ts. lahjoituksia ei voi vähentää verotettavista tuloista tai maksettavista veroista). Yhteisöt, mutta eivät yksittäiset kansalaiset, voivat vähentää tuloistaan erikseen määrätylelle joukolle yleishyödyllisiä yhteisöjä tehdyt lahjoitukset (toki vain tiettyyn rajaan asti). Erikoisin tilanne on ammattiliittojen osalta, koska niille tehtävät lahjoitukset, eli käytännössä jäsenmaksut, ovat täyteen määrään asti vähennyskelpoisia verotettavista tuloista. Liitoille yleishyödyllisinä yhteisinä kaikki muutkin tulot ovat verovapaita. Vaikka työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksut ovat verotuksessa täysimääräisesti vähennyskelpoisia myös yritysten osalta, ei tämä tarkoita, että kaikkia yleishyödyllisiä yhteisöjä kohdeltaisiin samalla tavalla. Samaa voi muuten sanoa MTK:n ja metsänhoitoyhdistysten jäsenmaksuilta.

Nykytilanne näyttää monelta osin ongelmalliselta, ja on syytä pohtia, olisiko löydettävissä parempi järjestelmä kolmannen sektorin ja valtion välisiin suhteisiin⁴⁴. Luulisi, että yksi ensimmäisistä tehtävistä olisi kunnolla selvittää toiminta-avustusten ja verotuksen väliset kytkennät sektorin sisällä. Mikä on tukien ja verotuksen lopullinen kohtaanto; kuka saa ja kuka maksaa. Toinen mutta vähintään yhtä tärkeä selvityskohde on, miten avustukset ja tulonsiirrot vaikuttavat toiminnan määrään, tehokkuuteen ja kilpailutilanteeseen. Erityisen aiheellista on selvittää se, miten kustannustehokasta on tukea saaneiden yhteisöjen toiminta. Tällaista selvitystä ei tietääkseni ole koskaan tehty. Koska kolmas sektori ei joudu markkinoiden testiin, on muilla tavoin selvitettävä, miten tehokkaasti tai tehottomasti se toimii.

Toinen asia olisi yleishyödyllisten yhteisöjen rahoituksen uudelleenarviointi. Onko järkevää ylläpitää nykyistä massiivista tukijärjestelmää, vai olisiko järkevämpää siirtyä kohti kansainvälistä käytäntöä esimerkiksi juuri lahjoitusten verovapauden

⁴⁴ Vaikka olen useasta asiasta samaa mieltä kuin Myrsky (2014), on minun hieman vaikea yhtyä hänen loppupäätelmäänsä ”Yleishyödyllisten yhteisöjen nykyinen verokohtelu on yleisesti ottaen varsin perusteltu (Myrsky 2014, 445). Myrskyn päätelmä kuulostaa hyvin samanlaiselta kuin Anderssonin vastaavanlainen toteamus ”Käsitykseni on, että yleishyödyllisten apurahasäätiöiden nykyisen laajuinen verovapaus on hyvin perusteltu” (Andersson 2011, s. 244). Pieneltä näyttävä, mutta olennainen ero liittyy sanaan ”apuraha”säätiö-sanana edellä. Olen samaa mieltä kuin Andersson siitä, että apurahasäätiöiden tilanteeseen ei liity suurempia ongelmia, mutta en ole lainkaan yhtä vakuuttunut siitä, että ”toiminnallisten” säätiöiden tilanne olisi yhtä hyvä.

osalta? Suomessa "maan tavaksi" on tullut käsitys, että mitään ei voi tehdä, jos siihen ei saa valtion avustusta. Ehkä tästä kulttuurista olisi jo aika luopua, jos ei omasta halusta niin julkisen talouden kriisiintyneen tilan johdosta. Selkeä ratkaisu olisi lopettaa kaikki julkisen sektorin tulonsiirrot yleishyödyllisille yhteisöille ja sallia niin luonnollisille henkilöille kuin yhteisöillekin tietyn suuruinen verovähennys yleishyödyllisille yhteisöille meneville lahjoituksille. Tällainen verovähennys edellyttäisi tietenkin paitsi kontrollijärjestelmää joitain avustusten suuruutta koskevia reunaehtoja. Sellaisina voisivat olla kansainvälisessä käytössä jo yleistyneet ylä- ja alarajat. Aika yleinen yläraja on kymmenen prosenttia verotettavista tuloista, mutta siirtymävaiheessa yläraja voisi olla olennaisesti pienempikin.

Samassa yhteydessä voitaisiin myös harmonisoida uskonnollisten yhteisöjen asema valtioon nähden. Nythän valtionkirkot ovat siinä erikoisessa asemassa, että valtio kerää niiden puolesta kirkollisveron (ja tukee rahallisesti tiettyjä "ei-uskonnollisia" toimintoja)⁴⁵. Valtiokirkkojen asema on kuitenkin nopeasti muuttumassa, eikä valtiolla ole tulevaisuudessa tarvetta eikä ehkä edes oikeutusta asettaa uskonnollisia yhteisöjä eri asemaan. Tätä yhdenvertaisuutta voitaisiin kaikin mokomin laajentaa koskemaan uskonnollisten yhteisöjen asemaa muiden yleishyödyllisten yhteisöjen joukossa, eli niille voitaisiin tarjota samanlainen verotuskohtelu kuin muillekin yhteisöille lahjoitusten ja muiden tulojen suhteen (uskonnollisille yhteisöille tehtävät lahjoitukset voisi siten vähentää myös luonnollisten henkilöiden verotettavasta tulosta) – niin kuin on menetelty lähes kaikkialla ulkomailla.

Nykymaailmassa, jossa ulkomaat tuntuvat tulevan kaikean aikaa lähemmäksi, kasvavat paineet yli rajojen menevään auttamiseen ja yhteistyöhön. Luontevaa olisi siinäkin suhteessa lähteä polulle, jossa valtiollisen avustuspoliitikan rinnalle tai sijaan – miten kukin haluaa – syntyisi toimiva vapaaehtoisuuteen perustuva avustuskulttuuri, eikä valtion (valtion virkamiesten) tarvitsisi päättää, miten paljon ihmiset haluavat auttaa eri maita ja toimintoja maailmalla. Hieman ristiriitaista on vakuutella, että kansalaiset ovat äärettömän halukkaita auttamaan köyhiä rajojen ulkopuolella, mutta samaan hengenvetoon todetaan, ettei järjestelmä voi perustua vapaaehtoisuuteen, koska vapaaehtoinen apu rajoittuisi olemattoman pieniin summiin.

Ennen kuin puhumme mahdollisista verohelpotuksista sen enempää, on heti todettava, että verovähennykset ovat mahdollisia vain, jos julkisen vallan avustusrjestelmää vähintäänkin vastaavasti kevennetään. Verovähennykset nykyisen järjestelmän päälle olisivat, paitsi pahaa myrkkyä valtion taloudelle, myös risti-

⁴⁵ Kirkollisvero on vero siinä mielessä, että se on pakollinen yhteisöille ja valtiokirkkoihin kuuluville. Kansantalouden tilinpidossa sitä käsitellään nimenomaan verona; kirkkokunnille tilitettävät verotulot taas ovat valtion tulonsiirtoja voittoa tavoittelemattomille yhteisöille.

riitaisia järjestelmän kehittämisen kanssa. Yleishyödyllisten yhteisöjen rahoituksessa pitää pyrkiä nykyistä selkeämpään, ei nykyistä monimutkaisempaan käytäntöön. Järjestelmän pitää ehdottomasti kasvattaa yksittäisten kansalaisten osallistumista yleishyödylliseen toimintaan ja samalla kansalaisten halukkuutta lahjoittaa rahaa näihin toimintoihin. Pelisääntöjä selkeyttäisi se, että säätiöiden tulojen ja lahjoitusten verottomuuden (lahjoituksille myönnettävien verohelpotusten) vastapainona apurahat tulisivat pääsääntöisesti veronalaisiksi.

Selvää on, että useat yhteisöt eivät tulisi toimeen uudessa järjestelmässä. Tukien loppuminen tietäisi niiden todellisten ja kuvitteellisten toimintojen loppumista. Mutta voi kysyä, onko tämä mikään ongelma. Jos yleishyödyllisellä yhteisöllä ei ole mitään kaikupohjaa yhteiskunnassa, jos sillä ei ole jäsenistöä, alkupääomaa, vapaaehtoisia työntekijöitä ja sponsoreita, miksi sen pitäisi ylipäätään toimia?

Vaikka nyt onkin pula työpaikoista eikä työntekijöistä, voi olla, että jatkossa työvoiman saatavuus muodostaa jonkinlaisen pullonkaulan. Tästäkin näkökulmasta olisi aiheellista pohtia tarvitaanko kolmannella sektorilla todella yli 100 000 palkattua työpaikkaa? Olisiko kaikki se työ, joka vuosittain käytetään toiminta-avustusten hankkimiseen ja anomusten käsittelyyn sekä tukea hakevissa yhteisöissä että julkisessa hallinnossa järkevämpää käyttää itse toimintoihin. Olisiko aiheellista pakottaa pikkuriikkiset yhdistykset ja säätiöt yhteistyöhän niin toiminnoissaan kuin rahoituksen hankkimisessakin?

Kansainvälinen käytäntö (ks. asetelma 1 laitteessa 1) tuntee erilaisia mekanismeja, joilla voitaisiin varmistaa, että mahdollinen jäljelle jäävä julkisen sektorin avustustoiminta menisi oikeaan osoitteeseen. Joissain maissa käytäntönä on, että avustuksia tai verohelpotuksia saa vain sen verran kun yhteisö itse kerää jäsenmaksuina (ks. liitteenä oleva asetelma 1). Tällä tavoin voitaisiin panna uuteen uskoon esimerkiksi ne ”kansalaisjärjestöt”, joilla jäsenmaksujen osuus tuloista on alle prosentin, lopun tullessa eri kanavia pitkin julkiselta sektorilta. Valtion löysäkätinen avustuspoliittikka on johtanut siihen, että useat järjestöt (erityisesti poliittiset puolueet) ovat kadottaneet kiinnostuksen jäsenmaksuihin ja jäsenistön hankkimiseen ylipäätään. Tämä nurinkurinen kehityskulku olisi katkaistava jo pelkästään järjestelmän uskottavuuden kannalta.

Viime vuosina on syntynyt paljon toiminnallisia säätiöitä, joiden suhde julkiseen sektoriin on hyvin ambivalentti. Näin on usein tapauksissa, joissa säätiö syntynyt toimintoja ulkoistettaessa. Ei ole aina ollut selvää, mikä on pontimena näihin järjestelyihin. Onko se tarve kaunistella julkisen sektorin kokoa koskevia lukuja, vai onko se tarve hankkia jonkin julkisen sektorin yksikön virkamiesjohdolle parempia palkkaetuuksia, vai onko tarve monipuolistaa rahoitusjärjestelyjä, vai mikä onkaan

todellisena tavoitteena. Oli peruste mikä tahansa, ei tunnu kovin järkevältä luoda julkisen ja yksityisen sektorin välille jokin "harmaa" sektori, jonka pelisäännöt määritellään satunnaisesti verottajan päätöksissä ja hallinto-oikeuksissa. Pääsäännön pitäisi olla, että valtio ja kunnat tuottavat sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelukset, olettaen, että nämä palvelukset ovat (asiallisesti ottaen) ilmaispalveluksia. Muutoin tavaroiden ja palvelusten tuotanto tapahtuu markkinoilla ja markkinaehtoisesti. Markkinoilla ei voi olla yhtäaikaaisesti yrittäjiä ja erilaista harmaata toimintaa.

Entä sitten yleishyödyllisten yhteisöjen ja vielä erikseen säätiöiden tulojen verotus? Vaikka olemme ensi sijassa liikkeellä säätiöiden verotuksen tiimoilta, on heti alkuun todettava, että verotukselliset ratkaisut koskevat väistämättä kaikkia yleishyödyllisiä yhteisöjä. Puhuminen vain säätiöiden verotuksesta on siksi "tyhmää". Vaikka osalla säätiöitä on muista yleishyödyllisistä yhteisöistä poikkeavia piirteitä esimerkiksi juuri pääomatulojen määrän suhteen, eivät ne oikeuta täysin erilaiseen verotuskohteluun. Perusteluksi tuskin käy sekään, että säätiöt muista yhteisöistä poiketen julkaisevat tase- ja tulostietonsa.

Kuten edellä on todettu, säätiöillä (yhteenlaskettuna) on huomattavan paljon pääomatuloja, joita verottamalla voitaisiin nykyisillä veroasteilla päästä parhaimmillaan noin sadan miljoonan euron tuloihin. Kuten sanottua kyse on todellakin sanasta "parhaimmillaan", koska kaikki kuviteltavissa olevat käyttäytymismuutokset johtaisivat pienempiin verokertymiin. Yksi alkeellisimmista mekanismeista olisi se, jossa säätiöiden pääoman kertyminen supistuisi. Enimmillään se supistuisi ehkä juuri sadalla miljoonalla eurolla, jos säätiöiden menoissa (mukaan lukien apurahoissa) ei tapahtuisi mitään muutoksia. Pääomantulojen verokertymä oletettavasti supistuisi ajan mittaan vastaavalla määrällä – prosentoin, kaksi vuodessa suhteessa siihen, mikä se olisi ilman pääomaverotusta. Lyhyellä aikavälillä pääomakannan hitaammalla kasvulla ei olisi paljon merkitystä, mutta sen sijaan erilaiset verosuunniteluun, säätiöiden uudelleenorganisointiin ja rahastointiin sekä uusien säätiöiden perustamiseen liittyvät ratkaisut olisivat verotulojen kannalta paljon turmiollisempia. Siksi parasta olisi puhua jostain hieman realistisemmasta luvusta, esimerkiksi 50 miljoonasta eurosta.

Mutta senkin jälkeen joudutaan kysymään, mitä sitten tapahtuu? Vaikka esimerkiksi mainittu 50 miljoonaa euroa kuulostaa suurelta, ei se ole sitä, jos vertailukohtana käytetään esimerkiksi säätiöiden saamia toiminta-avustuksia, jotka viime vuosina ovat olleet moninkertaisia (luokkaa 500 miljoonaa euroa). Jos valtio todella haluaa "säätää rahaa", olisi varmaan ensi sijassa katsottava näitä avustuksia.

Mutta olettakaamme, että valtio todellakin alkaisi verottaa säätiöiden pääomatuloja. Säätiöiden kannalta näennäisesti kivuttomin tapa sopeuttaa toimintoja tämän

muutoksen johdosta on supistaa vastaavalla määrällä apurahoja tieteelle, opetukselle ja kulttuurille. Toki valtio voisi puolestaan kompensoida apurahojen supistumisen tavallaan – mutta tosiaan vain ”tavallaan”- antamalla vastaavan summan esimerkiksi Suomen Akatemialle, jolloin koko operaatiosta tulisi yksinkertaisimmillaan vain mainitun summan suuruinen tulonsiirto yksityisiltä säätiöiltä Suomen Akatemialle. Olisiko se järkevää? Jotta se olisi jotenkin järkevää, pitäisi meillä olla hyvin varma käsitys siitä, että säätiöiden apurahapolitiikka on tehotonta ja vastaavasti julkisen vallan apurahapolitiikkaa tehokasta, tai niin kuin aiemmin luvussa viisi todettiin, pitäisi meidän olla vakuuttuneita, että esimerkiksi tieteen rahoituksen valtiollinen monopolimalli on tehokkaampi kuin jollain tavoin kilpailullinen yksityinen järjestelmä. Tästä asiasta tuskin vallitsee yhteisymmärrystä.

Toinen visaisempi ongelma on tietenkin se, että säätiöiden verotus vaikuttaisi oletettavasti niiden saamaan rahoitukseen. Kuka perustaisi enää säätiöitä tai lahjoittaisi niille rahaa, jos lahjoittaja tietäisi, että valtio verottaa sen pois? Jos säätiöiden hyväksyttävyyden on ennen kaikkea siinä, että ne kanavoivat vapaaehtoista yksityistä rahoitusta tieteeseen, kulttuuriin ja opetukseen, verotus on vääränlainen insentiivi. Näin on varsinkin siksi, että valtio ilmiselvästi haluaa tulevaisuudessa rajata menojaan korkeampaan opetukseen ja tutkimukseen muun muassa korostamalla yliopistojen itsenäisyyttä. Tämä luonnollisesti edellyttää yksityisen sektorin rahoitusosuuden kasvattamista, mikä on johtanut uusien suurien säätiöiden syntyyn. Tämä on terve ilmiö, koska näin syntyy aineksia aidolle laatukilpailulle.

Entä säätiöiden liiketoiminnan tulojen verotus? Mitä jos kaikki toiminnalliset tulot olisivat veronalaisia? On hieman vaikea sanoa, miten paljon säätiöiden elinkeinotulosta voisi saada veroja. Nykyisellään säätiöiden maksamat verot ovat vuosittain noin viisi miljoonaa euroa ja ehkä mainittu luku antaa jonkin viitteen mahdollisesta suuruusluokasta. Ilmeistä on, että veropohjan laajentaminen tähän suuntaan ei olisi mikään suuri fiskaalinen menestys. Silti asiaa ei ehkä kannata kuitata näin lyhyesti. Edellä luvussa neljä oli esillä ajatus siitä, että arvonlisäveron periminen eriyttäisi (elinkeino)tulon verotuksesta, ja tätä vaihtoehtoa voisi pohtia. Taustalla ei ole niinkään fiskaalinen intressi vaan enemmänkin ajatus kilpailuneutraalisuudesta: pyrkimys asettaa markkinoille tarjottavat hyödykkeet (tässä tapauksessa lähinnä palvelukset) samaan asemaan riippumatta siitä, millainen ja minkä niminen organisaatio niitä tuottaa. Tällainen menettely voisi samalla hillitä pyrkimyksiä käyttää yleishyödyllisen yhteisön verotuksellista asemaa hyödyksi esimerkiksi julkisen sektorin tuotantoa ulkoistettaessa.

Edellä on verraten laajasti käsitelty myös säätiöiden omistuspolitiikkaa. Luonnehdinta on verraten helppoa: politiikka on ollut hyvin konservatiivista ja siinä on ollut tavattoman suuri Suomi-painotus. Voi tietenkin kiistellä, onko tämä hyvää vai

huonoa sijoituspolitiikkaa, mutta jos ajatellaan Suomen rahoitusmarkkinoita, voi sanoa, että on siinäkin jotain hyvääkin. Ensinnäkin säätiöt tuovat konservatiivisella sijoituspolitiikallaan markkinoille tietynlaista vakautta. Säätiöiden sijoitukset ovat olleet prototyyppi pitkäaikaisesta sijoittamisesta, ja ehkä hyvä näin. Toisaalta valtion rooli tuotannossa ja omistamisessa on kaiken aikaa hiipumassa ja tarvitaan kotimaista sijoittajapanosta osakemarkkinoille – miksei myös kiinteistö- ja asunto-markkinoille. Säätiöt voisivat myös toimia nykyistä enemmän omistajien ”puhemiehinä” yhtiöiden hallinnossa. Vaikka pääomamarkkinat ovatkin tätä nykyä hyvin globaalit, ei ole mitenkään selvää, että suomalaisten investointien rahoittaminen globaaleilta rahoitusmarkkinoilta on kaikissa olosuhteissa täysin ongelmaton operaatio. Viime vuosien rahoituskriisit tarjoavat meille tästä oivan opetuksen.

Säätiöiden perusajatus sinällään on terve: varoja rahastoidaan tulevien aikojen varalle. Järjestelmä toimii samalla tavalla kuin eläkejärjestelmämme osin toimii. Vaihtoehtona olisi se, että kaikissa tilanteissa kerättäisiin rahaa vain niin paljon kuin ”tarvittaisiin” (elettäisiin ”kädestä suuhun”). Kansantaloudessamme on selvästikin krooninen ongelma tällaisten puskurisrahastojen puutteesta. Kotitaloudet ovat kokonaisuutena ottaen lopettaneet säästämisen viime vuosikymmeninä. Niinpä kotitalouksien nettosäästämisaste on lähestulkoon nolla, eli säästöt ovat vastanneet vain kotitalouksien (asunto)varallisuuden kulumaa. Samanaikaisesti valtio on muuttunut ilmeisen kroonisesti rahoitusaliijäämäiseksi ja senkin nettosäästämisaste on tätä nykyä voimakkaasti negatiivinen (ks. liite 2). Koko kansantalouden nettosäästämisen on lähellä nollaa, mikä merkitsee sitä, että kotimaisilla säästöillä ei kyetä rahoittamaan lainkaan pääoman kasvattamista, vaan tekemään vain pääoman kulumista vastaavat korvausinvestoinnit. Tätä taustaa vasten kaikki järjestelyt, joka synnyttäisivät kansantalouteen säästämistä, ovat periaatteessa tervetulleita. Jos säätiöillä on jokin positiivinen rooli siinä mielessä, että kulutukseen aiottu varat säästetään – esimerkiksi perinnönjättötilanteessa – on tämä edellä mainitun rahoitus-tasapaino-ongelman kannalta oikean suuntainen valinta, on säätiöiden asemasta sitten mitä mieltä tahansa.

Tässä suhteessa ongelmallisempia ovat säätiöt, jotka elävät pääasiassa julkiselta sektorilta saatujen avustusten ja tukien varassa. Niiden asemaa ei luonnollisestikaan voi perustella säästämismotiivilla vaan oletuksella siitä, että ne toimivat jotenkin paremmin kuin varsinainen julkinen sektori. Toki näin voi olla, mutta niin kauan kuin meillä ei ole mitään tutkimuksellista näyttöä asiasta, on syytä epäillä tätä lopputulemaa. Tilanne olisi aika tavalla erilainen, jos näiden säätiöiden ja yhdistysten rahoitus tulisi pääasiallisesti mahdolliselta jäsenkunnalta tai lahjoituksina yleisöltä. Tällöin toteutuisi ainakin se, että varojen käyttö vastaisi lahjoittajien

preferenssejä ja säätiöillä (ja muilla vastaavilla yhteisöillä) olisi luontainen tarve huolehtia siitä, että lahjoitetut varat käytetään mahdollisimman tehokkaasti.

Ehdotukset vielä pähkinänkuoressa

Selvitettävä yleishyödyllisten yhteisöjen saama tuki (verotuki ja toiminta-avustukset), sen kohtaanto ja vaikutukset toimintaan ja tehokkuuteen.

Valtion (julkisen sektorin) toiminta-avustusten supistaminen ja panostaminen omaan varainhankintaan

Yleishyödyllisille yhteisöille tehtävien lahjoitusten jonkinasteinen verovapaus myös yksittäisten kansalaisten osalta.

Tiukempi linja yleishyödyllisten yhteisöjen elinkeinotoimintaan: yleistä arvonlisäveroa harkittava

Kaikkia yleishyödyllisiä yhteisöjä on kohdeltava lahjoitusten ja muiden tulojen verotuksessa samalla tavalla

Pääomatulojen verottomuuden säilyttäminen toistaiseksi nykyisellään

Lähdeviittaukset

- Ahdekivi, E. (2014) *Säätiöt omistajina*. Pörssisäätiö. Helsinki.
- Anderson, E. (2011) Apurahasäätiöt ja tuloverotus. *Verotus* 61(3), 236-245.
- Andreoni, J. (1989) Giving with Impure Altruism: Applicationsto Charity and Ricardian Equivalence, *Journal of Political Economy*, 97(6), 1447-58.
- Andreoni, J. (1990) Impure Altruism, and Donations to Public Goods: A Theory of Warm-Glow Giving, *Economic Journal* 100, 464-477.
- Andreoni, J. (1998) Toward a Theory of Charitable Fund-Raising, *Journal of Political Economy*, 106(6), 1186-1213.
- Anheier, H. & Daly, S. (toim.). 2005. *Roles and Visions of Foundations in Europe: A Comparative Analysis*. London. Routledge.
- Anheier, H. 2001. *Foundation in Europe: A Comparative Perspective*. Civil Society Working Paper, 18. Baltimore. The Johns Hopkins University, Institute of Policy Studies, Centre for Civil Society Studies.
- Aro, P-L. 1971. *Säätiön tarkoituksesta ja sen toteuttamisen takeista*. Suomen Lakimies - yhdistyksen julkaisu, B-sarja, no 158. Helsinki. WSOY.
- Bakija, J. and D. Gale (2003) Effects of Estate Tax Reform on Charitable Giving. Tax policy, issues and options. The Urban Brookings Tax Policy Center. N. 6.
- Bakija, J. and B. Heim (2008) How does chariatable giving respond to incentives and income? Dynamic p accounting for predictable changes in taxation. NBER Working Paper 14237
- Banks, J. and S. Tanner (1998) Taxing charitable giving. IFS report, IFS London.
- Bekkers, R. and P. Wiepking (2011) Who gives? A literature review of predictors of charitable giving. The Policy Press 337-364. Saatavilla:
http://www.academia.edu/1470605/Who_gives_A_literature_review_of_predictors_of_charitable_giving_Part_One_Religion_education_age_and_socialisation
- Blumkin, T. and E. Sadka (2007) On desiriablity if taxing charitable contributions. *CESIFO Working paper* 1900.
- Borjas, G (1980) Wage Determination in the Federal Government: The Role of Constituents and Bureaucrats. *Journal of Political Economy*, 88(6), 1110-1147.

CEPR (2012) Charitable giving and tax policy: A historical and Comparative perspective. Editors: G. Fack and C. Landais. CEPR and CEPREMAP, Paris.

http://econ.lse.ac.uk/staff/clandais/cgi-bin/Articles/full_volume.pdf

CPO (2011) Options of changing the tax treatment of charitable giving. Congressional Budget Office.

Credit Suisse (2013) Global Wealth Databook 2013. <https://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=17711FFC-0524-76AB-CEB0FE206E46C125>

Edwards, J. and J. List (2013) Toward an Understanding of why Suggestions Work in Charitable Fundraising: Theory and Evidence from a Natural Field Experiment. *CESIFO Working paper* 4531

Espoon kaupunki (2014) http://www.espoo.fi/fi-FI/Kulttuuri_ja_liikunta/Kulttuuri/Avustukset/Haettavissa_olevat_avustukset

Fack, G. and Landais, C. (2010) Are Tax incentives for charitable giving efficient? Evidence from France. *American Economic Journal* 2, 117-141.

Fack, G. and Landais, C. (2012a) Introduction. In CEPR (2012), 43-119. 1-20.

Fack, G. and Landais, C. (2012b) Philanthropy, tax, policy, tax chating: Long-run perspective on US data. In CEPR (2012), 43-119.

Fack, G. and C. Landais (2013) The effect of tax enforcement on tax elasticities: Evidence from charitable contributions in France. Unpublished.

<http://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/21330/1406.pdf?sequence=1>

Govaustralia (2010) Taxation treatment of charitable giving. Teoksessa Not-for-profit organisations in Australia. http://www.pc.gov.au/__data/assets/pdf_file/0003/94710/26-appendixg.pdf

Henttula, J. (2005) *Varallisuuden arvostamisperusteesta perintöverotuksessa*. Finn Lectura, Helsinki

Hohti, P. ja K. Kilpinen (toimittaneet) (2010) *Puheenvuoroja säätiöistä*. Säätiöiden neuvottelukunta, Helsinki.

Joulfaian, D. (2005) Basic facts of charitable giving. Office of Tax Analysis (OTA), unpublished.

Karlan, D. and J. List. (2007) Does Price Matter in Charitable Giving? Evidence from a Large-Scale Natural Field Experiment, *American Economic Review*, 97(5), 1774-1793.

Lakari, T. (2014) Yleishyödyllisten yhteisöjen verotus. <http://www.edilex.fi/uutiset/39165>

Leland, P. (1999) Property Tax Exemption and Municipal Revenue: Philadelphia's Efforts to Solicit Payments-in-Lieu-of-Taxes from Charitable Nonprofit Organizations. *The International Journal of Not-for-Profit Law* 1(4).

Linnakangas, E. och E. Andersson (1997) Nationell juridisk rapport för Finland, teoksessa *Skattefria organisationer*. Nordisk skattevetenskapliga forskningsrådets skriftserie Nr 34, Juristförlaget, Stockholm, 49-71,

List, J. (2011) The Market for Charitable Giving, *Journal of Economic Perspectives*, 2011, 25(2), 157-180.

Loy Hui Sheng, Sylvester (2009) Why do people Give? An empirical study on the motives of characteristics behind individual charitable giving in England. University of Warwick.
<http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/current/modules/ec331/raeprojects/0519370-ec331-a1.pdf>

Manninen, Maarit (2005) *Säätiöt Suomessa*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, Helsinki

Marx, B. (2012) Effects of Regulation on donations to charitable Foundations. Unpublished.
<http://www.columbia.edu/~bmm2126/papers/FoundationGiftsTRA69.pdf>

MOT (2014) Puolueet kunna kukkarolla. TV-ohjelman käsikirjoitus. Yleisradio
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/04/22/puolueet-kunnan-kukkarolla-kasikirjoitus>

Murto, R. (2005) Mistä Suomelle omistajat? *Kansantaloudellinen aikakauskirja*. 101(3), 363-369.

Myrsky, M. (2014a) *Yleishyödyllisten yhteisöjen verotus*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.

Myrsky, M. (2014b) Yleishyödylliset yhteisöt ja elinkeinotulon verotus. *Edlex*, artikkeli, versio1.0, 26.5.2014

Niskanen, W. (1971) *Bureaucracy and Representative Government*. Aldine, Chicago.

Nonprofit (2014) Nonprofit colleges online.

<http://www.nonprofitcollegesonline.com/wealthiest-universities-in-the-world/>

Norsk Tipping (2012) Grasrotandelen. <https://www.norsk-tipping.no/grasrotandelen>

Roeger, K., A. Blackwood and S. Pettijohn (2012) *The Non-profit almanac*. The Urban Institute Press. New York

Oesch, P. 1999. *Säätiöiden tuki taiteille 1993 ja 1997*. Tilastotietoa taiteesta nro 23. Helsinki. Taiteen keskustoimikunta.

OM (2012) *Säätiölainsäädännön uudistaminen: Selvitys kansallisten säätiöiden säännöksistä ja käytännöistä*. Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 47/2012.

Porter, M. and M. Kramer (2014) PorterPhilanthropy's New Agenda:Creating Value. Mimeo. http://www.fsg.org/portals/0/uploads/documents/pdf/philanthropys_new_agenda.pdf

Palotie, E-L. (toim.). 1995. *Säätiöluettelo*. Apurahoja jakavia säätiöitä. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura SKS.

RAY (2014) Raha-automaattiyhdistys, avun saajat: <http://avustukset.ray.fi/fi-fi/yleiskatsaus/2014/avustukset-toimialoittain>

Rantanen, E. 1990. *Säätiöiden tuki taiteille*. Tilastotietoa taiteesta nro 3. Helsinki. Taiteen keskustoimikunta.

Roodman. T. and S. Standley (2006) Tax policies to promote private charitable giving in DAC countries . Center for Global Development. Working Paper 82. http://www.cgdev.org/sites/default/files/6303_file_WP_82.pdf

Sandmo, A. (1985) The effects of taxation on savings and risk taking. *Handbook of Public Economics*, vol. I, edited by A. Auerbach and M. Feldstein, Elsevier Science Publishers B. V., North-Hollanagnar, 265-311.

Scharf, K. and S. Smith (2014) Relational Warm Glow and Giving in Social Groups, *CESIFO Discussion Paper 4879*.

Sesna, L. (2014) Why Nonprofits are the Most Profitable Hospitals in the US? <http://www.arbiternews.com/2014/04/08/why-nonprofits-are-the-most-profitable-hospitals-in-the-us/>.

Solakivi, M. ja M. Viren (2006) *Kuntien henkilöstö, tehokkuus ja kuntakoko*. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusraportteja No. 57, Helsinki, 2006.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta. 2004. Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta ry:n www-sivut, <http://www.saatiopalvelu.fi/srnk.html>

Taloussanommat (2008) Lintsi selätti verottajan miljoonariidassa <http://www.taloussanommat.fi/yrittaja/2008/05/16/lintsi-selatti-verottajan-miljoonariidassa/200813423/137>.

Tervonen, M. (2012) Säätiölainsäädännön uudistaminen: Selvitys kansallisten säätiöiden säännöistä ja käytännöistä. OM Selvityksiä ja ohjeita, OM 47/2012, Helsinki.

Tuloverolaki (TVL) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535>

US Congress (1987) Description of possible options to increase revenues prepared to the committee of ways and means. US Printing Office, Washington. <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b4177803;view=1up;seq=292>

Uusi säätiölaki (2014) Hallituksen esitys eduskunnalle säätiölainsäätämiseksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. http://www.oikeusministerio.fi/material/attachments/om/ajankohtaista/uutiset/uutiset2014/FFc3V4RYN/Saatiolaki_HE.pdf

VATT (2013) *Verotuet 2010 – 2014*. Moniste, päivätty 15.8.2013.
http://www.vatt.fi/file/verotukiselvitys/Verotuet_kaikki_luettelo2010_2014.pdf

VTV (2010) Säätiöiden valtiontuki ja valvonta. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomukset 210/2010, Helsinki.

World Giving Index (2014)
https://www.cafonline.org/PDF/WorldGivingIndex2013_1374AWEB.pdf

VM (2009) *Yleishyödyllisten yhteisöjen verotus*. Työryhmömuistio 31/2009. Valtiovarainministeriö. Edita, Helsinki.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/075_verotus/20090831Yleishyodyellisten_yhteisoejen_tyoeryhmae_NETTI_%2b_KANNET.pdf

Verotusohje (2014) Verotusohje yleishyödyllisille yhteisöille (annettu 26.6.2014)
[http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Verotusohje_yleishyodyllisille_yhteisoil\(33125\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Verotusohje_yleishyodyllisille_yhteisoil(33125))

Viren, M. (1997) *Icke-vinstsyftande sammanslutningar i nationalräkenskaperna i Finland*. Teoksessa *Skattefria organisationer*. Nordisk skattevetenskapliga forskningsrådets skriftserie Nr 34, Juristförlaget, Stockholm, 73-85.

Wijkström, F. and S. Einarsson (2004) *Foundations in Sweden*. EFI, Stockholm.

World Giving Index (2013) *Charities Aid Foundation*
<https://www.cafonline.org/publications/2013-publications/world-giving-index-2013.aspx>

Litteet

Liitetaulukko 1 100 suurinta säätiötä taseen loppusumman mukaan

Säätiön nimi	taseen loppusumma
Koneen Säätiö	1 585 638 584
Aalto-korkeakoulusäätiö	1 375 854 377
Suomen Kulttuurirahasto	1 247 868 682
SLS-konserni (Svenska Litteratursällskap, Svenska Kulturfonden)	1 220 850 338
Aalto-korkeakoulusäätiö	1 118 941 324
Jane ja Aatos Erkon säätiö	711 863 511
Föreningen Konstsamfundet r.f.	528 979 222
Sigrid Jusélius Stiftelse	464 263 868
Koncernen Folkhälsan	405 537 633
Stiftelsen för Åbo Akademi	391 585 404
Jenny ja Antti Wihurin rahasto	337 235 020
Helsingin seudun opiskelija-asuntosäätiö	335 903 184
Tampereen Vuokratalosäätiö	309 742 848
Y-Säätiö	307 944 948
Helsingin seudun opiskelija-asuntosäätiö	287 689 569
Brita Maria Renlunds minne	276 650 282
TTY-säätiö	275 170 179
Tampereen seudun opiskelija-asuntosäätiö	230 564 774
Emil Aaltosen Säätiö	192 124 071
Gösta Serlachius konststiftelse - Gösta Serlachiuksen taidesäätiö	156 737 516
Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö	149 795 000
Turun Ylioppilaskyläsäätiö - Studentbystiftelsen i Åbo	149 464 965
Saastamoisen säätiö	141 579 727
Inez och Julius Polins Fond	130 135 587
Alfred Kordelinin Yleinen Edistys- ja Sivistysrahasto	123 651 857
Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö (Säätiö)	117 605 232
Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton (TT) -säätiö	109 520 619
Svenska Folkskolans vänner	100 291 000
Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö	99 636 211
Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö	98 749 630
Helsingin Sanomain Säätiö	96 903 479
Keski-Suomen opiskelija-asuntosäätiö	96 832 183
Liikesivistysrahasto	96 354 590
Teknoliateollisuuden 100-vuotissäätiö	96 334 267
Stiftelsen Arcada	95 869 758
William Thuringin stiftelse	92 797 206
Folkhälsans forskningsstiftelse - Kansanterveyden tutkimussäätiö	77 693 819
Stiftelsen Tre Smeder	77 356 401
Yksityisyrittäjien Säätiö	71 914 429
Päivikki ja Sakari Sohlbergin Säätiö	71 237 549
Signe och Ane Gyllenbergs stiftelse	71 130 275
Stiftelsen Eschnerska Frilasarettet	69 006 475
Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse	67 595 790

Suomen Lääketieteen Säätiö	64 481 023
Lappeenrannan seudun opiskelija-asuntosäätiö	62 397 675
Maj ja Tor Nesslingin Säätiö	62 248 505
Stiftelsen Arcada	61 658 962
Tampereen Kotilinnasäätiö	58 251 407
Vaasan opiskelija-asuntosäätiö	54 186 391
Stiftelsen för Svenska Teatern i Helsingfors	53 882 515
Metsämiesten Säätiö	51 866 343
Yrjö Jahnssonin säätiö	51 177 909
Helsingin kauppatieteiden ylioppilaiden säätiö	51 007 651
Vaasan opiskelija-asuntosäätiö	50 368 061
Rinnekoti-Säätiö	50 083 863
Svenska Kulturfonden i Björneborg	49 272 503
Sydäntutkimussäätiö	47 236 123
OP-Pohjola-ryhmän tutkimussäätiö	46 088 423
OLVI - säätiö	45 644 446
Turun Yliopistosäätiö	44 757 561
Urheiluopistosäätiö	44 489 075
Helsingin kauppatieteiden ylioppilaiden säätiö	44 487 914
Suomen Pelastusarmeijan Säätiö	43 464 260
Louise och Göran Ehrnrooth Stiftelse	43 014 923
Lahden vanhusten asuntosäätiö	43 011 943
Palkansaajasäätiö	42 393 294
William ja Ester Otsakorven Säätiö	40 257 208
Rinnekoti-Säätiö	39 506 303
Urlus - säätiö	39 041 861
Domus Arctica -säätiö	38 633 773
Otavan Kirjasäätiö	37 359 611
Lasten Päivän Säätiö	36 566 434
Invalidisäätiö	35 805 708
Helsingin kauppakorkeakoulun tukisäätiö	35 593 183
Stiftelsen Svenska Handelshögskolan	35 576 004
Ami-säätiö	35 522 844
Ami-säätiö	35 522 844
Asumispalvelusäätiö ASPA	35 264 751
Harry Schaumans Stiftelse	34 847 975
Rakennusmestarien Säätiö	33 577 303
Miina Sillanpään Säätiö (k)	33 205 345
Instrumentariumin Tiedesäätiö	32 525 188
Lastentautien tutkimussäätiö - Stiftelsen för pediatrik forskning	32 489 747
Kehitysvammaisten Palvelusäätiö	32 459 771
Juho Vainion Säätiö	32 073 648
Kunnallisalan kehittämissäätiö	31 540 029
Urheiluopistosäätiö	31 380 820
Tampereen Aikuiskoulutussäätiö	31 151 916
Kymin Osakeyhtiön 100-vuotissäätiö	30 414 925
Jyväskylän Kauppalaisseuran Säätiö	30 336 563
Asumispalvelusäätiö ASPA	29 933 921
Syöpäsäätiö-Cancerstiftelsen	29 830 086

A-klinikkasäätiö	29 281 504
Sininauhasäätiö	28 508 885
Werner Söderström Osakeyhtiön kirjallisuussäätiö	27 728 116
Viestintäalan tutkimussäätiö	26 897 015
Tampereen yliopiston tukisäätiö	26 557 308
Haaga Instituutti -säätiö	25 907 861
Marjatta ja Eino Kollin Säätiö	25 645 367
Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö	25 304 751
Gaius-säätiö, Gaius-stiftelsen	25 297 822
Kuntoutumis- ja liikuntasäätiö Peurunka	24 758 758
Jääkiekkoilijoiden Koulutus- ja Ammatinedistämissäätiö	24 530 919
Kommerserådet Otto A. Malms donationsfond	24 069 872
Stiftelsen för utbildningsfastigheter i kustregionen	23 935 584
K. Albin Johanssons stiftelse	23 548 880
Suomen Kansallisoopperan säätiö	23 373 801
K.H. Renlunds stiftelse	23 270 764
Suomen Arvopaperimarkkinoiden Edistämissäätiö	23 253 818
Rokuan Terveys- ja Kuntouttamissäätiö	22 887 608
Tampereen tuberkuloosisäätiö	22 780 073
Syöpätautien Tutkimussäätiö	22 674 207
Victoriastiftelsen	22 119 177

Taseen loppusummat on esitetty käypiin (markkina)arvoihin. Säätiöiden nimet ovat siinä muodossa kuin ne ovat PRH:n aineistossa. Jos kyse on ns. säätiökonsernista, luvut edustavat sen koko tasetta.

Liiteasetelma 1 Yhteenvedo lahjoittajien saamista verohelpotuksista eri maissa

Itävalta Rahalliset ja materiaalilahjoitukset voittoa tavoittelemattomille yhteisöille (mukaan lukien ulkomaiset yhteisöt) saavat verohelpotuksia yritysverotuksessa. Yritys voi vähentää summan, joka on korkeintaan 10 % edellisen vuoden tuloista ja sen lisäksi vielä 10 %, jos yhteisö harjoittaa pelkästään tieteellistä toimintaa. Jäsenmaksut eivät ole verovähennyskelpoisia. Tavaralahjoitukset arvostetaan käypään arvoon.

Belgia Lahjoitukset ovat vähennyskelpoisia vain rekisteröityjen säätiöiden osalta. Vähennys tehdään verotuksesta. Yksilöiden osalta vähennyskelpoisia määriä ovat summat 30 eurosta 300 000 euroon, tai vaihtoehtoisesti 10 %:iin nettotuloista. Yritysverotuksessa yläraja ovat 500 000 tai 5 % yrityksen verotettavista tuloista. Jäsenmaksut ovat vähennyskelpoisia.

Kypros: Yksityiset ihmiset ja yritykset voivat vähentää lahjoitukset maksimissaan 34 300 euroa tai vuositulojen verran. Sen yli menevien lahjoitusten määrästä voi vähentää 50 %. Tavaralahjoitukset ja lahjoitukset ulkomaille eivät ole vähennyskelpoisia.

Tšekin tasavalta Yksityiset lahjoittajat voivat vähentää tuloistaan 34 euroa tai 2 % maksimissaan 10 prosenttia tuloveron määräistä. Yritykset voivat vähentää vähintään 67 euroa enimmillään viisi prosenttia veronalaisista voitoista.

Tanska Verovähennykset ovat mahdollisia vain viranomaisten hyväksymille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille. Yksityiset ja yritykset voivat lahjoittaa summan, joka on euroissa vähintään 67 ja maksimissaan 672 euroa. Lisäksi sopimuksen mukaisia lahjoituksia voi tehdä enimmillään 15 prosenttia tuloista tai voitoista maksimimäärään (joka on euroissa) 2015, olettaen, että se on alle edellä mainitun 15 prosentin.

Viro Yksityisten lahjoittajien lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia, jos ne menevät rekisteröidyille yhteisöille. Enimmillään vähennys on 5 prosenttia tuloista. Yritysten lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia aina 3 prosenttiin tuloista tai vaihtoehtoisesti 10 prosenttiin edellisen vuoden voitoista. Lahjoitukset ulkomaiselle yhteisöille ovat verovähennyskelpoisia, jos yhteisöt on rekisteröity myös Virossa.

Suomi Yksityisten ihmisten lahjoitukset ja jäsenmaksut eivät ole vähennyskelpoisia, poikkeuksena ammattiliittojen (ja metsähoitoyhdistysten) jäsenmaksut. Yhteisöt voivat vähentää 850 euroa lahjoituksista yhteisöille, jotka vaalivat suomalaiset kulttuuriperintöä. Lahjoitukset suuruudeltaan 850 – 25 000 voidaan vähentää yritysverotuksessa, mikäli ne kohdistuvat yleishyödyllisille yhteisöille, jotka harjoittavat tieteellistä tai taiteellista toimintaa. Ulkomaisille säätiöille tehdyt lahjoitukset eivät ole vähennyskelpoisia.

Ranska Yksityiset ihmiset voivat vähentää rahalliset tai materiaalilahjoitukset rekisteröidylle säätiöille tuloverotuksessa enimmillään 60 prosenttia lahjoituksen määrästä ja maksimissaan 10 prosenttia verotettavien tulojen määrästä. Myös ulkomaisille yhteisöille tehtävät lahjoitukset ovat vähennyskelpoisia, mikäli yhteisöillä on toimintaa Ranskassa. Yritysverotuksessa vähennys on maksimissaan 60 prosenttia tehdystä lahjoituksesta ja 5 % yrityksen liikevaihtoista. Jäsenmaksut ovat 50 prosenttisesti vähennyskelpoisia, edellyttäen, että asianomainen yhteisö kuuluu hyväksytyille toimialoille (tiede, kulttuuri, perhe jne.) Ulkomaisten yhteisön on anottava vähennykseen oikeuttavaa asemaa, jotta se on samassa asemassa kuin ranskalaiset yhteisöt.

Saksa Yksityisten ja yritysten lahjoitukset ovat oikeutettuja yleiseen verovähennykseen, joka on suuruudeltaan 5 prosenttia kokonaistulosta (erityistapauksissa vähennys voi kuitenkin olla 10 %). Tavaralahjoituksissa sovelletaan käypiä hintoja ja pääoman osalta kirjanpitoarvoja. Palvelusten muodossa tapahtuvat lahjoitukset edellyttävät maksujen lakimääräistä kirjaamista. Lahjoitukset ulkomaisille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille eivät ole verovähennyskelpoisia, mutta niitä voi kuitenkin tehdä epäsuorasti. Jäsenmaksut ovat vähennyskelpoisia vain erikseen määräytyille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille.

Australia Erikseen mainituille yleishyödyllisille yhteisöille tehdyt lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia (jos lahjoitus ylittää noin kaksi dollaria). Tavara- ja pääomalahjoitukset ovat myös vähennyskelpoisia (osakkeiden osalta on kuitenkin rajoituksia määrän hallussapitoajan suhteen). Testamenttilahjoituksista ei peritä pääomavoittoveroa.

Kanada Lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia, siten verosta vähennetään 15 prosentti alle noin 140 euron lahjoituksista ja 29 prosenttia sen yli menevistä lahjoituksista, kuitenkin niin vähennys ei voi olla yli 75 prosenttia verotettavasta tulosta. Tavaralahjoitukset ovat mahdollisia, mutta niitä voi arvostaa korkeintaan käypiin markkinahintoihin.

Uusi Seelanti Yleishyödyllisille yhteisöille tehdyt lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia, siten että verosta vähennetään 33,3 prosenttia. Pienin vähennys on noin 3 euroa.

Kreikka Yksityiset ihmiset voivat vähentää lahjoituksina rekisteröidyille yleishyödyllisille yhteisöille enintään 10 % vuosituloista. Jos lahjoitus on alle 10 % tuloista, vähennys tehdään verotettavista tuloista. Jos lahjoitus on yli 2950 euroa, vähennys tehdään käyttämällä 10 % lähdeveroa. Yritykset voivat vähentää lahjoitukset, jos ne tehdään pankkien kautta. Jos lahjoitus on yli 2950 euroa, lahjoitus on tehtävä valtion pankin kautta. Tavaralahjoitukset sen paremmin kuin lahjoitukset ulkomaisille yhteisöillekään eivät ole vähennyskelpoisia.

Unkari Yksityiset lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia enimmillään 30 prosenttiin veron määrästä. Niiden maksimimäärä voi kuitenkin olla vain noin 206 euroa – erikoistapauksissa kuitenkin noin 410 euroa. Yksityiset lahjoittajat voivat lahjoittaa tuloverosta yhden prosentin voittoa tavoittelemattomille yhteisöille ja yhden prosentin kirkolle. Tavaralahjoitukset ovat ole verovähennyskelpoisia. Yritysten tekemät lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia täyteen määrään asti. Jos lahjoitukset ovat pysyviä, tätä määrää voidaan kasvattaa 20 prosentilla. Yleinen yläraja kaikille vähennyksille on 20 prosenttia yrityksen voitoista ennen verotusta. Joukolle erikseen määriteltäjä voittoa tavoittelemattomia yhteisöjä 150 prosenttia lahjoituksesta on verovähennyskelpoista. Määrää voidaan vielä nostaa 20 prosenttiyksikköä, jos lahjoitus on pysyvä. Yläraha lahjoituksen määrälle on 25 voitoista ennen verotusta. Yritysten tavara- ja palvelumuotoiset lahjoitukset ovat myös verovähennyskelpoisia. Tavaralahjoitukset arvostetaan kirjanpitoarvoin ja palveluiden lahjoitusjoet kustannusperusteisesti.

Irlanti Rahalahjoitukset ovat vähennyskelpoisia, jos niiden arvo on vähintään 250 euroa ja ne menevät yhteisöille, jotka ovat olleet verovapaita vähentää kolme vuotta. Jos lahjoittajat ja lahjoituksen saajan välillä ei ole mitään yhteyttä, lahjoituksen määrälle ei ole ylärajaa, muutoin lahjoituksen vähennykseen oikeuttavan maksimimäärä on 10 prosenttia vuosituloista. Tavaralahjoitukset eivät ole verovähennyskelpoisia. Vähennys tehdään veron jälkeisistä tuloista, mutta lahjoituksen saava yhteisö saa tilityksenä maksetun veron jälkikäteen.

Yritykset saavat vähennykset yritysveron määrää vastaavasti. Jäsenmaksut ovat vähennyskelpoisia aina siihen määrään asti, joka vastaa kymmentä prosenttia vuosituloista. Lahjoitukset ulkomaiselle yhteisöille eivät ole verovähennyskelpoisia.

Italia Lahjoitukset voi vähentää tuloverosta. Yksityisten lahjoitusten yläraja on 19 % lahjoituksen määrästä maksimissaan 2066 euroa, Yritykset voivat vähentää 2066 euroa tai vaihtoehtoisesti 2 prosenttia voitoista ennen veroja. Lahjoitukset ulkomaisille yhteisöille, jotka toimivat Italiassa ja jotka on rekisteröity Italiassa, ovat samalla tavoin verovähennyskelpoisia kuin italialaisille yhteisöille tehdyt lahjoitukset.

Latvia Yksityisten ihmisten lahjoitukset rekisteröidyille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille ovat vähennyskelpoisia aina 20 % tulorajaan asti. Yritykset voivat vähentää noin 85 euroa lahjoitetusta summasta yritysverotuksessa. Verovähennys voi olla maksimissaan 20 % koko veron määrästä.

Liettua Yksityisten lahjoittajien lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia enimmillään kahteen prosenttiin tuloista. Yritysten lahjoitukset ovat verovähennyskelpoisia maksimissaan 200 prosenttiin asti kuitenkin niin, että lahjoitusten määrä ei saa ylittää 40 prosentti verotettavista tuloista. Jäsenmaksut ovat verovähennyskelpoisia samoin kuin tavara- ja palvelumuotoiset lahjoitukset Ne arvostetaan kustannusperusteisesti. Ulkomaisille yhteisöille tehdyt lahjoitukset ovat vähennyskelpoisia vain, jos asianomainen voittoa tavoittelematon yhteisö on rekisteröity Liettuassa.

Luxemburg Yksityisten ihmiset lahjoitukset voi vähentää verotuksessa, mikäli niiden määrä on suurempi kuin 124 euroa (tai 10 % nettotuloista) ja toisaalta pienempi kuin 250 000 euroa. Sama sääntö koskee yrityksiä. Tavaralahjoitukset arvostetaan yleensä kirjanpitoarvoihin. Lahjoitukset ulkomaille eivät ole vähennyskelpoisia sen paremmin kuin jäsenmaksut.

Malta Raha- ja tavaralahjoitukset rekisteröidyille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille ovat verovähennyskelpoisia.

Hollanti Yksityisten lahjoittajien lahjoitukset määritellyille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille ovat verovähennyskelpoisia täyteen määrään asti, muut lahjoitukset ovat vähennyskelpoisia, jos niiden määrä on yli 60 euroa (vähintään yksi prosentti), enintään kuitenkin 10 prosenttia verotettavista vuosituloista. Yritysten osalta lahjoitusten alaraja on 227 euroa ja maksimi 6 prosenttia verotettavista tuloista. Yksityisten ja yritysten lahjoitukset ulkomaisille yhteisöille ovat verovähennyskelpoisia vain, jos verohallinto on hyväksynyt nämä yhteisöt verovähennyskelpoisiksi.

Puola Yksityiset lahjoittajat voivat lahjoittaa euromääräisesti noin 90 euroa tai maksimissaan yhden prosentin veron määrästä veroista kotimaiselle voittoa tavoittelemattomalle yhteisölle. Yritykset voivat vähentää verotuksessa määrän, joka on enimmillään 10 prosenttia verosta. Tavara ja palvelumuotoiset lahjoitukset arvostetaan kustannusperusteisesti. Jäsenmaksut ovat lahjoitusten saajien osalta vähennyskelpoisia vain yritysverotuksessa, mikä niitä ei käytetä kaupalliseen toimintaan. Lahjoittajien osalta jäsenmaksut sen paremmin koti- kuin ulkomaisille yhteisöille eivät ole verovähennyskelpoisia.

Portugali Yksityisten lahjoittajien raha- ja tavaralahjoitukset yleishyödyllisille yhteisöille ovat verovähennyskelpoisia. Vähennys on 25 lahjoituksen arvosta, mutta vähennysten

yhteismäärä ei saa ylittää 15 prosenttia maksettavaksi määrätyn veron määrästä. Yritysten lahjoitukset yhteiskunnalliseen toimintaan ovat verovähennyskelpoisia, ja vähennys on enimmillään 0.8 prosenttia liikevaihdosta (lahjoitukset voi vähentää 130 prosenttisesti). Vastaavasti lahjoituksista, jotka kohdistuvat kulttuuriin, tieteeseen, ympäristöön, urheiluun tai koulutukseen, voi vähentää enimmillään 0.6 prosenttia liikevaihdosta siten, että vähennetty määrä on 120 lahjoitukselta (pysyvien lahjoitusten osalta kuitenkin 130 %).

Slovakia Yksityiset lahjoittajat ja yritykset voivat vähentää kaksi prosenttia maksamistaan veroista lahjoittamalla voittoa tavoittelemattomille yhteisöille. Lahjoitusten alaraja on yksityisillä noin 0.5 euroa ja yrityksillä noin 6.5 euroa (lahjoitusta kohden).

Slovenia Yksityiset lahjoittajat voivat vähentää maksimissaan kolme prosentti tuloista. Yritykset voivat vähentää enimmillään 0.3 prosenttia tuloistaan.

Espanja Yksityiset lahjoittajat voivat vähentää 25 prosenttia lahjoituksista määritellyille yleishyödyllisille yhteisöille, 30 prosenttia voi vähentää kulttuurilaitoksille – enimmillään kuinkin 15 prosenttia veropohjasta, muutoin 10 prosenttia voittoa tavoittelemattomille yhteisöille. 10 prosentin vähennys koskee myös jäsenmaksuja. Yritykset voivat vähentää lahjoitukset enimmillään 10 prosenttia veropohjasta. Materiaalilahjoitusten osalta noudatetaan kustannusperusteita arvostusta kuitenkin niin, että markkina-arvoja ei ylitetä. Laki ei tunne lahjoituksia ulkomaisille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille.

Ruotsi Yksityiset lahjoittajat eivät saa verotuksessa vähennystä tekemistään lahjoituksia.

Iso-Britannia Lahjoitukset ovat periaatteessa verovähennyskelpoisia. Lahjoituksia on eri tyyppiä: kuukausittaiset lahjoitukset vähennetään suoraan työnantajan maksamasta palkasta. Tällaiset lahjoituksen saaja voi olla vain yleishyödyllinen yhteisö, jolla on kirjoilla Isossa-Britanniassa. Toinen lahjoituksen muoto on rahalahja, joka vähennetään verotettavasta tulosta. Lahjoituksen saanut yhteisö saa hyvityksen maksetusta tuloverotusta. Jäsenmaksut ovat vähennyskelpoisia vain jos ne eivät oikeuta lahjoituksen vastaanottavan yhteisön tarjoamiin fasiliteetteihin, joita jäsenmaksun maksaja voi henkilökohtaisesti käyttää.

Japani Lahjoitukset ja jäsenmaksut ovat verovähennyskelpoisia. Jos lahjoittaja on kotimainen yhteisö, joka maksaa yritysveroa, tietty määrä voidaan vähentää verotettavasta tulosta. Tämä määrä on suuruudeltaan $0.5 \cdot (2.5 \% \text{ lahjoittajan vuositulo} + 0.25 \% \text{ lahjoittajan oman pääoman arvo})$.

Yhdysvallat Lahjoitukset tietyille voittoa tavoittelemattomille yhteisöille käytettäväksi hyväntekeväisyyteen (kirkot, koulut ym.) voidaan vähentää liittovaltion verotuksessa, olivat ne sitten rahaa, tavaroita tai jäsenmaksuja. Verovähennyskelpoisten lahjoitusten yläraha on 50 vuosittaisista bruttotuloista. 30 prosentin yläraja koskee muita yhteisöjä kuten veteraanijärjestöjä, (muita kuin edellä mainittuja) ylishyödyllisiä säätiöitä. Jos lahjoitus on yli 250 dollaria, siitä on oltava tosite. tavaralahjoitukset arvostetaan yleensä markkinahintaan.

Lähde CES/IFO DICE -tietokanta. Taulukossa 13 on lisää tietoja vähennysten suuruudesta. Vähennysten ala- ja ylärajoja koskevat luvut on muunnettu ei-euromaiden osalta euroksi, minkä vuoksi ne ovat vain "noin"-lukuja. Osalla euroalueen maistakin lukuihin ei ole tehty eurokonversion jälkeen mitään pyöristyksiä, mistä johtuvat hieman omituiset numeroarvot.

Liiteasetelma 2 Lahjoitusten verovapaudesta Suomessa

Yleishyödylliseen tarkoitukseen annettujen lahjoitusten vähennysoikeuteen on tullut muutoksia 1.1.2008 voimaan tulleella tuloverolain 57 §:n muutoksella (7.12.2007/1141). Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran vuodelta 2008 toimitettavassa verotuksessa. Vähennysoikeus koskee edelleen tieteen, taiteen tai suomalaisen kulttuuriperinteen hyväksi tehtyjä lahjoituksia. Vähennyskelpoisen lahjoituksen alaraja on myös edelleen 850 euroa. Sen sijaan vähennyskelpoisen lahjoituksen ylärajaan on tullut muutoksia. Lisäksi säännöksen soveltamisalaa on laajennettu koskemaan Euroopan talousalueella (ETA) olevia lahjansaajia. Vähennyskelpoisen lahjoituksen yläraja on 250 000 euroa kun lahjoituksen saajana on ETA – valtio tai ETA –alueella oleva julkista rahoitusta saava yliopisto tai korkeakoulu taikka näiden yhteydessä oleva yliopistorahasto. Lahjoitus tulee antaa tiedettä, taidetta tai suomalaisen kulttuuriperinteen säilyttämistä edistävään tarkoitukseen. Vähennyskelpoisen lahjoituksen yläraja on 50 000 euroa, kun lahjoituksen saajana on Verohallituksen nimeämä ETA-alueella oleva yhdistys, säätiö tai edellä mainittujen yhteydessä oleva rahasto, jonka tarkoituksena on tieteen, taiteen taikka suomalaisen kulttuuriperinteen säilyttäminen (katso luettelo Verohallinnon tuloverolain 57 §:n nojalla nimeämät yhdistykset yms.).

Verohallinto antaa ohessa tiedoksi luettelon niistä Verohallinnon nimeämistä yhdistyksistä, laitoksista ja säätiöistä, joiden varsinaisena tarkoituksena on suomalaisen kulttuuriperinteen säilyttäminen taikka tieteen tai taiteen tukeminen, ja joille tehty lahjoitus on tuloverolain 57,1 §:n 2. kohdan perusteella vähennettävissä lahjoituksen tehneen yhteisön tulosta verotuksessa. Vähennyskelpoinen lahjoitus voi olla vähintään 850 euroa ja enintään 50 000 euroa saajaa kohti. Yhtymiä ei vähennysoikeus koske. Luettelolla olevan yhteisön on toimitettava vuosittain Verohallintoon tiedot saamistaan vähennyskelpoisista lahjoituksista, niiden antajista ja selvitys käyttötarkoituksesta sekä toimintakertomus, tuloslaskelma ja tase. Lisäksi lopussa on lueteltu tuloverolain 57,1 §:n 1. kohdan tarkoittamat yliopistot ja korkeakoulut. Lisätietoa sivulta:

[Lahjoitusten vähentäminen verotuksessa ja nimeämispäätöksen hakeminen.](#)

Lähde: Verohallitus

Liitetaulukko 2 Veronhuojennuksiin oikeuttavat säätiöt

Aamu Suomen Lasten Syöpäsäätiö	Ilmatorjuntasäätiö	Liikesivistysrahaston Kannatusyhdistys
Akseli Gallen-Kallelan Museosäätiö	Institutum Romanum Finlandiae	Loviisan Merenkulkuhistorian Säätiö
Albert Edelfeltin säätiö	Instrumentariumin tiedesäätiö s.r.	Luonnonperintösäätiö
Alfred Kordelinin Yleinen Edistys- ja Sivistysrahasto	Into liikkeessä ry	Luovan säveltaiteen Edistämissäätiö
Allergiatutkimussäätiö - Stiftelsen för allergiforskning	Invalidisäätiö	Lääketeollisuuden Tutkimussäätiö
Anders Chydenius-säätiö	Itä-Suomen Korkean Teknologian Säätiö	Lääkettutkimussäätiö
Ars Finn-Medi ry	Jenny ja Antti Wihurin rahasto	M.A.Castrénin seura ry
Arvo ja Lea Ylppö Säätiö	Joensuun Yliopiston Tukisäätiö	Maire Gullichsenin taidesäätiö
Automaatiosäätiö	John Nurmisen säätiö	Maj ja Tor Nesslingin säätiö
Avohoidon Tutkimussäätiö	Juhani Lehikoisen säätiö	Mannerheimin Lastensuojeluliiton tutkimussäätiö
Barnskyddsförbunds forskningsstiftelse	Juminkeko-säätiö	Marie-Louise ja Gunnar Didrichsenin taidesäätiö
Biomedicum Helsinki-säätiö	Jyväskylän Kauppalaisseuran Säätiö	Matti Koivurinnan säätiö
BirdLife Suomi ry, BirdLife Finland rf	Jyväskylän yliopistosäätiö	Medcare-Säätiö
Brunbergs stiftelse/Brunbergin säätiö	Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistys ry	Mehiläisen Tutkimussäätiö
Crusell-seura ry	Jääkärisäätiö	Metropolian tukisäätiö
Diabetestutkimussäätiö - Stiftelsen för Diabetesforskning r.f.	Kalevala Korun Kulttuurisäätiö	Minervasäätiö - Minervastiftelsen
Elektroniikkainsinöörien Säätiö	Kalevalaseura-säätiö	Moikoisten Syöväntutkimussäätiö - Munuaissäätiö - Njurstiftelsen
Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen kannatusyhdistys ry	Kallioniemi-säätiö	
Ellen ja Artturi Nyyssösen säätiö	Kankas-stiftelsen	Naantalin musiikkijuhlasäätiö
Eläinlääketieteen tutkimuksen tukisäätiö	Kansan Sivistysrahasto	Nokia Oyj:n Säätiö
Elävä Itämeri säätiö	Kansanmusiikkisäätiö	Nordenskiöld-Samfundet i Finland r.f.
Emil Cedercreutzin säätiö	Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö	Nuori Taide -säätiö
Epilepsiatutkimussäätiö	Karjalan Kielen Seura ry	Nykytaiteen museo Kiasman Tukisäätiö
Erkki Paasikiven säätiö	Kauko Sorjosen säätiö	OKKA-säätiön julkaisurahasto
Espoon Seudun Kulttuurisäätiö	Kaupallisten ja teknillisten tieteiden tukisäätiö	Oopperan Tukisäätiö
Espoon taidemuseosäätiö	Keksintösäätiö	Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus
Etelä-Pohjanmaan korkeakoulusäätiö	Kerttu Saalasti säätiö	Orion-Farmos Tutkimussäätiö
Etelä-Pohjanmaan Korkeakouluyhdistys ry	Keskipohjanmaa-säätiö	Ortodoksisen Kulttuurin Säätiö
Euroopan metsäntutkimuksen tukisäätiö	Konstföreningen i Åbo - Turun Taideyhdistys ry	Ortopedian ja traumatologian tutkimussäätiö

EVTEK tukisäätiö	Korvatautien tutkimussäätiö	Otavan Kirjasäätiö
Fortumin säätiö	Kuhmon musiikkiyhdistys ry	Oulun Lääketieteellinen Tutkimussäätiö
Fortumin Taidesäätiö	Kultamuseosäätiö	Oulun ortodoksisen hiippakunnan säätiö
Forum Marinum-säätiö	Kuopin yliopistosäätiö	Oulun yliopiston tukisäätiö
Georg Malmsten-säätiö	Kuopion yliopistollisen sairaalan tutkimussäätiö	Outokumpu Oyj:n Säätiö
Gösta Serlachiuksen taidesäätiö	Kustaa Hiekan säätiö	Paimion Sähkämuseosäätiö
Helsingin Juniorijousten Tuki ry	Laboratoriolääketieteen Edistämissäätiö	Palkansaajien tutkimuslaitos
Helsingin kansainvälinen balettikilpailu-yhdistys ry	Lammin biologisen aseman Ympäristötutkimuksen Säätiö	Paulon Säätiö
Helsingin kauppar korkeakoulun tukisäätiö	Lapin yliopistosäätiö	Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen kannatusyhdistys Pentti Kettusen säätiö
Helsingin Sanomain Säätiö	Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun tukisäätiö	Perniökulttuuri-säätiö
Helsingin Taidehallin Säätiö	Lastenlinnan Säätiö	Pienyrityskeskukseen tukisäätiö
Helven säätiö	Lastentautien tutkimussäätiö	Pohjois-Karjalan kansanterveys ry
Hengityssairauksien tutkimussäätiö	Liedon Vanhalinna-säätiö	Tali-Ihantalan Perintö ry
Pohjola Pankin Taidesäätiö	Suomen Ilmailumuseosäätiö	Taideteollisuusmuseon säätiö
Pop & Jazz Konservatorion Säätiö	Suomen ja Yhdysvaltain stipenditoiminnan tukisäätiö	Pohjois-Suomen Terveydenhuollon tukisäätiö
Porvoon taidetehtaan säätiö	Suomen juutalainen kulttuuriperinneyhdistys ry	Talotekniikan koulutuksen ja tutkimuksen tukiyhdistys ry
Psykiatrian Tutkimussäätiö	Suomen Jäähdytstekniikan Museon Säätiö	Talvisotayhdistys ry
Päijät-Hämeen Vesijärvisäätiö	Suomen Kardiologinen Seura - Kardiologiska Föreningen i Finland	Tampereen teknillisen yliopiston tukisäätiö
Radio- ja tv-museosäätiö	Suomen Kirjainstituutin säätiö	Tampereen yliopiston kauppa- tieteiden opiskelijoiden tukisäätiö
Ravitsemuksen Tutkimussäätiö	Suomen Kliinisen Kemian Erikoislääkäriyhdistys ry	Tampereen Yliopiston Tukisäätiö
Reumatautien Tutkimussäätiö	Suomen Kulttuuriperinnön Säätiö	Tamperelaisen tutkimustyön tukisäätiö
RIL-säätiö	Suomen Kulttuurirahasto	Tapio Wirkkala- Rut Bryk-säätiö
Rinnekodin kehitysvammatutkimuksen kannatusyhdistys	Suomen Kulttuurirahaston kannatusyhdistys	Tasavallan Presidentin Arkistosäätiö
Rukajärven suunnan historiayhdistys ry	Suomen Lastenklonikoiden kummisäätiö	Tekniikan Akateemia -säätiö
Sairaalaklovnit ry	Suomen Luonnonsuojelun Säätiö	Tekniikan ammattikorkeakouluopetuksen tukisäätiö
Saksalaisen kirjaston tukisäätiö - Understödsstiftelsen för Tyska Biblioteket	Suomen Luonnonvarain Tutkimussäätiö	Tekniikan edistämissäätiö
Salon Luonnonmetsäsäätiö	Suomen Lääketieteen Säätiö	Teknillisen korkeakoulun tukisäätiö
Satakunnan korkean teknologian säätiö	Suomen Merimuseon tuki ry	Teknologiaateollisuuden 100-
Savonlinnan Oopperajuhlien	Suomen Metsämuseosäätiö	

Kannatusyhdistys ry		vuotissäätiö
Seppo Säynäjäkankaan Tiedesäätiö	Suomen Metsästysmuseum - Finlands Jaktmuseum ry	Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton (TT)-säätiö
Seurasaarisäätiö	Suomen Metsätieteellinen Seura ry	Tiedekeskussäätiö
Sibelius-Akatemian tukisäätiö - Understödsstiftelsen för Sibelius Akademin	Suomen Mitalitaiteen Kilta - Gillet för Medaljkonst i Finland ry	Turun kauppakorkeakoulun tukisäätiö
Silmä- ja kudospankkisäätiö	Suomen MS-säätiö	Turun konservatorion tukisäätiö
Silmäsäätiö	Suomen Muotoilusäätiö	Turun Yliopistosäätiö
Snellman-korkeakoulun kannatusyhdistys ry	Suomen ortodoksisen kirkkomuseon säätiö	UPM-Kymmenen Kulttuurisäätiö
Stadian insinöörikoulutuksen tukisäätiö	Suomen ortodoksisen kulttuurikeskuksen säätiö	Urologinen tutkimussäätiö
Stiftelsen AICIS-Åland International Institute of Comparative Island Studies	Suomen Parkinson-säätiö	Uuden Teknologian Säätiö
Stiftelsen för projektforskning	Suomen Syöpäinstituutin Säätiö	Vaasan yliopistosäätiö
Stiftelsen för Svenska Teatern i Helsingfors	Suomen Taideteollisuusyhdistys	Valamo-säätiö
Stiftelsen för Åbo Akademi	Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö	Veritautien Tutkimussäätiö
Stiftelsen Svenska Handelshögskolan	Suomen Teollisuuslääketieteen Edistämissäätiö	Werner Söderström Osakeyhtiön Kirjallisuussäätiö
Stiftelsen Ålands sjöfartsmuseum	Suomen Tietojenkäsittelymuseoyhdistys ry	Vetenskapsstiftelse för Kvinnor - Naisten Tiedesäätiö
Suomalaisen kirjallisuuden seura ry	Suomen Tuberkuloosin Vastustamisyhdistyksen säätiö	Wihurin kansainvälisten palkintojen rahasto
Suomalais-Ugrilainen Seura ry	Suomen Yrittäjyysakatemia Säätiö	Viipurin Kirjaston Suomen Restauraatioyhdistys ry
Suomen Aivosäätiö	Svenska litteratursällskapet i Finland rf	Vuojoki-säätiö
Suomen Angiologiayhdistys ry	Svenska Tekniska Vetenskapsakademierna i Finland r.f.	Wäinö Aaltosen Seura ry
Suomen Ateenan-instituutin säätiö	Sydäntutkimussäätiö	Ympäristötaiteen säätiö - Stiftelsen för miljökonst
Suomen eläinlääketieteen säätiö	Syöpäsäätiö - Cancerstiftelsen	Yrjö Jahnssoinin säätiö
Suomen farmaseuttinen yhdistys ry	Syöpätautien Tutkimussäätiö	Yrjö Uiton Säätiö
Suomen Hammaslääketieteen Säätiö - Odontologiska Stiftelsen i Finland	Säkylän talvi- ja jatkosotamuseon säätiö	Ålands Kulturstiftelse
Suomen Hammaslääkäriseura Apollonia ry	Särestöniemen museosäätiö	
Suomen Harrastajateatterin Tukisäätiö	Taidesäätiö Merita	
Suomen Hematologiyhdistys	Taideteollisen korkeakoulun tukisäätiö	

Tämän lisäksi tulevat Suomalaiset yliopistot ja ammattikorkeakoulut, Aalto-yliopistona toimiva Aalto-korkeakoulusäätiö ja Tampereen teknillisenä yliopistona toimiva TTY-säätiö.

Liiteasetelma 3 Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen verotus eri maissa

Itävalta Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita, mikä ne eivät ole kaupallisesti aktiivisia. Vuokra- ja leasing -tulot ovat verovapaita. Pääomavoitot ovat veronalaisia, mutta vähennyskelpoisia yritysverotuksessa.

Belgia Rekisteröidyt voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita voittoa tavoittelemattomasta toiminnasta. Ne ovat verovapaita yleisestä yritysverotuksesta, mutta niiden on maksettava yritysvero pääomavoitoista ja kiinteistötuloista. Eritysasema voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen joukossa edellyttää voittoa tavoittelemattomuutta ja toimintaa erityisillä aloilla (koulutus, perheiden tuki jne.) . Verotus ei koske kiinteistöjä, joita käytetään yleishyödyllisiin tarkoituksiin.

Kypros Tulot ovat verovapaita, mikäli ne käytetään yksinomaan yhteisön yleishyödylliseen tarkoitukseen. Pääomatulot mukaan lukien vuokra- ja leasing-tulot ovat verovapaita. Sen sijaan pääomavoitot ovat veronalaisia.

Tšekin tasavalta Tulot yleisen omasta toiminnasta ovat verovapaita. Tämä koskee osinkoja ja korkoja, kiinteistötuloja ja perintöjä. Mainos- ja vuokratulot ovat sen sijaan veronalaisia.

Tanska Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita. Vain kaupallinen toiminta on veronalaista.

Viro Voittoa tavoittelematon toiminta on verovapaita. Osingot ovat verovapaita. Muita tuloja (mm. vuokra- ja leasing-tuloja) verotetaan normaalisti.

Suomi Yleishyödylliseen toimintaa liittyvät tulot ovat verosta vapaat. Pääomatulot ovat pääsääntöisesti verosta vapaat. Kiinteistötulot, jota eivät liity yleishyödylliseen toimintaa ovat veronalaisia alemmalla verokannalla. Pääomavoitot ovat verovapaita.

Ranska Yleishyödylliset yhteisöt ovat pääsääntöisesti verovapaita. Poikkeuksena ovat kiinteistö- ja pääomatulot, joita verotetaan 24 %:n verokannalla ja valtion obligaatiot (joiden verokanta on 10 %). Ranskalaisten osakkeiden osingot ja pääomavoitot ovat verovapaita

Saksa Pääomatulot ovat pääsääntöisesti verovapaita. Samoin ovat yhteisön yleishyödyllisen tarkoituksen mukaiset elinkeinotulot. Mikäli elinkeinotulot ylittävät 30 678 euroa, ovat ne veronalaisia.

Kreikka Tulot, jotka ovat välttämättömiä yhteisön tarkoituksen kannalta, ovat verovapaita. Tämä koskee myös (kaikkia) pääomatuloja.

Unkari Yleishyödylliset yhteisöt ovat verovapaita toiminnasta, joka on yhteisön tavoitteiden mukaista yleishyödyllistä toimintaa. Verovapaus koskee myös pääomatuloja. Pääomavoitot eivät ole veronalaisia. Sen sijaan tulot kaupallisesta toiminnasta ovat veronalaisia.

Irlanti Korot, osingot, vuokrat ja maataloustuotteiden myyntitulot ovat verovapaita, mikäli niitä käytetään yksinomaan hyväntekeväisyyteen. Samoin edellytyksen pääomavoitot ovat verovapaita.

Italia Rekisteröidyt yleishyödylliset yhteisöt ovat verovapaita yleishyödyllisen toiminnan tuloista. Kiinteistö ja pääomatulot ovat normaalisti veronalaisia

Latvia Tulot hyväntekeväisyydestä ja vapaaehtoisesta toiminnasta ovat verovapaita. Muut tulot ovat normaalin verotuksen piirissä.

Liettua Tulot yhteisön tavoitteiden mukaisesta yleishyödyllisestä toiminnasta ovat verovapaita. Kaupallisesta toiminnasta saatavia tuloja verotetaan 15 %:n verokannalla. (alle 290 000 euron tuloista tehdään noin 7240 euron vähennys). Näihin tuloihin kuuluvat myös pääomatulot.

Luxemburg Voitto tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita mukaan lukein pääomatulot. Elinkeinotulot kaupallisilta yksiköiltä ovat veronalaisia.

Malta Rekisteröidyt yleishyödylliset voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita. Muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat normaalin verotuksen piirissä, mikäli yhteisön jäsenmaksutulot ovat alle puolet yhteisön kokonaistuloista.

Hollanti Erityisaseman saaneet voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat täysimääräisesti verovapaita. Muutoin yleisöt ovat verovapaita 7500 euron vuosituloihin asti, mikäli tulot käytetään yleishyödyllisiin tarkoituksiin.

Puola Tulot, jotka käytetään yleishyödyllisiin tarkoituksiin, ovat verovapaita - mukaan lukien pääomatulot.

Portugal Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita. Edellytyksenä on, että ne saavat verottajalta tunnustuksen asemastaan – ilmoitus tästä julkistaan virallisessa lehdessä.

Slovakia Yleishyödylliset yhteisöt ovat verovapaita, mikäli ne toimivat tavoitteidensa mukaisesti. Tulot kaupallisesta toiminnasta t ovat veronalaisia. Pääomatulot ja pääomavoitot ovat samoin ehdoin verovapaita, mutta muutoin ne ovat veronalaisia jos kohta niistä voi tehdä 8000 euron vähennyksen.

Slovenia voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita yleishyödyllisesti toiminnasta, elinkeinotoiminnasta on maksettavat 25 % vero. Vero koskee myös pääomatuloja pääomavoittoja, mikäli ne liittyvät voittoa tavoittelevaan toimintaan.

Espanja: Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita, kun ne harjoittavat sääntöjensä mukaista yleishyödyllistä toimintaa. Jos tulot tulevat toiminnasta, joka ei vastaa niin yleishyödyllistä tarkoitusta, sovelletaan alennettua 10 % verokantaa.

Ruotsi Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita, kun ne harjoittavat tavoitteiden mukaista toimintaa. Pääomavoittoja ei veroteta.

Iso-Britannia Hyväntekeväisyysjärjestöt ovat verovapaita, jos niiden tulot käytetään yksinomaan hyväntekeväisyystarkoituksiin. Pääomavoitot, vuokrat ja leasing-tulot ovat verovapaita, jos tulot käytetään hyväntekeväisyystarkoituksiin.

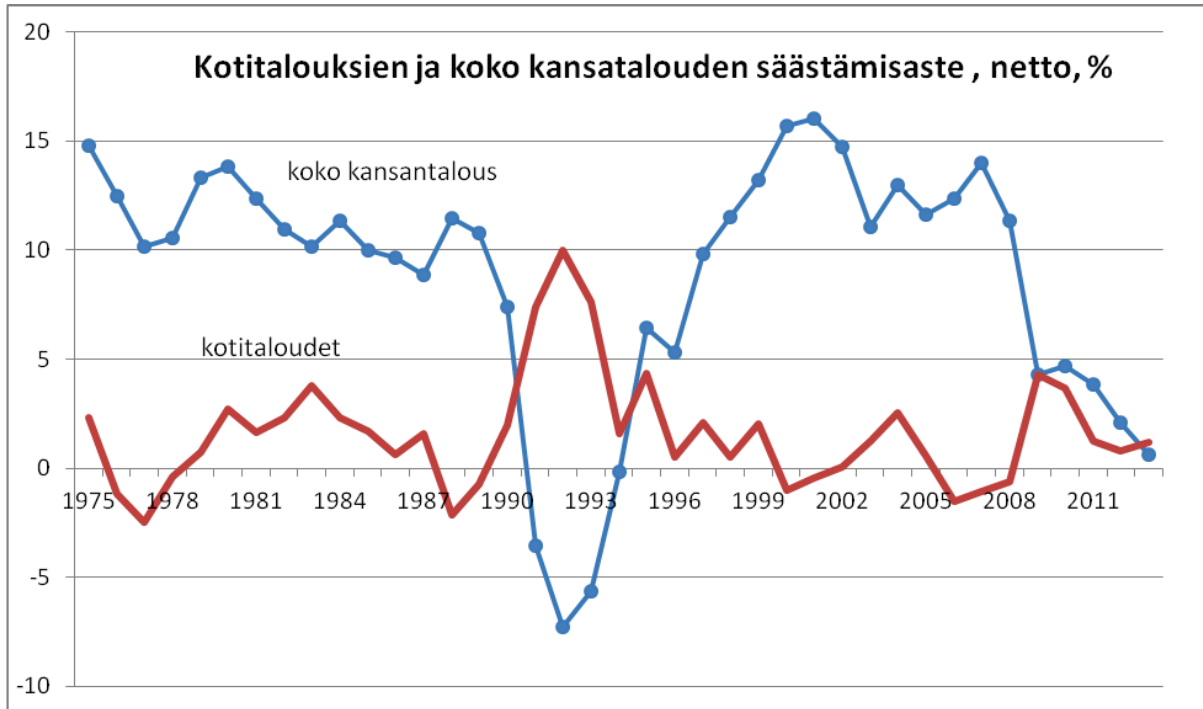
Japani Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat verovapaita, mikä toiminta on yleishyödyllistä. Tulot voittoa tuottavasta toiminnasta ovat veronalaisia, mutta niiden osalta on lukuisia verovähennysjärjestelmiä riippuen yhteisön luonteesta. Korkotulot, osingot ja

pääomavoitot ovat veronalaisia yritysverotuksen mukaisesti, mikäli ne liittyvät voitto tavoittelevaan toimintaan.

Yhdysvallat Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt ovat liittovaltiotasolla verovapaita tuloista, jotka tulevat yleishyödyllisestä toiminnasta, mutta yleisesti ottaen ei kaupallisesta toiminnasta. Säätiöiden yleishyödyllisen toiminnan tason pitää olla riittävän suurta, eivätkä niiden varat saa olla liian suuria niiden toimintaan nähden.

Lähde: CES/IDO DICE-tietokanta. Valuuttakurssimuunnoksista ks. liitteen asetelman 1 alaviite.

Liite 2 Säästämisasteet Suomessa 1975-2013, %

Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus.

Liite 3 Tietoja ammattiliittojen ja kirkon sijoituksista 2011/2012

Kysymys: Miten sijoitussalkkunne jakautuu hankinta -arvojen ja jos mahdollista markkina -arvojen mukaan?

SAK

Yleensä työtaistelurahasto on oman pääoman erä eli sitä vastaavat varat ovat sijoitettuna taseen vastaavaa puolella oleviin eriin. SAK:n sijoitusomaisuuden markkina - arvo 30.11.2011 oli 37 milj. euroa, josta korkosijoitukset 24,9 milj. euroa (67 %) strukturoidut joukkovelkakirjat 1,0 milj. euroa (3 %) osakkeiden ja osakerahastojen osuus 8,7 milj. euroa (23 %) vaihtovelkakirjasijoitusten osuus 0,6 milj. euroa (2 %) kiinteistösijoitusten osuus 2,2 milj. euroa (6 %). Markkina-arvon ja hankintamenon ero ei olennainen.

STTK

Korkomarkkinat 93 %, osakemarkkinat 7 %. *Ei vastausta sijoitusten suuruuteen.*

Akava

Oman ilmoituksen mukaan ei sijoitusomaisuutta.

JHL

Liiton tasearvojen mukainen tilanne 31.12.2011 on pyöristettynä seuraava: Osakesijoitukset (suorat + rahastot) 32 milj. euroa (25,5 %). Korkosijoitukset 40 milj. euroa (31,8 %). Indeksi- ja strukturoidut joukkovelkakirjalainat 26,5 milj. euroa (21,2 %). Kiinteistöt 27 milj. euroa (21,5 %) Kiinteistöjen osalta ei ole tehty markkina-arvoon liittyvää arviota. Muuten arvot vastaavat varsin hyvin myös markkina -arvoa. Sijoitusomaisuus on taseessa yhteensä 125,5 milj. euroa. Työtaistelurahasto on taseessa suuruudeltaan 94 milj. euroa. Käytännössä liiton koko sijoitusomaisuus on käytettävissä, kun ajatellaan työtaistelun rahoittamista.”

PAM

Sijoitussalkkumme jakaantuu seuraavasti: Rahamarkkinat/korkosijoitukset/joukkolainat noin 42 miljoonaa (50 %). Osakkeet noin 14 miljoonaa (17 %). Kiinteistösijoitukset/ muut strategisetsijoitukset n. 13 miljoonaa (16 %). Muut sijoitukset (mm. kapitalisaattosopimukset) 15 miljoonaa (18 %). Lisäsihän on käteisvaroja tileillä ja uuta omaisuutta (esim. Toimistohuoneistot).

Metalliliitto

Sijoitusten (arvopaperisalkku) arvo on 130 miljoonaa euroa ja jakaantuu seuraavasti: 50 % joukkolainoja, 20 % osakkeita, 20 % kiinteistöjä, 5 % käteinen ja 5 % muu. Mitään erillistä lakkokassaa ei liitolla ole vaan se muodostuu edellä mainituista sijoituksista.

Tehy

Koko kiinteä omaisuus on kotimaassa, lisäksi varainhoitosalkku sisältää kotimaisia osakkeita: Neste Oil Oy:n, Nokian Renkaat Oy:n, UPM-Kymmene Oy:n, Sampo OyJ :n, Nokia Oy:n, Telia Sonera Oy:n, Metso Oy:n Pöyry Pöyryn ja YIT:n -yhtymän osakkeita. Puhelinosakkeita ja Tehy-Palvelut Oy osakkeet. Korkosijoituksista pieni osa on Kehittyville markkinoilla,

osakerahastot ovat Aasia ja Venäjä, Indeksilainat ja Jvkt: Skandinavia, muu Eurooppa, Venäjä ja Aasia. *Ei vastausta sijoitusten suuruuteen.*

Pro

Sijoitusomaisuuden suurimmista eristä mainittakoon: maa- ja vesialueet sekä rakennukset: maa-alueita 7 paikkakunnalla suurimpana liiton hotelli kiinteistö Kirkkonummella. 9.167 teur toimisto- ja liikehuoneistot: huoneistoja 15 kohteessa, suurimmat Tourulan virastotalo Jyväskylässä 4.668 teur ja KOY Asemamiehenkatu 2, jossa työttömyyskassaa on vuokralla, 2.336 teur asuinhuoneistot: kolmisen kymmentä huoneistoa Helsingin Savelassa sekä välillisenä asunto-omistuksena VVO-osakkeita tasearvoltaan 7.556 teur matkailuosakkeet: omistuksia 25 kohteessa, suurin osa Holiday Club -kohteita, osuutemme Levi-konsernissa 1.867 teur liiketoimintasijoitukset: omistukset tytäryrityksissä 7 kpl, suurimpana Majvik Oy 1.053 teur pääomarahastot ja epäsuorat kiinteistö sijoitukset: osuudet kolmessa kotimaisessa private equity -rahastossa sekä kahdessa Evlin kiinteistö pääomarahastossa strukturoidut tuotteet ja hedge-rahastot, maaliskuussa erääntyvä pääomaturvattu osaketuote 5.000 teur ja pieni osuus hedge-rahastossa. Käyttöomaisuus koostuu liittomme toimitiloista 10 paikkakunnalla sekä kymmenkunnasta yhdistysten käyttöön hankitusta tilasta. Sisällytämme käyttöomaisuuteen myös konserniyhtiöille annetut asiakaslainat, joka on sijoitus- ja käyttöomaisuuden välillä rajatapaus. Siellä suurimpana eränä on Levin Matkailukeskukselle myönnetty 5.202 teur laina. Kiinteistöjen arvot hankintahintaan ja muut markkina-arvoon: Osakemarkkinat: noteeratuissa osakkeissa ja rahastoissa 5 % Korkomarkkinat: 23 %. Yhdistelmärahastot, indeksi- ja vaihtovelkakirjalainat: Ei ole. Kiinteä omaisuus, 53,6 %. Lakkokassa: Ei erikseen määriteltyä tai rahastoitua lakkokassaa vaan liiton koko tase on käytettävissä. Edellisten lisäksi 14 % strukturoiduissa sijoituksissa ja pääomarahastoissa. Liitto on pudottanut voimakkaasti osakepainoa ennen vuotta 2008 ja alkukesästä 2011. Tällä hetkellä ollaan odottavalla kannalla.

Rakennusliitto

Sijoituserät 50 milj. euron sijoituksista (tilinpäätös 2010): asunto-osakkeet n. 7 % muut osakkeet ja osuudet (mm. VVO, liiton kiinteistö sijoitusyhtiö SKK, Siikarannassa ravintolaa ja hotellia pyörittävä RL Lomat) n. 45 sijoitusrahasto-osuudet (varainhoitosopimus) n.16 % (yritysosakkeet n. 4 %, korko-ym. paperit, 12 % vakuutusyhtiösaamiset n. 6 % pankkisaamiset n. 22 %). Oma pääoma 72,5 milj., jotka ovat varalla työtaistelurahastoissa.

Team

Osakkeita SAMPO, Tikkurila Digia, Tieto, Kemira, Elisa, Almamedia, Sanoma. *Ei vastausta sijoitusten suuruuteen.*

AKT

Ei ole sijoitussalkkua. *Ei vastausta sijoitusten suuruuteen.*

Paperiliitto

Yhdistelmärahastot, indeksi- ja joukkovelkakirjalainat (€34 %), kiinteä omaisuus (€57 %). *Ei vastausta sijoitusten suuruuteen.*

SEL

Liiton taseessa n ns. vapaarahasto, työtaistelurahasto, eli osa omaa pääomaa. Kiinteistöjä on kaksi kesänviettopaikkaa Kangasniemellä ja Puolangalla. Tasearvoltaan kesäpaikat ovat noin 150 000 euroa. Sijoitukset jakautuvat maisuuslajeittain: osakerahastot, rahamarkkinarahastot, sijoitusobligaatit, joukkolainarahastot ja muut. Muut itävät sisällään

esimerkiksi liiton toimitilat, asunto-osakkeita, puhelinosakkeita, lomakiinteistöt, VVO-osakkeet. *Ei vastausta sijoitusten suuruuteen.*

Lääkäriliitto

Suomalaisiin osakkeisiin 76 % jakautuen yli 20 eri yritykseen, loput jakautuvat suhteellisen tasaisesti eurooppalaisiin, amerikkalaisiin ja kehittyviin markkinoihin. *Ei vastausta sijoitusten suuruuteen.*

Lähde: YLE:n kysely (2012)

http://www.yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/liitetiedostot/liittojen_sijoitukset.pdf.

Vastaukset ovat täsmälleen siinä muodossa, kuin ne ovat ym. YLE:n kotisivulla.

Kirkon eläkerahaston sijoitukset; yhteensä 932 012 716 euroa, niistä suorat osakesijoitukset 80 753 168 (Suomi) 264 576 461 (Ulkomaat)

Lähde: http://www.yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/liitetiedostot/kirkon_sijoitukset.htm

Matti Viren

Yleishyödylliset yhteisöt Suomessa

Verot, lahjoitukset ja avustukset tutkimuksen kohteena

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen kohteena ovat yleishyödylliset yhteisöt - ja niistä erityisesti säätiöt. Lähtökohta on kysymys siitä, miten näiden yhteisöjen suhde julkisen valtaan pitäisi järjestää. Tällöin esiin nousevat verotus ja tulonsiirrot (konkreettisesti avustukset ja lahjoitukset). Taustalla on periaatteellisempi kysymys siitä, miten yhteiskunnan pitäisi suhtautua ns. kolmanteen sektoriin: pitäisikö sen kasvua edistää vai rajoittaa. Vääjäämättä kysymys on myös siitä, missä määrin yhteiskunnan ylipäätään pitää osallistua yleishyödyllisen toiminnan rahoittamiseen joko erilaisten suorien tukien tai sitten niin sanottujen verotukien muodossa.

Tutkimus tarjoaa perustietoja yleishyödyllisten yhteisöjen toiminnasta, etenkin niiden taloudesta ja niiden taloudenhoitoa säätelevästä lainsäädännöstä. Lähinnä taloudenpitoon liittyvät tieteellistä kirjallisuutta esitellään pyrittäessä vastaamaan erityisesti verotusta koskeviin kysymyksiin. Ymmärrettävistä syistä paljon painoa laitetaan kansainvälisiin vertailuihin ja kokemuksiin.

Tutkimuksen kantavana ajatuksena on se, että julkisen sektorin roolia ja vastuita pitää jatkossa jollain tavoin rajoittaa. Osin tästä seuraa myös se, että voittoa tavoittelemattoman toiminnan kasvuun pitää suhtautua varauksin erityisesti tilanteessa, jossa kasvu perustuu pelkästään julkisen sektorin suoriin tai välillisiin tukiin ilman, että yksittäiset kansalaiset tai yhteisöt osallistuisivat toiminnan rahoittamiseen. Jos vielä toiminta on häiriöksi normaalein pelisäännöin toimiville markkinoille, on siihen syytä suhtautua kielteisesti. Ideaali ratkaisu olisi, että yleishyödylliset yhteisöt toimisivat pääsääntöisesti ilman julkisen sektorin suorita tukia ja julkisen sektorin mahdollinen tuki kanavoitaisiin verohelpotusten muodossa, niin että se sitoutuisi yksityisen sektorin lahjoituksiin ja avustuksiin. Jos yhteisö ei saisi mitään tukea yksityisiltä kansalaisilta (tai yrityksiltä), jäisi myös yhteiskunnan tukea paitsi. Yksittäisten kansalaisten yleishyödyllisille yhteisöille tekemät lahjoitukset voisivat jatkossa olla johonkin rajaan asti vähennyskelpoisia valtion verotuksessa edellyttäen kuitenkin, että julkisen sektorin suora tuki vähintään vastaavalla määrällä supistuu. Olennaista olisi vielä se, että kaikki yleishyödylliset yhteisöt olisivat tässä suhteessa samassa asemassa.

Yleishyödyllisten yhteisöjen verotuksen kannalta kiistanalain kysymys koskee näiden yhteisöjen pääomatulojen verottamista. Vaikka sitä voidaan perustella lähinnä fiskaalisin syin, päädytään tutkimuksessa siihen, että verotuksen kielteiset seuraamukset ovat

merkitykseltään suurempia kuin nämä fiskaaliset perustelut, joten verotushanke ei ainakaan nykytilanteessa ole mielekäs.

Suomen kansantalous tarvitsee jatkossa entistä enemmän yksityisen sektorin panostusta pääomien kartuttamiseen sekä tieteen että kulttuuriin rahoittamiseen. Näihin tarkoituksiin nimenomaan säätiöt tarjoavat sopivan vaikutuskanavan.

Ehdotukset vielä pähkinänkuoressa

Selvitettävä yleishyödyllisten yhteisöjen saama tuki (verotuki ja toiminta-avustukset), sen kohtaanto ja vaikutukset toimintaan ja tehokkuuteen.

Valtion (julkisen sektorin) toiminta-avustusten supistaminen ja panostaminen yhteisöjen omaan varainhankintaan

Yleishyödyllisille yhteisöille tehtävien lahjoitusten jonkinasteinen verovapaus on toteutettava myös yksittäisten kansalaisten osalta.

Tiukempi linja yleishyödyllisten yhteisöjen elinkeinotoimintaan: yleistä arvonlisäveroa harkittava

Kaikkia yleishyödyllisiä yhteisöjä on kohdeltava samalla tavalla tulojen ja lahjoitusten verotuksessa

Pääomatulojen verottomuus säilytettävä toistaiseksi nykyisellään

Matti Viren

De icke-vinstsyftande organisationerna i Finland

Skatter, donationer och bidrag som forskningstema

Sammandrag

Den här studien undersöker allmännyttiga samfund och i synnerhet privata stiftelser i Finland. Frågan är hur relationen mellan dessa organisationer och den offentliga sektorn skall organiseras. Ytterst handlar det om utformningen av beskattningsreglerna och transfereringssystemet (mera konkret offentliga understöd till stiftelserna). Som en viktig bakgrundsfaktor har vi arbetsfördelningen mellan den offentliga sektorn och den så kallade tredje sektorn; borde vi främja eller dämpa den tredje sektorns tillväxt? En oundviklig fråga är hur långt den offentliga sektorn skall gå i att stöda den icke-vinstsyftande sektorn i form av direkta stöd eller skattestöd.

Den här forskningsrapporten presenterar grundläggande fakta gällande allmännyttiga samfund, speciellt med hänseende till deras ekonomi och med hänseende till den lagstiftning som är relaterad till deras ekonomi. Rapporten innehåller också en litteraturgenomgång vars syfte är att belysa hur beskattningsfrågan borde lösas i ett sådant här fall. Av uppenbara orsaker betonas internationella jämförelser och erfarenheter i genomgången.

Som en röd tråd genom analysen går tanken att den offentliga sektorns roll och ansvar borde begränsas i framtiden. Detta innebär igen att den icke-vinstsyftande sektorns tillväxt måste begränsas speciellt i de fall då tillväxten är helt beroende av den offentliga sektorns stöd utan aktivt deltagande av privata medborgare och företag. En mera kritisk linje borde tillämpas i de fall då de allmännyttiga samfunden snedvrider konkurrensen inom de branscher där de opererar.

Ett idealiskt arrangemang vore att de allmännyttiga samfunden kunde finansiera sin verksamhet utan direkt stöd från den offentliga sektorn. Den offentliga sektorn kunde understöda de allmännyttiga samfunden i form av skattelättnader för gåvor och donationer från den privata sektorn. I sådana fall där organisationen inte får stöd från privata medborgare (eller företag) skulle organisationen inte heller få offentliga understöd. Donationer och stöd till allmännyttiga samfund kunde vara avdragbara upp till en viss gräns i beskattningen för privata medborgare. En dylik skattelättnad vore möjlig endast om det offentliga stödet skulle minska med åtminstone samma belopp. En grundprincip i det här nya systemet är att samma regler tillämpas för alla allmännyttiga samfund.

Den kontroversiella frågan gällande allmännyttiga samfund gäller beskattningen av kapitalinkomster. Även om beskattningen kan motiveras med hänvisning till fiskala skäl

drar den här studien slutsatsen att de negativa effekterna av en kapitalinkomstbeskattning av allmännyttiga samfund är större än den fiskala nyttan. Därmed kan man konstatera att en beskattning av kapitalinkomsterna för dessa organisationer inte är att rekommendera under nuvarande omständigheter.

I framtiden kommer Finlands ekonomi att behöva högre kapitalackumulering och den privata sektorn måste ta en större roll för att finansiera vetenskap och kultur. De privata stiftelserna spelar en nyckelroll i detta avseende.

Förslagen i ett nötskal

Det behövs mer forskning för att utreda de allmännyttiga samfundens stöd från den offentliga sektorn (både direkt och indirekt). Stödets incidens samt dess inverkan på organisationernas aktiviteter och effektivitet borde evalueras.

Statens (den offentliga sektorns) stöd till allmännyttiga samfund bör minskas och mera tyngd bör sättas vid självfinansiering

Skattelättnader i formen av skatteavdrag från de beskattningsbara inkomsterna bör ges åt privata medborgare som ger donationer.

Affärsverksamhet som bedrivs av allmännyttiga samfund bör behandlas med försiktighet: introduktion av mervärdesskatt på försäljning av varor och tjänster bör övervägas.

Alla allmännyttiga samfund borde behandlas enligt samma beskattningsregler gällande inkomster och donationer

Kapitalinkomstbeskattning för de allmännyttiga samfunden bör inte introduceras under nuvarande omständigheter.

Matti Viren

Non-profit organizations in Finland

Taxes, donations and public support under scrutiny

Summary

This study deals with non-profit organizations, and in particular private foundations. The question is how to organize the relationship between these organizations and the public sector in Finland. This question boils down to determining the tax rules and designing the transfer system (in concrete terms, direct public support to foundations). At the background, we have the big issue regarding the role of the public sector vis-a-vis the so-called third sector; should we promote or curtail its growth. An inevitable question is how far the public sector should go in supporting the activities of the non-profit sector in the form of either direct income transfers or tax-subsidies.

The research report provides some basic facts regarding the activities of non-profit organizations in Finland, concerning particularly their economy and economy-related legislation. The report also contains a literature survey which tries to provide an answer to the question of how to arrange taxation in this context. For obvious reasons, a lot of emphasis is paid to international comparisons and experiences.

The analysis emphasizes the idea that the role and responsibilities of the public sector must be curtailed in the future. This in turn implies that the growth of non-profit sector should be considered with great caution especially in the situation where growth is solely based on support from the public sector without any active participation from private citizens or enterprises. A more negative stance should be adopted in cases, where non-profit organizations distort competition in the markets where they operate.

An ideal arrangement would be such that non-profit organizations finance their activities without direct income transfer from the public sector and the eventual public sector support is in the form tax reliefs to private sector donations and gifts. If the organization could not get support from private citizens (or firms), it would not get government support either. Private citizens' donations to non-profit organizations could be deducted from income taxes up to a certain limit. This kind of tax relief would be possible only if public support is reduced at least by an equal amount. Equal treatment of all non-profit organizations (private foundations, trade unions, sport clubs, religious organizations and so on) would be an essential feature in this new system.

The controversial question with non-profit organizations is taxation of capital income. Although we may motivate this type taxation by fiscal reasons the study concludes that

negative consequences of capital income taxation of non-profit organizations outweigh these fiscal benefits. Thus, taxation of capital income for non-profit organizations would not, at least under current circumstances, be advisable.

In the future, the Finnish economy will require more private sector involvement in capital accumulation and in the financing of science and culture. For these purposes, private foundations provide an ideal channel.

Concrete proposals in short

More research is required to find out the details of public sector support (both direct and indirect) to non-profit organizations, the incidence of this support and the effects of this support for the scale and efficiency of activities.

Government support to non-profit organizations should be reduced and more emphasis should be paid to self-financing of these organizations.

A tax relief should be given to private citizens in the form of a deduction of the donation from taxable income.

Business activities of non-profit organizations should be treated with greater caution: introduction of value-added taxes to sales of goods and services should be considered.

All non-profit organizations should be treated equally in taxation of donations and other income.

Capital income taxation should not be introduced under current circumstances.

Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan

*Hanken School of Economics
Research Reports*

41. INGER ROOS: Customer Switching Behavior in Retailing. Helsingfors 1998.
42. CONSTRUCTING R&D COLLABORATION: LESSONS FROM EUROPEAN EUREKA PROJECTS. Edited by Guje Sevón and Kristian Kreiner. Copenhagen 1998.
43. PIA POLSA: The Distribution of Consumer Goods in the People's Republic of China. An Empirical Study of Packaged Food Products. Helsingfors 1998.
44. PONTUS TROBERG and JANNE VIITANEN: The Audit Expectation Gap in Finland in an International Perspective. Helsingfors 1999.
45. THOMAS SANDVALL: Essays on Mutual Fund Performance Evaluation. Helsingfors 1999.
46. ANDERS TALLBERG: An Economic Framework for Information Integrity. Helsingfors 1999.
47. KIRSTI LINDBERG-REPO: Word-of-Mouth Communication in the Hospitality Industry. Helsingfors 1999.
48. JOAKIM WESTERHOLM: Essays on Initial Public Offerings, Empirical Findings from the Helsinki Stock Exchange. Helsingfors 2000.
49. JUSSI HYÖTY: Yield Surrogates, Financial Variables and Expected Returns; Empirical Evidence from Finland. Helsingfors 2000.
50. THERESE LEINONEN och MARIKA TANDEFELT: Svenskan i Finland - ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål. Helsingfors 2000.
51. HELI ARANTOLA: Buying Loyalty or Building Commitment? - An Empirical Study of Customer Loyalty Programs. Helsingfors 2000.
52. MIKA AALTONEN ja ANNE KOVALAINEN: Johtaminen sosiaalisena konstruktiona. Helsinki 2001.
53. MARIKA TANDEFELT: Finländsk tvåspråkighet. Helsingfors 2001.
54. BARRY EICHENGREEN: Global Financial Crisis Resolution: Issues and Options. Helsingfors 2002.
55. LAMA JA LUOTTAMUS. Toimittajat Kaj Ilmonen, Anne Kovalainen ja Martti Siisiäinen. Helsinki 2002.
56. PETRA SUND-NORRGÅRD: Domännamnstvister och ond tro. En rättslig analys av UDRP, särskilt med tanke på begreppet ond tro i artikel 4.a.iii. Helsingfors 2002.
57. JEFF HEARN, ANNE KOVALAINEN and TEEMU TALLBERG: Gender Divisions and Gender Policies in Top Finnish Corporations. Helsingfors 2002.

58. MARGIT BRECKLE und INGO HEYSE: Hur mycket IKT behöver en studerande? Virtuelle Kurskonzepte und ihre Auswirkung auf Leistung, Zufriedenheit und Arbeitsstrategien. Helsingfors 2003.
59. ALF-ERIK LERVIKS: Simulating and Forecasting the Demand for New Consumer Durables. Helsingfors 2004.
60. PÄIVI ERIKSSON et al. (toim./eds): Sukupuoli ja organisaatiot liikkeessä? Gender and Organisations in Flux? Helsinki 2004.
61. MARCUS NORRGÅRD: Avtalsingrepp. Om otillbörliga ingripanden i kommersiella avtalsförhållanden. Helsingfors 2006.
62. EVA LILJEBLOM and MIKA VAIHEKOSKI: Owners' Way or the Highway: Short-Term Expectations and Owner Impatience. Helsingfors 2007.
63. MARGIT BRECKLE, MÄRTA BÅSK und ROLF RODENBECK: Wirtschaftssprache Deutsch in Studium und Beruf: Curriculumentwicklung an der Schwedischen Wirtschaftsuniversität in Finnland. Ekonomisk tyska i studier och yrkesliv: utvecklingen av ett kursprogram vid Svenska handelshögskolan. Helsingfors 2007.
64. MARIKA TANDEFELT: 887 sätt att se på svenskan i Finland. En redogörelse för en webbenkät genomförd hösten 2002. Helsingfors 2007.
65. GUY AHONEN och OVE NÄSMAN: Druvan. Den personalekonomiska nyttan av mångdimensionell företagshälsovårds- och personalutvecklingsverksamhet baserad på Metal Age-konceptet i Dragsfjärds kommun (2002-2005). Helsingfors 2008.
66. JOACHIM ENKVIST: Framtidens television. Vissa marknadsförings- och upphovsrättsliga spörsmål. Helsingfors 2008.
67. TIMO KORKEAMÄKI ja YRJÖ KOSKINEN: Hyvät pahat pörssihtiöt? Helsinki 2009.
68. WILHELM BARNER-RASMUSSEN, INGMAR BJÖRKMAN, MATS EHRNROOTH, ALEXEI KOVESHNIKOV, KRISTIINA MÄKELÄ, EERO VAARA and LING ZHANG: Cross-Border Competence Management in Emerging Markets. Voices from China and Russia. Helsinki 2009.
69. JEFF HEARN, REBECCA PIEKKARI and MARJUT JYRKINEN: Managers Talk about Gender. What Managers in Large Transnational Corporations Say about Gender Policies, Structures and Practices. Helsinki 2009.
70. VIRPI SORSA, PEKKA PÄLLI, EERO VAARA ja KATJA PELTOLA: Strategia mahdollisuutena ja rajoitteena kuntaorganisaatioissa. Kielestä, kommunikaatiosta ja vallasta. Helsinki 2010.
71. LIISA HUSU, JEFF HEARN, ANNA-MAIJA LÄMSÄ and SINIKKA VANHALA (Eds): Leadership through the Gender Lens: Women and Men in Organisations. Helsinki 2010.
72. LIISA HUSU, JEFF HEARN, ANNA-MAIJA LÄMSÄ and SINIKKA VANHALA (Eds): Women, Management and Leadership – Naiset ja johtajuus. NASTA Women's Leadership Project Final Report. Helsinki 2011.
73. TAMARA GALKINA and SÖREN KOCK (Eds): Taking your Business to Russia. A Guidebook and Historical Overview for Entrepreneurs. Helsinki 2014.